DE VITA PETRI CANISIJ DE SOCIETATE IESU, SOCIORUM E GERMANIA...

Matthaeus Rader

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
27 A
10

Vita Petri Canisij

DE VITA PETRI CANISII DE SOCIETATE IESV, SOCIORVM E GERMANIA PRIMI,

Libri tres

à

MATTHAEO RADERO, EX EADEM SOCIETATE CONSCRIPTI.

EDITIO ALTERA PRIORE AVCTIOR ET EMENDATIOR.

MONACHII.

EX FORMIS BERGIANIS, APVD Annam Viduam.

ANNO M.DC.XXIII.

INCLITÆ
REIBVBLICÆ FRIBVR-
GENSI HELVETIO-
RVM.

NICOLAO A DIESBACH

IImo VIRO PRÆTORI,
SENATVI, TRIBVNIS, POPVLO-
QVE FRIBVRGENSI,

MATTHÆVS RADERVS E SO-
CIET. IESV SAL. FEL. ET MVLTOS
ANNOS.

Edit ad vos, incliti viri, CANISIVS vester atq; noster, qui apud vos aliquammultos ante annos deceßit, à vobis & animis vestris nunquam disceßit. Redit tamen ille rursum, & redhostit simul (si licet prisco verbo abuti) ad suos Friburgenses, quos viuus

vnicè dilexit; mortuus nunquam neglexit. Redit nō vrnâ conditus, vt Iosephus in Palæstinam; vel Germanicus in Vrbem; vel Polus cum filio Athenas in theatrum: sed veluti Mycenæus ille iuuenis idem viuus & extinctus Argos & Mycenas; non vt cognatum sanguinem hauriat, sed vt paternum fraternumq; vobis nobisq; spiritum suum velut alter Helias impēdat; quem quidem, quātum potuimus assequi, his chartis exprimere conati sumus, vt spirans, & quasi rediuiuus in memoriis vestris nunquā amplius intermoreretur. Debuimus & hoc illi nos in Germania officium, quorum ille dux & antesignanus nomen Societatis primus in nostras terras intulit, & exegit hoc virtus illius, qua nobis viam ad Cælum docendo & agendo communiuit. Absit à nobis

à nobis veterum ambitio formarum ad modum vel extra modum hominum factarum: Nam

——quid prodest fictos ostendere vultus
Et Curios iam dimidios, humerosq́ minorem
Coruinum, & Galbam auriculis nasoq́ carentem?

Ὁ λόγος, εἰ καλῶς διέλθοι τὰς ἀνδρὸς πράξεις, ἀείμνηστον ἂν τὴν ἀρετὴν ἐκείνου παρὰ πᾶσιν τοῖς ἀνθρώποις ποιήσειεν.

Has illi nos vigilias vigilauimus; has inferias dedimus ac damus. Obeliscos & Pyramidas cum Mausoleis nõ inuidemus, quorum memorias vel lõga annorũ series delet, ipsaq́ fuga temporum abolet; vel orta tempestas & impotens Aquilo euertit, & prosternit. Senium pietas non sentit, & sola virtus, vt ille ait, clara æternaq́ habetur. Res ergò piè religioseq́ per Canisium gestas, non sine labore primum ex Belgica, Italia, Sicilia, omniq́ dein Ger-

mania collectas in litteras misi, atq; in hominum memorias foras dedi, & inclitæ Reip. vestræ nomini inscripti, tam bene de Canisio, tam præclare de Societate merito. Clamant saxa & siluæ, quæ iussu & imperio vestro in fundamenta, parietes, tecta coierunt, vt nobis hospitium vocatis pararetur. Stat celsa in rupe & velut immobili capitolij saxo nobile Musis Athenæum, vestræ iuuentuti erudiendæ constitutum. Conditum est à vobis amplum & magnificũ Sociis domicilium, vnde velut ex arce ad populum iuuandum decurramus. Visitur ædes sacra à fundamẽtis quoq; in cælum educta, sublimis, augusta, vestraq; magnificẽtia digna, cælestium copiarũ ductori Michaeli nũcupata, illustre & æternũ inclitæ Reipub. monumentum. Accedit etiam vestra

stra

stra singularis aduersus Societ. beneuolentia, omnibus ædificiorum molibus potior, cui vos pro viribus respondere par est, vestræq; Reip. succurrere, siue informanda est ad omnẽ honestatis laudem, & virtutis elegantiam tenerior ætas; siue populus pro concione erudiendus, qua via rectâ ad cælum tẽdat, siue ægri in morbo leuandi; siue cum morte luctantes in hostẽ armandi, cæloq; transmittendi, siue circumstrepẽtium rabies luporũ ab ouilibus Christi arcenda, siue qua alia via, consilio, votis, auxilio Resp. iuuanda. Vtimini Sodalib⁹ ad hoc natis, vt Vrbes, Prouincias, populos, respublicas, regna, omnemq; orbem terrarum propius cælo admoueant, secumq; ad beatam & immortalem vitam deducant. Amat Societas nostra nomen omne Helueti-

 cum,

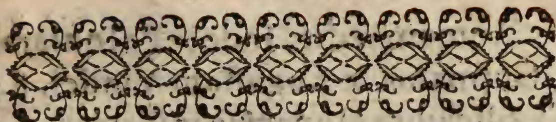
eum, exosculatur fidem, *cuius custodiæ summi terrarum præsides sua latera vitamque commiserunt, hodieque præ popularibus committunt; amplexatur in Catholicos nunquam extinctam in religione defendenda* constantiam, *in qua vestra quoq; inter cæteros eximia virtus sæpius enituit, cum toties sollicitati, toties fatigati, toties prouocati, nunquã ab auita maiorum pietate vel latũ vnguem, quamuis vndique hostibus Catholicæ disciplinæ circumsepti, dimoueri potuistis, ad quam rem testãdam ac firmandã etiam Societatis alam suppetiatũ euocastis, quæ cælestibus armis pro populo ne luporum incursione turbaretur, excubaret & propugnaret. Sed redeo ad Canisium, cuius memoriam vobis ita suggero, vt meminerim extremum eius*

actum

actum â vobis mihi potißimùm suggestum. De fide, quod quidem caput est in historia, ausim, quantũ industria fert hominis, polliceri certa testataq; denarrari, quod & adiuncta sæpe illustrium & publicarum Academiarũ monumenta; Collegiorum & Prouinciarum annales, ipsiusq; Canisii ad plures compositæ literæ vel acceptæ; Summorum deniq; Pontificum, Imperatorum, Principũ, rerumq; publicarũ tabulæ, quibus maximè nitimur, docebũt, planißimumq; facient. Quod si porrò talẽ ego Canisium, qualis dubum in animis vestris viuit, calamo non potui vel assequi, vel exprimere, desinite mirari; Viuunt imagines animorum; mortuæ sunt litteræ, quibus tamen auctoritate nominis vestri vitam dabitis, si quod futurum omninò speramus, gratã vo-

bis mentem nostram conatumq; fuisse ostendetis. Monachij Boiorum, Calendis Maijs, Anno post receptam mundi salutem CIϽ IϽC XIV.

INDEX

INDEX
CAPITVM
Libri Primi.

Fol.

LIBRI SECVNDI.

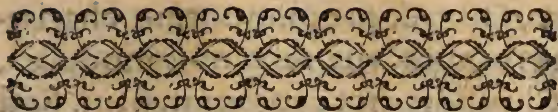
LIBRI TERTII.

AVCTORITAS R. P. PROVINCIALIS.

Ibros tres de vita R. P. PETRI CANISII à MATTHAEO RADERO Societatis nostræ presbytero conscriptos, & à destinatis Ordinis nostri Patribus lectos probatosq́; ego MELCHIOR HARTELIVS Societatis IESV per Superiorem Germaniam Præpositus Prouincialis, ex auctoritate admodum R. P. N. CLAVDII AQVAVIVÆ Societatis IESV Præpositi Generalis in lucem edi permitto. Monachij Calendis Ianuarijs. CIↃ.IↃC.XIV.

Melchior Härtelius.

DE

DE VITA R. P. PETRI CANISII

LIBER PRIMVS.

PATRIA, NATALIS, EDVCATIO CANISII.

CAPVT I.

NON est obſcurum mihi, viros & re ipſa pios, & opinione ſanctitatis illuſtres, de generis ſplendore, maiorum ceris, familiæ claritate rogatos, vel ipſo ſilentio nobilitatis ornamenta diſſimulaſſe, vel cælum patriæ loco indigetaſſe, vel auerſo ſermone alia omnia reſpōdiſſe; cum

 parentum

parētum & propinquorūm charitates omnes, vna religionis modeſtia, Chriſtiq́; amore commutaſſent. Sed non perinde alij de ijs, vt ipſi de ſe tacuerunt; nam quantò ſtudioſius illi domeſticas laudes premere conati ſunt, tantò curioſius cæteri perueſtigarunt. Vt enim omnis inſolens de ſe prædicatio fœdè ſordet; ita modeſta taciturnitas ignotum mirificè commendat, ac veluti publicum mundi ſidus orbi terrarum ſpectādum proponit. Fuit Caniſius inter ſuos bono loco natus, habuit parētes copioſos & conſulares; præter nomen tamen nihil admodū ex ipſo potuit cognoſci. Ex fratre, cognatis, popularibus, aliisq́ue, ſi quid de ſanguine Caniſij, & propinquitate quæreres, diſcendū fuit. Ergo Sicambris, (hodie Geldris) gente fortiſſima, & gentis vrbe principe, magnorum ingeniorum alumna ortus, Nouiomago patria, Theodoro Caniſio auo, Iacobo pa-

Theodorus Caniſius auus.

tre,

tre, matre Ægidia Honuuingana (cuius maiores Siluaducis, Nouiomagum commigrarunt) iure poterat gloriari. Sed cum ad cælestis patriæ metam cogitationes suas omnes destinasset, oblitus terræ, sui, suorumque altius (vt illi) caput humanis exeruit. Iacobus primam ferè ætatem in cultu ingenij posuit; vnde comparata sibi magna eruditionis fama, iuris enim consultissimus erat, Lutetiâ Parisiorum euocatus, principis Lotharingiæ liberos ad omnem virtutis & doctrinæ laudem ac elegantiam cœpit informare; simul in consilium & vsum Reipub. adhibitus, serò tandem patriæ desiderio captus, impetrata missione ad Carolum Egmondanum Sicambrorum principem abiit, locumque inter primos Aulæ & Senatus proceres inuenit: quem ob Eloquentiæ & doctrinæ excellentiam, prouinciæ præses, grauissimis legationibus

Iacobus pater qui vir.

ad Christiani id temporis Imperij Dominos, præfecit. Nouiomagi consul nonùm ex ordine, & extra ordinem, difficilioribus Reipub. temporibus, duobus ipse Consulibus consularis adiunctus, perpetuum quodammodo magistratum gessit. Hic ipse est Iacobus qui fœderis inter Carolum V. O. M. Imperatorem, & Guilielmum Sicambriæ, Cliuiæ, Iuliæ, & Montium principem, aliarũq; præfecturarum toparcham, atq; ordines prouinciæ, potissimus auctor, ac veluti pater patratus fuit. Multa possent de vniuersa & numerosa Canisiorum familia tradi, sed omissis hisce, quæ vix nostra censeri solent, ad Petrum ipsum veniamus, quem annus à Christo nato primus & vigesimus post millesimum quingentesimum, VIII. Idus Maij, qui D. Michaeli cælestium copiarum principi sacer est, in lucem feliciter edidit, cum Leo X. Pontificatum, imperium Carolus

Natalis Canisii. CIↃ.IↃ.XXI

rolus

rolus V. administraret. Teneram pueritiæ ætatem Nouiomagi in primo literarum tirocinio, & virtutis rudimento posuit. Sæpius enim iam tum futuræ pietatis indicia prodebat, cùm non rarò, nocturnis horis, & diurnis sola, remotaque à strepitu familiæ captans loca, Numini supplicabundus, votis & precibus intentus deprehensus est. Horrente setis tunica tenerum corpusculum afflictauit. Ipsis Orgiorum solennibus, inter lautas mensarum epulas accumbens, à gustu vini pro debacchantium salute abstinuit. Erat Arnheimij *Reinolda, perquàm honesta & religiosa vidua, quę suis facultatibus Xenodochio transcriptis, id vnum studebat, vt omnia vitæ suæ studia vni Deo probaret; huic iter facienti, inter Neomagum & Arnhemium, Deus familiariter aperuit, quæ proximè secuturis annis tempestates rebus publicis imminerent, quæ principũ

Pietas Canisii pueri

Reinolda vaticiniũ de Canisio.

**Reinerã siue Reinhardam alij vocant*

dissidia, qui religionũ errores, quanti bellorum turbines omnes Germanias, Galliasque, & potissimùm Belgas essent oppressuri. His subiecit, armis vtcũq; positis, religionem quoq; Catholicam per nouum religiosorũ presbyterorũ ordinem (Societatem nostram designabat) instauratum iri. Hęc oracula Numinis cum Reinolda in corona cognatorũ exponeret, & inter ipsos propinquos Petrus Canisius tredecennis puer adstaret, Reinolda ad illum conuersa, humerosq; stantis permulcẽs, Et hic, inquit, vnus ex illa familia Sacerdotum Iesv erit, qui in sanandis Ecclesiæ vulneribus desudabit. Quæ omnia, quàm vera præsenserit, euenta docuêre. Idem religiosa & nobilis virgo de Canisio, vt infrà, & de Reinolda pluribus ostẽdam, prędixit. Petrus adhuc in ephebis ad politioris literaturæ elegantiam, & iuris diuini ac humani cognitionem comparãdam, Coloniã Agrippinam

pinam profectus, doctorem vel domesticum, vt opinor, præceptorem, vel politiorum certè literarum & Eloquentiæ magistrum habuit primũ Nicolaum Eschium presbyterum; anno quippe CIↃ.IↃ.XXXIV. in album contubernij Montani inscriptus legitur. Huic Eschio plurimum debuit virtus & innocentia Canisij, singulari studio ab illo custodita. de quo suo doctore, viro æterna memoria dignissimo, & omnium præceptorum exemplo hæc ipse Canisius in libro Confessionũ, quem ad S. Augustini imitationẽ de seipso scripsit, denarrat. Ipsius enim verba, quod singularẽ spirent pietatem, & maiorem faciant fidẽ historiæ, placuit subscribere: *Cæterum* (inquit) *vt ad præceptorem, imò ad patrem Eschium reuertar, benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius, qui talem tribuit tibi ad pietatem magistrum & hortatorem quotidianum, vt qui non mea, sed me, salutemq; meam anima-*

Nicolai Eschij virtus & cura ad Canisio.

 am anima-

am amaret, & curaret sedulò. Hoc ipso duce, displicebam mihi paulatim, vt rectius placerem tibi Deus, quem adhuc parum cognoscebam, minusq́; timebam in illo flore iuuentutis. Illius consilia, mores, exempla, nouam veluti lucem inferebam oculis, & auribus meis. Illius authoritate frangebam, & comprimebam præcipites motus, ac vanos ardores adolescentiæ, illius familiaritate contentus, reliquas necessitudines & sodalitates facilè negligebam. Nullus (quod sciam) fuit mihi tum charior, ac coniunctior; tantumque illius iudicio tribuebam, quantum à filio pater desideraret. Neque solum in confessione secreta me totum illi, & sæpè quidem aperiebam, verum etiam prius quam nocte cubitum discederem, exponebam illi familiari colloquio (tanta erat fiducia) lapsus, ineptias, & sordes animæ meæ, vt illi iudici rationem erratorum, ac transactæ diei redderem, ac si vellet etiam peccatorum aliquam luerem pœnam. Agnosco & reuerenter laudo misericordiam tuam, quæ semper, & vbique vias meas prosperabat. O custos fidelis

hominum,

hominū, & protector vitæ meæ Deus. Hunc virum Coloniæ velut alterum Ananiam ad me instituendum, tibiq́; propius coniungendum (vt arbitror) certa prouidentiæ tuæ lege destinasti. Igitur ille pro me sollicitus esse pergebat, precabatur, flebat, benedicebat, præmonebat, vrgebat, atque scribebat. Et cum aliquando ab illo abessem diutius, iamq́; in patria mihi plusculum indulgerem, ac laxiorem vitam amplexurus viderer, per illum ipsum ad me tum veniētem, veluti dormientem filium excitasti, & negligentem corripuisti, & lapsurum erexisti, & imbecillem ad te reuocatum illius cura & opera in via tua confirmasti. Pungebat cor meum cum ex illo audirem & discerem huiusmodi sententias: Seruire Deo regnare est. Sola salus seruire Deo; sunt cætera fraudes Si Christum bene scis, satis est, si cætera nescis. Idem prudenter hoc agebat, vt quotidie caput ex 4. Euangelijs vnum legerem, & in eo sententiam illustrem eodem die subinde meditandam excerperem, memoriaq́; tenerem. Accedebat & alia piorum authorum lectio,

per quos de timore & amore tuo me commonuisti. Nec minus iuuabar sanctorum hominum propositis exemplis, & inspectis historiis, in quibus sæpè versabar. Hinc mea fides, & spes ad meliora spectanda excitabatur: Hinc mundi amor, & timor in animo meo magis euilescebat: Hinc euangelica tum præcepta, tum cõsilia mihi calcar fortius, & desiderium impensius adÿciebant. Præuenisti me Domine misericordia tua, multisq́; modis, ne peccarem grauius, prohibuisti, & à lata via, quæ mundi amatores ad perditionem abducit, pedes meos cohibuisti. Tibi gratias dicãt omnes innocẽtes, & sancti tui, quod posueris super me manum tuam, & singularẽ meæ salutis, vitæq́; curã habueris continẽter; illis præsertim annis, quibus adolescẽtes mũdi blandimentis, carnisq́; voluptatibus dediti, dum à lege tua discedunt, seipsos perditum eunt, & in mille Sathanæ laqueos incidunt; quamuis imprudentes, morbosq́; sæpè grauiores contrahunt, quàm quos tota deinde vita superare, & funditus euellere poßint. Confiteor nomini tuo Deus, lumen

& virtus

& virtus animæ meæ, qui paſcis & regis me ab infantia mea, & cui numerati ſunt omnes capilli capitis mei: gratias tibi ago de donis tuis, quæcunque in me, per me, & propter me operari dignatus es. Sub vmbra quidem alarum tuarum die ac nocte protexiſti, & quaſi pupillam oculi tui me cuſtodiuiſti, non ſecus ac aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, quæ expandit alas ſuas, & aſſumens eos, portat in humeris ſuis. Tu omnes vias meas præuidiſti, poſſediſti renes meos, ſuſcepiſti me de vtero matris meæ, ſuper viam inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit non iuſtitia mea, ſed dextera & miſericordia tua, cui ſit omnis laus, & gloria in ſecula ſeculorum. Precor te Domine, fideliſſime cuſtos, & amator humani generis, quam tribuiſti gratiam indigno puero mihi, eam multis aliis infunde, auge, perfice, vt à mundi turbis, & periculis illis maturè ſemoti, bonos, piosque præceptores habeant, quorum præceptis & exemplis adiuti, morum

Vota Caniſii pro iuuentute.

morum vitia potius, quàm barbariſmum fugiant ac deteſtentur. Diſcant illi ſalutaria magis, quàm vana, firma, non vaga ſectari ſtudia, & mihi obſeruent proprium ſcopum, vt ſuo & aliorum commodo doctrina ſolida rectè & conuenienter vti velint & poſsint, primùm quidem ad nominis tui gloriam, cui ſeruire debent omnia; deinde verò ad profectum Eccleſiæ tuæ, cui magis quàm patriæ, amicis & parentibus gratificandum & obſequendum eſt. Vides quantum Caniſius in Eſchij diſciplina ad virtutem promouerit. Obtulit illi pater in ſpõſam, virginem opibus pollẽtem, forma præſtantem, fortuna ſatuque nobilem, quam ille ſpe cæleſtium gaudiorum, conſtanter repudiauit. Oſtendit illi parens Eccleſiaſticos honores & opimas canonicorum conditiones; ſed Caniſius iam tum gloriam in gloriæ & opum contemptione quærebat. Studia, poſt pueritiam, & cæleſtis ſapientia Caniſio maximè cordi erant, Philoſophiæ tirocinium poſuit

Obſerua adoleſcens

Nuptias repudiat.

Dat operã Philoſoph.

posuit apud Ioannē Nouiomagum, cuius in Bedam extāt scholia de temporum ratione, & natura rerū commentationes, Apologeticus pro Areopagitæ libris, aliaq; de numeris. Sed hoc sidus, draconis cauda perstrictum, hæresique occæcatum, & Coloniæ extinctum, à sepultorum quoque Catholicorum societate exclusum est. Canisius in Philosophiæ spacijs tātos processus fecit, vti cum decimum nonum ętatis annum ageret, suprema Philosophiæ laurea in collegio Montano donaretur. Id locorum Canisius Andreæ Bardevvicij eruditi & clari V. contubernio vtebatur, sensimque in doctorum virorum familiaritatem ingressus declamando, & quotidianis exercitationibus, cum dicendo, tum concionando non mediocrem eruditionis, facundiæ & pietatis famā cum apud alios eruditos collegit, tum præsertim apud Laurētium Surium, quem sibi

Andreas BardeVVicius post Eschiū, Vel cum Eschio hospes Canisii.

Laurentium Suriũ à Luthero auertit.

ſibi maximè conciliauit, cuiq́ue maximus deſerendę impij Lutheri ſectę auctor fuit: cum quo poſtea familiariſſimè vixit, & frequenter de ſanctioris vitę diſciplina ineunda, de rerum humanarum contemtione, cæleſtiumq́ue deſiderio pertractauit. Denique eò deſcenderunt ambo, vt fugientia omnia fugienda, & æterna ſibi vnicè complectenda arbitrarentur, quod præclarè intelligerent, ſummam vitæ eſſe breuẽ, ſpes mortalium fragiles & inanes, vota incerta, niſi in cælo defigerentur. Hæſit ergo apud S. Brunonis cœnobium in Carthuſia Surius, nec Caniſius de re magis deliberabat, quàm de familia, in qua cum operæ fructu, Eccleſiæ emolumento, ad maiorem ſempiterni Numinis laudem verſaretur, quam illi Deus hac via, quam exponam, oſtendit.

CANI-

CANISIVS A PETRO FABRO SOCIETATI PRIMVS E GERMANIA ADIVNGITVR.

CAPVT II.

CAnisius decurso Coloniæ Philosophiæ studio, cælestium literarum mysteria mox ingredi, & sanctiori Theologiæ operam omnem impēdere cœpit. Ad quam rem felicius & commodius exequendam, studuit omnia à se gaudia corporis remouere; nuptiisq; & cōiugio in omnē vitā renuntiare. Quāobrē ipso die S. Matthię, cùm annū ageret vndevicesimū castimoniā voto signauit, nec vnquā postea resignauit; sed mente ad diuina translata in studio sapientiæ, quā purus, & à corporis vitiis liber anim⁹ mirificè imbibit, miris modis profecit. Venerat interea loci Moguntiam Petrus Faber, è primo Sociorum decēuiratu â Cardinale Alberto Archiepiscopo Moguntino Spira euocatus,

Canisius Castimoniam adolescens vouet.

CIϽ.IϽ.XL.

Petri Fabri virtus.

CIϽ IϽ XLII

tus, ibique res memorabiles gerebat, ad indictũ à Paulo III. Tridenti conciliũ destinatus, quod per id tempus atrox inter maximos Christiani orbis principes Carolũ Imperatorem, & Franciscum Galliæ regem, bellum exortum disturbauit, cum nusquam tutus viarum commeatus esset. Quæ caussa fuit, quamobrem Petrum Fabrum apud se Cardinalis retineret, vt aliquid è voluminibus sacris publicè explanaret; qui mox cæleste psalmorum carmen Dauidis cœpit in Academia Moguntina cum ingenti applausu explicare. Nec minus interim studij in rerum diuinarum contemplationem aliorumque salutem omni ratione expediendam contulit, cum alios exemplo & modestia vitæ, quę maximum habet ad permouendum momentum, alios literis, alios familiari sermone ad virtutis laudẽ, rerum præsentium contemtionem, sui despicientiam, Christi amorẽ incitaret.

Psalmos exponit Moguntiæ Faber.

citaret. Longè proinde lateque fama viri dilata, absentes etiam, vt solet, in sui admirationem rapiebat, quæ Canisium quoque Coloniæ afflauit, tantoque videndi Fabri desiderio inflammauit, vti sibi tanti viri conspectum & congressum nullo modo negligendum putaret. Numinis igitur impulsu expeditus Moguntiam aduolat, seseque Fabro religiosis meditationibus imbuendum committit. in quibus tantum rerum diuinarum spiritum hausit, vt desertis omnibus studiorum præmijs, & speratis dudũ honoribus abdicatus, totus in auctoritate Fabri esset, Deoque se, quantus quantus erat, & societati per prima vota, VIII. Idus Maij año salutis parte tertio & quadragesimo emãciparet. Quod ipse Canisius conceptis verbis, Romæ ex ipsius autographo exscriptis, & ad me transmissis, testatur, egoque lectori cognoscendum subiicio.

Canisius P. Fabrũ conuenit.

CIↃIↃXLIII *Votum Canisii.*

IN NOMINE DOMINI. AMEN.

Anno 1543. *die Apparitionis S. Michaelis, aut in octaua Maii, quæ dies mihi natalis est, tribuens initium anni* 23. *ætatis meæ, post maturam deliberationem, ego Petrus Canisius Nouiomagensis, voueo simpliciter Deo omnipotenti, B. Virgini Mariæ, S. Michaeli Archangelo, & omnibus Sanctis ex nunc me transiturum ad obedientiam Societatis, quæ dicitur* Iesv *Christi: similiter Domino Deo & Sanctis eius promitto firmiter & voueo, quod per diuinam gratiam velim etiam ex nunc actualem assumere paupertatem, nisi quatenus & quamdiu Præpositus dictæ Soc. aut eius loco M. Petrus Faber impedierit, qui nunc dignatus est me in Probationem suæ Societatis recipere. Voueo præterea peregrinationem instituere ad limina SS. Apostolorum Petri & Pauli Romæ, & hoc quamprimū, si non aliter determinauerit idem M. Petrus. Quod si in ordinem Societatis huius me non acceptari contingat, volo me tunc statim obligatum esse, secundum consilium ipsorū professorum*

in

in eadem Societate, ad acceptandum protinus ordinem alium probatum in vita communi, & approbatæ obedientiæ. Atque hæc omnia duntaxat propter honorem & amorem IESV *Christi Domini nostri, deinde simul ad honorem & seruitium gloriosæ Virginis Mariæ, sancti quoque Michaelis, & omniũ Sanctorũ, in salutẽ animæ meæ. amen.*

Sic præsenti manus meæ subscriptione sic & sumptione sanctißimi Corporis Christi perpetuo contestatum manere volo.

Modis omnibus oro simul & requiro, vt superiores mei me commoneant, corripiant, & ad hæc obseruanda rigidè compellant si fortè (quod absit) cõtingat me conuerti retro, & meditari suffugium, & excusationẽ ab omnium horum impletione.

Extat & Epistola Canisij Ioanni Busæo claro è Socijs viro inscripta, *Nicolaus Ser. in Mogunt. lib. I.*

in qua de Fabro multa, & ſuo cum illo Moguntiæ congreſſu, quando ad Conradum apud Diui Chriſtophori ædem parochum, quem Faber ex impura ad ſanctam & religioſam vitam traduxerat, diuertit. Epiſtolam Nicolaus Serarius Moguntiacæ hiſtoriç inſeruit. Fabrum porrò Caniſius & præſentem & abſentem tanti fecit, vti vix hominem, ſed delapſum aliquem è ſuperis cælitē veneraretur: quod ipſius Caniſij literæ ad familiarem datæ, quando Moguntiæ cum Fabro verſabatur, atteſtantur in hæc verba ſcriptæ: *Secundis ventis Moguntiam veni, virum quem quæſiui, ſi tamen vir eſt, & non potius angelus Domini, meo magno bono reperi; quo nec vidi, nec audiui doctiorem, profundioremq́ Theologum, aut tam illuſtris eximiæq́ virtutis hominem; Illi nil æquè in votis eſt, ac Chriſto cooperari in ſalute animarum; nullum ex illius ore verbum, ſiue in vſu, familiariq́ congreſſione, ſiue dum menſæ accumbit, prodire audio,*

dio, nisi quod Dei honorem & pietatem sonet, neque tamen ob facundiam audientibus grauis aut molestus est. Authoritatem tantam habuit, vt ei se spiritualiter informandos multi religiosi, multi Episcopi, multi Doctores tradiderint; inter quos est Cochlæus ipse, qui pro ipsius instructione gratias se reddere pares vnquam posse negat; Multi Sacerdotes & cuiusuis Ordinis Ecclesiastici, vel concubinas abiecerunt, vel sæculum reiecerunt, aut à grauibus flagitiis ad frugem meliorem eo adnitente adlaboranteq; sese receperunt. Quod ad me attinet, dici vix potest, quemadmodum exercitationibus illis spiritualibus animũ meum ac sensus immutari, mentem nouis cælestis gratiæ radijs collustrari, & nouo quodam me vigore affici senserim sic vt & in corpus redundante diuinæ beneficentiæ copia totus corroborari, atque in alium prorsus hominem transformari viderer.

COLONIÆ FVNDAMENTA COLLEGII IACIT.

A PROPINQVIS VEXATUR.

Capvt III.

CAnisius à Fabro Coloniam remissus, cœlestes in pectore faces, ex ore Fabri haustas, secum detulit in ciuitatem, quas mox familiaribus suis, atque inde alijs atque alijs admouit, quibus multorum animos ad futuræ vitæ spem amoremque vehementer inflammauit. Ac primum omnium hospitem suum Andream Heerlæum Bardeuicium, Theologiæ candidatum, ad S. Gerionis Canonicum Societati mirificè conciliauit, & mox omnem B. Brunonis Carthusianorum familiam adeo sibi, Fabro & Socijs omnibus deuinxit, vti neque meliores tum Coloniæ patronos, neque munificentiores

Sementem virtutis facit.

centiores in se fautores nostri, quos Canisio Agrippinam redeunti Faber Socios adiunxerat, experirentur; quod Societati tum primum Coloniæ per Canisium natæ vehementer profuit, cum inopiæ patrum rerum ibi tum omnium egentium liberaliter succurrerunt. Ipse Prior Cœnobij Gerardus Hammontanus aduentum Fabri magnoperè desiderabat, vt ab eodem vitæ sanctioris præcepta cognosceret. Canisius interea Coloniæ cum Alphonso Aluaro se totum in pauperum curam & officia charitatis non sine studiorum iacturâ effudit, vt hoc nomine à Fabro per literas fuerit dehortandus, & docendus, ita cum miseris tempus esse transmittendum, ne rebus maioribus & publicis idem subducatur; quærendos potius, quos in huiusmodi occupationibus sibi possint certis temporibus sufficere; cursum studiorum nec dum ad me-

Carthusianorũ Coloniensiũ in primos Societ. Patres liberalitas.

tam perductum, non esse abrumpendum, interiungi subinde posse, non abiungi. Sed accidit interim, vti voluntate Numinis Iacobus Canisij parens è statione vitæ euocaretur, & Petrus herciscundæ hæreditati domum citatus, Neomagum veniret. Quod vbi Faber (qui per eos dies Louanio, vbi maximas res gerebat, Coloniam venerat, vt nouale Patrũ lustraret) sensit, cum Canisium præsentẽ nõ offenderet, magnoperè mirabatur, quid ei præter spẽ obuenisset. Postquam Patri funebria persoluere didicit, extemplo ad eum literas amoris & officij plenissimas expediuit, in quarum exordio, eum de morte patris æquo animo ferenda solatus, monet, vt quamprimum Coloniam reuertatur. Canisius, vt erat ad Fabri nutum factus, rebus vtcunque compositis, & bonis magnam partem in pauperes tributis, Coloniam aduolat, quem acerrimæ no-

uercæ

uercæ literæ è veſtigio conſecutæ in patriam reuocabant, quibus grauiſſimè querebatur, fundos paternos alienis erogatos; de hæreditate nondum plenè conuentum; illum à peregrino homine per ſpeciem religionis ob ſpem prædæ circumuentum; à ſuis auulſum. rediret ad ſuos, matris orbitatem ſolaretur, notos & agnatos ſpe ſua non deſtitueret; ignotos negligeret. Hæc & his plura, quæ ira & indignatio pleno thylaco ſuggerebant, mater Caniſij nouerca ad Fabrum. Faber Caniſio recepto recreatus, ad nouercam ipſe cum Caniſio reſcripſit, docuitq; ſe Caniſio non fuiſſe bonorum in alienos partiendorum auctorem, nec Petrum ad ſe, ſpe vllius cōmodi aut numi allectum, cum vterque & tota Societas, in verba paupertatis iurarint. Non erit abs re partem longioris Epiſtolæ apponere, vnde ſpiritum & ſapientiam Fabri diſcas.

VENERANDA ET CHARIS-SIMA IN CHRISTO Domina.

Petr. Fabri litera ad Canisii nouercam.

M. *Petrum Canisium filium tibi quidem semper hactenus charißimum, nunc verò degenerem prorsus factum esse conquereris, idq; mea vnius opera factum arbitraris. Ego contrà, cùm videam honestißimum & optimum adolescentem firmißimo spiritus & amoris glutinò mihi coniunctißimum ac vnum propè mentis ac voluntatis consensione factum esse, non possum non ex animo optima quæq; illi velle & peroptare, vsq; eo vt propinquis eius & consanguineis omnibus, quiduis me debere arbitrer. Consanguineos dico non eos duntaxat, qui Christianæ vnionis & Euangelicæ perfectionis vinculo sunt deuincti, sed eos etiam, quos secundum carnem amicos & coniunctos habet. Hinc fit, vt multum & frequenter* Deo Opt. *Max. supplicem, ac preces fundam pro anima parentis illius nuper in Christo defuncti, pro tua consolatione, pro liberis, propinquisq; vestris.*

Ita

Ita ne verò, inquies? Quid igitur est, quod M. Petrum à nobis auocasti, quem nobis præsentia sua, consilio, adiumento, & consolationi esse non ignorabas? Quid facias, obsecro, Christiana Domina, si ex vna parte videas Christum IESVM *in ipsius mente & spirituali profectu veluti deliciis quibusdam perfrui, atque conquiescere velle? ex altera verò carnales amicos atq; propinquos in eius carnali præsentia, bonisq́; fluxis & caducis gloriari modis omnibus percupere? Certè (si modò æquum me hic arbitrum admittere velis) consultius potui facere nihil quàm illum in spirituali suo studio adiutum velle, neque tamen in eo gloriam aliquam quærere, & simul operam dare, ne ex eius fortunis vel teruntius vnus in meum vsum conuertatur. Quæstio, vt audio, tota est de rebus temporalibus, paucis curæ, quò nam anima M. Petri perueniat. Sed id grauiter & molestè multi ferunt, si quæ hæreditario iure illi obuenerunt, alienentur. Dolemus glebã à gleba disiungi animas vero nostras à suo conditore Deo, cui adhærescere*

summæ

summæ felicitatis, abstrahi, auelliq́ue non dolemus. Hoc autem, super quo vel emori cupio, si hactenus, quod quidem sciam, illorũ temporalium bonorum quicquam in rem meam cesserit. Fidelis Deus, qui hac in parte me fidelem fecit, vt spero in gloriam suam, vt ne quidem statuere queam gloriam propriam in temporalibus. Cur ergo hic, inquies, non illum id facere prohibes, quod scis nobis omnibus esse longè gratissimum? quantum ille bonorum distraxerit, non mihi penitus est perspectum; neque tamen, vt liberè, quod sentio, eloquar, eius factum improbo. Quæ enim alienare dicitur, ea in pios vsus conuersa esse intelligo, atque ita si verè ratiocinari velimus, non tam alienata videri debent, quam proprio germanoq́ue possessori Deo, cuius sunt omnia, quæ huius orbis finibus continentur, restituta. Et quod hic crimen? quam secum aduexit supellectilem, eam & apud ipsum & in ipsius esse potestate scito. Aliud spectat hæc paucorum congregatio; alijs lucris nostra inhiat Societas, quàm vt optet peritura, igneq́ue consumenda ædificare.

Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, &c.

ædificare. Cætera quæ de me ſparguntur, vaniora eſſe ſum ratus, quàm vt à vobis iis fides adhibenda eſſe videatur, cùm præſertim tales vos eſſe credam, qui & Deum timeatis, & de proximo non niſi bonum cogitare didiceritis. Nam quod me peregrinum & ignotum clamitãt, non diffiteor, ſum enim peregrinus, ſicut omnes patres mei, ſum, inquã, peregrinus in terra prouinciæ huius, & peregrinus ero in omni terra, ad quam me Dei bonitas deduxerit, quoad vixero. Nitor autem, & in hoc totus ſum, vt poßim fieri domeſticus Dei, & ciuis Sanctorum.

Repreſſit his literis Faber importunitatem tum nouercę, tum cognatorum, ſedita, vt omnem mouerent lapidem, quo noſtri Colonia pellerentur. Retenti tamen Caniſius & Leonardus Keſſelius, de quo vbi locus admonebit, plura referemus: atque hæc quarto & quadrageſimo ſupra milleſimum quingenteſimum acta conijcio. Proximo, qui fuit quadrageſimus quintus, à patriæ & patrimonij

Socij Colonia pelluntur.

Leonardus Keſſelius.

CIƆ IƆXLIV

monij curis, Nouiomagum reuersus, se penitus expediuit, ac deinceps oblitus sanguinem & propinquos, totum se Christo consecrauit.

STVDIA PROSEQVITVR, SACRIS INITIATVR, DOCET, CONCIONATVR, legationes obit.

Capvt IV.

ERat Canisius ingenio ad sublimiora diuinarum rerum studia factus; corporis & sui negligens, omniumque ferè alienarum à literis occupationum incuriosus, vti amant esse, qui mente cælestia pertractant. Attentissimus ad sacrorum oraculorum interpretationes, patrum sanctorum lucubrationes, sententiarum in obscuris dictis varietatem cõsensumque; cum auidissimis auribus aliorum dictata hauriret, oculis perlegeret, animo versaret, quæreret, in vtram-

in vtramque partem disceptaret, ex quo magnas sibi eruditionis opes, ingentemq́; thesaurum sapientię comparabat, quo postea ad condendos libros egregiè vsus est. Honore prolytarum, qui dignitatis gradus in Academiis est sumō proximus, affectus, cœpit ingenij sui diuitias multis vigilijs & sudoribus collectas exponere, eademq́ue opera in Lyceo Montano Coloniæ sacram Euangelij historiam explanare, & sacrarum literarū auditoribus in Academia Pauli Epistolam Timotheo inscriptā enarrare, simulq́ue in æde sacra ad populum patria lingua pro concione verba facere. Hoc ipso ferè tempore sacris ritè initiatus, Coloniæ in cœnobio Nazarethano primùm Deo, summo cum pietatis sensu operatus est. De loco ipse Canisius literis suis testatus est, cū scripsit: *Cum ex Moguntia Coloniam rediissem, iamq; sacerdos per Catholicum Episcopum ordinatus essem, primum verò*

verò ſacrum in cœnobio Nazareth obtuli Domino; cœpi quosdam è noſtris alere; &c. Ordines omnes Coloniæ, non Moguntiæ ſuſcepit, vt ipſemet notauit: *Ibidem, inquit, (loquitur de Colonia) primum ſacra docere & concionari cœpi, tua ſuffultus gratia, nec alibi ſubdiaconus, diaconus & presbyter ſum factus.* Interim * Cyrilli ſanctiſſimi & doctiſſimi Pontificis Alexādrini nobiliſſima ingenij opera duobus diſtincta voluminibus caſtigauit, edidítque, & alterum Sebaſtiano Archiepiſcopo Moguntino; alterum Theologiæ ſtudioſis nuncupauit. Vti mihi Caniſij plenum & inundatum ſapientia pectus tanquam flumen occurrat, ſuis antea aggeribus & cataractis clauſum, quod repente velut cæleſtibus auctum aquis, perruptis vndiquaque repagulorum & crepidinum clauſtris, ripiſque infuſum, per aperta camporum longè lateq; reſtagnarit. Animaduertit hoc Claudius Iaius, vir inter primos Igna-

** Ex edit. Melch. Noueſiani*

tij

tij commilitones de religione Catholica in Italia, Boïca, Sueuia, Auſtria, & Germania tota præclarè meritus, cuius encomium apud Ribadeneiram in vita Ignatij cognoſces; Hoc, inquam cum Iaius animaduertiſſet, Petrum adeo laboribus ſtudiorum immerſum oppreſſumque, veritus, ne æſtu quamuis ſanctarum & altiſſimarum occupationum abreptus, in breuia & ſyrtes deferretur, quod & facilè fieri poſſe intelligebat, & factũ non raró ex patrum hiſtoriis meminerat, Paræneticas ad Petrum ex Vangionibus Wormatiâ, vbi tum Iaius morabatur, miſit, quibus illum poſt honoris accepti gratulationem grauiter & religiosè monet, vt omnes ingenij, linguæ, & calami labores in ſolum Deum ſine malo dolo & popularis auræ captatione bona mente referat, nec aliud inde ſpectet aut expectet, quàm Dei O.M. à quo omnia acceperit, laudem, vbiq; propagan-

dam, & hominum ſalutem omnibus ſtudijs procurandam. Hortatur deinde, ne ſic deſtineri ſe docēdi, concionandi, & ſcribendi munere potiatur, vt inde diuini ſpiritus vis detrimentum capiat, aut religioſis precandi & contemplandi officiis ſua tempora detrahantur aut contrahantur. Confirmat ſententiam auctoritate S. Thomæ Aquinatis, egregij Chriſtianæ diſciplinæ Philoſophi, quem oſtendit nunquam ad munus docēdi, vel commentandi, vel ſcribendi, diſputandiue acceſſiſſe, quin prius ad aras confugeret, & propitiati Numinis præſentem opem imploraret. Nihil certè ſuſcipi, nihil profici poſſe arbitratus, absque nutus diuini adiumento, à quo omnia, quæ vſquam benè fiūt, in genus humanum beneficia proficiſcātur. Hac ratione Caniſius nunc à Fabro à nimia pauperum cura retractus ad ſtudia; nunc per Iaium à ſtudijs ad vota & pias medita-

meditationes impulſus, mediam inter extrema viam ingredi diſcebat; vt ex conſuetudine non longâ, cum Fabro, Bobadilla, Iaio, optimis vitæ, morum & virtutis magiſtris incredibile dictu ſit, quantam ſibi in rerum tractandarum vſu prudentiam pepererit, quantum in diuinis lumen acceperit, quantum ex omnibus fructũ reportarit; vti non ſolum moderatorum ſuorum ſimilis, ſed etiam par efficeretur. Iam apud Vbios Agrippinos in oculis & ore omnium virtus, eruditio, & matura quamuis in iuuene prudẽtia Caniſij verſabatur, cùm ipſius Vrbis & cathedræ ſupremum caput cœpit languere, & à recto Catholicæ religionis tramite in Lutheri & Buceri hæreſiarcharum, & fidei, Numinis ac religionis deſertorum (cũ alter à S. Auguſtini, alter à S. Dominici caſtris ꝓfugiſſet) ſiniſtras partes inclinare, ſecumque ſubiectos in exitiũ trahere. Hermannus Vueda is

Optimi virtutis Magiſtri quantum proſint.

ƆIƆ.IƆ. XLIII.

erat Archiepiſcopus Agrippinus, & Imperij Romani ſeptemuir, in cæleſtium literarum cognitione parum benè verſatus, eoq́ue inſidiis veteratorum & hoſtium religionis antiquæ obnoxius, circumuentusq́;, Argentorato Bucerum, Melanchthonem cum Piſtorio, Sartorio, & aliis Catholicæ Reipub. peſtibus è Saxonia euocauit: vbi ille palam venena feralis ſectæ ſpargere, & populo pro concione imponere, literatis edito Reformationum ſcripto (quod cum antididagemate tanquam antidoto Colonienſis Academiæ ad manus habemus) fucum facere tentauit, eoq́ue loci res erat, vt cum Principe populus vniuerſus in diſcrimen hæreſeos veniret. Quod inter primos clariſſimus & doctiſſimus vir Ioannes Gropperus ſenſit, & cum vniuerſo
CIↃIↃXLVI Colonienſis Academiæ & Cleri concilio Caniſium ad Leodienſem Antiſtitem aduerſus naſcentem ſectæ flammam

flammam auxilium petitum legauerunt. In qua functione cum diutius cogeretur Leodij propter rei grauitatē hęrere, ne bonas horas otio trāſmitteret, more Societatis interim Cathedras procurauit, & feſtis diebus omnibus hiſtoriam Euangelicā frequentiſſima concione explicauit, ſæpeq́; eodem die in Epiſcopio, paræciaque binas conciones habuit, aliàs etiam Eccleſiaſticos à Decano citatos ad officij munus exequendum hortatus. Teſtantur literæ Caniſij ad Leonardum Keſſelium, primum Colon: Collegij præſidē, quibus docet; ipſo Natali Chriſti coactum ab Epiſcopo, qui fuit Georgius Auſtrius Maximiliani Romani nominis primi filius, ex tempore de rebus diuinis apud ipſum & aulicos verba facere; ſingularique amoris ſignificatione tractatum, ad menſamq́; adhibitum. Coloniam vbi confecto fæliciter negotio redijt, illico ab ijsdem ad Caro-

Altera legatio commissa Canisio. lum Quintum in castra super eodem negotio mittitur, quod ipse in confessionis libro de se, & annales Collegij Coloniensis testantur. Carolus sacrũ ordinẽ Clericorum Coloniensiũ cum Academicis, citato ad causã dicendã Hermanno, in tutelã recipit, & contra Pseudoepiscopum auxilia pollicetur cum aduersarij eundẽ defendendum suscepissent. Effectũq; vt anno CIↃ. IↃ. XLVII, à summo Pontifice exauctoratus & proscriptus honorem & tiaram Adulpho Schauenburgio cesserit. Gropperus ob fidem & operã Romanę Ecclesiæ strenuè nauatã, nihilminus suspicatus Friderici Bonnensis Præsulis Hermanni fratris, sedem iussus occupare, demum etiam in sacrum purpuratorum Romæ Patrum consilium à Paulo IV. adscitus est, vir amplissimus, & quo affectus est, honore dignissimus, atq; in profligata morũ disciplina, cum omnium admiratio- *Gropperus Cardinalis.*

ne

ne ausus esse sanctus, quando in suo conclaui ancillam, dum lecto stragula imponeret, deprehensam mox exturbauit, & lectum ipsum per fenestrã cubiculi contactu fæminę quasi pollutum inquinatumq́; in viam deiecit. Cuius insignem encomiasten egit Surius, cum de Hermanni exauctoratione narrans res anni CIↃ. IↃ. XLVII. tractaret. Canisius dum in castris apud Carolum, Coloniensium causam vrget, in Othonis simul Cardinalis & Pontificis Augustani familiaritatem, magno optimi Principis vsu venit, à quo, post obitam Coloniensium legationem, cum Claudio Iaio ad concilium Tridentinum, anno Christi CIↃ. IↃ. XLVII. cum ipse VI. & vicesimum ageret, est missus. Cupiebant iam pridem vehementer Academici Agrippini Canisium secũ retinere; sed cum is iam diu Societati iuratus, in suorum se maiorum auctoritate esse profiteretur, nec sine

Groppers virtus & castimonia

illorum permiſſu Coloniæ degere poſſe affirmaret, conſilium Academicum literas ad Bobadillam pro retinendo Caniſio dedit, ex quarum ſententia facilè poteſt intelligi, quid de Caniſij ſpe & eruditione ſenſerint: ſubijcerem verba niſi ad alia properarem. Enimuerò cum per orbem Chriſtianũ Societatis opera magnopere à Pontificibus, Regibus, & Rebuspublicis deſideraretur, in tanta ſociorum paucitate viſum eſt Caniſium auocare, vbi vtilius operã collocaret; præſertim cum ea tempeſtate Patrũ in ea ciuitate præſentia parum grata videretur; & ſocios Caniſij, ſenatus edicto, quod à Caniſij ꝓpinquis odiũ in nos, propter ipſum Caniſium eſſet excitatum, tantum non proſcripſiſſet; iamque Alphonſus Salmeron in Hiſpaniam eſſet reuocatus, Bobadillâ iam ante inde profecto; ſolo Leonardo Keſſelio ibi relicto, qui cæleſti potiùs quàm humana

Leonardus Keſſelius vir diuinus.

mana

mana ope Societatis nomen ibi retinuit,&ſocietatem ipſam poſtremò cum ingenti fructu Reipub. reſtituit.

Caniſius,vti narrare cœperam, ad Othonem reuerſus, ab eodem cum Wolfgango Remio Præpoſito Auguſtanæ Eccleſiæ Tridentum ad ſanctiſſimum Patrum concilium mittitur:vbi ſe cum Claudio Iaio Othonis legato coniunxit,& cum eòdem Bononiam,quo ſanctus Pontificum ſenatus diuerterat,ſe contulit, ibiq́ue publicè in maximo Patrum conſeſſu ſententiam dixit,quæ ex ipſius Caniſij tabulis exſcripſi. Reliquas eiuſdē legationes à ſummo orbis Chriſtiani præſide imperatas ſuo loco exponemus.

Tertia à Caniſio Legatio obita.

CIↃ. IↃ. XVII.

ROMAM VENIT, INDE IN SICILIAM, ET ROMA RVRSVS IN GERMANIAM atq; Ingolſtadium.

Primus Caniſij in Vrbem aduentus.

CAPVT V.

COncilio intermiſſo magis quàm

ↀ. IↃ. XLVII. dimiſſo, Caniſius cum Iacobo Laineſio Florentiam adijt, vbi reliquam æſtatem ad ſeptembrem vſq; tranſegit; Inde ab Ignatio Societatis auctore & Præſide Româ euocatus, diuino planè ſe gaudio delibutum ſcribit, quod ſibi vrbis tam copioſo, tot ſanctiſſimorũ Chriſti athletharũ ſanguine purpuratæ copia viſendę eſſet facta. Traduxit Romæ menſes ferè quinq; quibus in omnibus ſe religionis noſtræ aſceticis magno animi ardore exercuit. Menſe Februario incuntis anni CIↃ. IↃ. XLVIII. deſtinatus in Siciliam cum Hieronymo Domenicho Valentino, Hieronymo Natali Hiſpanis, Andrea Fruſio Gallo, Benedicto Palmio Italo, & aliis claris Societatis noſtræ luminibus, cum fauſta Pont. Max. Paulo III. apud quem Caniſius publicè dixit, apprecatione periculoſa nauigatione vſus Meſſanam appulit. Collegij Mamertini primum egit Rectorem Hierony-

ronymus Natalis, Rhetorem Canisiusin Lyceo, Oratorem in templo; ex vtriusq; auditoribus magnum operæ fructum retulit. Reuocatus anno insequenti Romam, solenni votorum quatuor summorum nuncupatione se totum vsu & mancipio Deo & Societati consecrauit. CIƆ.IƆ.LIX

Secundus in Vrbem aduentus Canisii.

Eodem anno Guilielmus magnus Boiorum princeps Alberti parens, Guilielmi superstitis auus, proauus Maximiliani hodie Boicæ imperantis, fama Societatis ad se perlata, putauit è re suorum fore, si Patres in Boica ad luporum rabiem passim grassantium arcendam collocaret. Fremebant enim circum ouilia Christi immanes feræ, & magnam Germaniæ partem inuaserant, fœduinq; in modũ lacerabant. Iam Prouinciæ Saxonum, Inuergonum, Vessonum, Sennonũ, Incrionũ, qui sunt hodie Wirtẽbergenses, Brũsvvicenses, Brandeburgenses, Hessi, aliorumq;

Guilielmus Boiorũ princeps Maximiliani proauus, Socios vocat in Boicam.

rumque Germaniæ cum Belgis populorum magnam labem accceperant. Liberas ciuitates maximã partem eadem peſtis occuparat, Auſtria laborabat, Boica nutabat, & iam anceps hærebat in quam ſe partem inclinaret. Quod, vt dixi, cum Guilielmi pietas ſentiret, amans ſuæ gentis & ſalutis publicæ, per Leonardum Eckium virum eloquentia & ſapientia præpollentem, eo nomine Romam miſſum, petiuit à ſummo Pontifice & Ignatio auxiliares copias, quibus hoſtium vim à ſuis defenderet. Miſſi auxiliatum Claudius Iaius, qui priore anno Ingolſtadij litteras ſanctiores explicarat, Viennamq́; abierat; Alphonſus Salmeron, & Caniſius noſter, qui (cum ex Italia reuerteretur) ad ſupremum doctrinæ gradum admotus, Bononiæ Theologiæ Doctor proclamatus eſt. Guilielmus præſentes amiciſſimè complexus, omnes Ingolſtadium

Caniſius Theologiæ Doctor creatur.

M.D. XLIX.

umad ſacrarum literarum doctrinã inſtaurandam, hæreticorum praui-tate concuſſàm miſit. vbi Salmeron D. Pauli epiſtolas, Claudius Dauidis Pſalmos explicauit, Caniſius Petri Lombardi ſententias ad docendi rationem redactas illuſtrauit. Sed Alphonſus Salmeron in Italiam intra annũ reuocatus, Nicolaum Gaudanum habuit ſucceſſorem. Claudius Viennam Auſtriæ iuſſus repetijt, vir omnium exiſtimatione ſanctus, qui Tergeſtinum Pontificatum ſibi delatum ingenti animo repudiauit. Ingolſtadij non diu moratus diuturnã imò ſempiternam ſui memoriam animis hominum infixit. recognoſcamus Academiæ Ingolſtadianæ tabulam inter monumenta annalium ſeruatam de Claudio ita loquentem: *Claudium Iayum Allobrogem fuiſſe, & doctorem ac Profeſſorem, & de Societate* IESV *teſtatur monumentum, quod illi in Schola ſua poſuere Theologi, quorum teſtimonium tanti*

Defecerãt a fide Ioannes Peſſendorſer, *vt anno* CIↃ.IↃ.XXV. *tabula Academica demõſtrat.* Balthaſſar Hiebmaier *Pacimontanus* CIↃ.IↃ.XXIII. *Vienna exuſtus* CIↃ.IↃXXVI Gerion Seiler, & Philippus Appianus *Petri filius, de quibus Rottmarus in Annalibus.*

Elogium Claudij Iaij.

Ex Annalib. publicis Academia Ingolſtadiana.

tanti apud me est, vt omnibus actis, & scriptis anteferam. Placidißimorum perhibetur morum fuisse, vt qui non solum eruditione excelluerit, sed & pietate, & cum pietate doctrinam, & cum doctrina parem coniunxerit pietatem; atque adeo, vt si quisquam alius in nostra Academia, certe ille cum apud infimos mediosq́;, tum etiam summos & prudentißimos, certam quasi sanctitatis opinionē sibi compararit. Hunc nos suprà laudauimus optima Canisio præcepta docendi viuendiq́; præscribentem, vt hoc minus mirere, qua via Canisius profecerit, & per quos ad virtutis culmen prouectus sit, cum eiusmodi virtutis duces secutus est. Quod porrò ipse Canisius, Ingolstadij dum sacras in Academia literas tractaret, populum pro concione doceret, supremū Academiæ magistratum, Rector nouo more gereret, encomium promeruerit, loquantur ipsa Academiæ Ingolstadianæ monumenta, in quibus præter alia hæc lego:

Sed ad propositum & incomparabilem virum Petrum Canisium diuerto, cui tamen Encomiasticum minimè polliceor, sed id tantum præstiturum, vt eum ab obliuione apud posteros vindicem, & is qualemcunq; inter Theologos poßit habere locum. Dicam quod sentio: Vir est diuini propemodũ ingenij & eruditionis incomparabilis, Philosophus eximius; quod illi penè cum omnibus patribus de Societate cõmune est, Theologus profundus, & lectionis infinitæ, quod cũ plurimis; & quod illi neq; omnino cum multis, neq; omnino paucis est cõmune, Orator valde eloquens, Ecclesiastes pariter grauis & iucũdus. Et rursũ: *In eo deniq; pietatis & eruditionis, vitæq; integritatis, omnisq; virtutum generis, quæ in eiusmodi virũ cadere solent, quæ Ecclesiasticos ornãt & cõmendãt, illustre statuimus exẽplũ. Restituit ipse cũ collegis suis Academiã loco suo & dignitati, cũ post Eckiũ lumẽ Academiæ & Germaniæ solẽ, magnũ adijsset discrimẽ religiõis, & ingẽs detrimẽtũ post nefariã quorũdã in Academia defectionẽ accepisset. Hoc tamẽ citra veterũ doctorũ atq;*

etiam

etiam ipsius Domini Eccij, Theologi & doctissimi, & in disputando religionemq́ propugnando, felicissimi & fortissimi Hectoris, iniuriam facilè affirmarim, longè & elegantius, politiusq́ & compendiosius nunc penè omnes tradi doceriq́ literas, quàm apud maiores nostros fieri est solitum. Id quod ego sæculi potius illius barbariei, quæ in omnes scientias vim suam exercuit, quam ipsis Doctoribus, quos acutè, subtiliter & doctè scripsisse & disputasse constat, tribuo.

QVID VIENNÆ PROMOVERIT.

CAPVT VI.

CIↃ.IↃ.LI. CAnisius re benè gesta Ingolstadij vocatu Ferdinandi Imperatoris cum Nicolao Gaudano inde profectus Viennam properauit, vbi cœpta à Claudio Iaio & Lanoio Collegij Viennensis fundamenta absoluit, Ferdinando Cæsari pro concione Euangelium exposuit; Et cum non

absque

absque vitæ discrimine regiam peteret, armata manu in aulam deduci Ferdinandus Canisium imperauit. In Academia sacra diuinæ legis mysteria interpretatus est, in quibus adeo copiosè Cæsari satis fecit, vt propter conceptam de Canisio non inanem sanctimoniæ veneratione, Antistiti Viennensi extincto, non alium illo digniorem, quem sufficeret, iudicaret. Quare per legatum apud summum Pontificem omni ope contendit, vti Canisium vellet, juberet Viennæ Pontificem esse: non esse ea tempestate commodiorem, nec ijs temporib⁹ opportuniorem, qui improborum hominum omnia contra fidem Romanam molientium conatibus voce, calamo, & virtutum studio possit obniti. Qua de re luculentum in vita Ignatij testimonium Ribadeneira dicit: *Anno*, inquit, MD.LIII. *Ferdinandus Romanorum Rex, Petrum Canisium virum modestiæ atq; sapi-*

D *entiæ*

entiæ laude in nostra Societate præstantem, acremq; fidei Catholicæ aduersus hæreticos defensorem, optauit creari Episcopum Viennensem. Videbat enim cum in ipsa ciuitate Vienna, tum per vniuersam Austriam hæreseon pestẽ impunè grassari: & pastore sanctissimo atq; vigilante opus esse qui à Christi grege luporum passim sæuientium rabiem arceret. Cum igitur à Pontifice Iulio III. hoc Ferdinandus Rex summis precibus contenderet, Pontifex rem totam ad Ignatium reiecit, vt si ille probaret, quod Rex petebat, id ipse concederet. Negauit Ignatius id ex vsu ac commodo Societatis fieri posse. Adhibitæ sunt omnes machinæ ad expugnandum illius animum, sed frustra: mansit enim semper in sententia, nec se ab illa vllis rationibus deduci passus est.

Eiusdem Ferdinandi imperio Rudimenta doctrinæ Christianæ Canisius conscripsit, & in lucẽ, sine sui nominis, quod modestiæ causa fecerat, ambitione, auctoritate tamẽ Cæsaris euulgauit (summam doctrinæ Christianæ

ſtianæ dixit) quæ res mirè oculos aduerſariorũ torſit, & multo grauius animos vulnerauit, cum ſuas errorum technas, & ſtrophas impietatis, quib⁹ ſimplici ætati populoq́; illudere cõſuerant, aperiri & in lucẽ prolatas rideri damnariq́; ſenſerunt. Proinde omnes certatim velut ad vnã eandẽq; metam collineare, & impetũ in ſaluberrimũ Caniſij doctrinæ Catholicæ cõpendiũ facere, ac omni vi conuellere conari, vti Cæſaris impulſu coactus fuerit Caniſius opus ſuũ augere, & teſtimoniis patrũ fulcire, & pro prima ætate ex ipſa epitome epitomen cõcinnare, nomẽq; ſuũ Catechiſmo præfigere. Quod ipſe Caniſi⁹ epiſtola ſuæ catecheſi præfixa lectorique inſcripta teſtatur. Sed multo illuſtrius & ampli⁹ eſt ipſius Ferdinandi Cæſaris edictũ, Viennæ anno priore pro huius libri auctoritate, & ipſo Caniſio, & Catholicæ pietatis ſtudio propoſitũ, quod huiuſmodi Hendecaſyllabus commendat.

Vis cognoscere, Christiane lector,
Quid sincera fides tua exigat, vel
Optet? hunc legito vsq; & vsq; librum,
Quem nunc Rex tibi Ferdinandus ipse
Laudauit, tibi quo foret vel ista
Consultum ratione, ne perires.
Quod si verius ipse vis probare,
Edictum poteris videre Regis.

EDICTVM CÆSAREÆ MAIESTATIS.

Ferdinandus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Marchio Morauiæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Vniuersis & singulis fidelibus nostris, tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, Militibus, Clientibus, Capitaneis, Marschalcis, Prouinciarum præsidibus, Vicedominis, Præfectis, Burggrauiis,

is, Officialibus, Iudicibus, Burgimagistris, Consulibus, & Communitatibus, omnibusq́; aliis & singulis subditis, & fidelibus nostris Prouinciarũ nostrarum, cuiuscunq́; gradus, status, ordinis, conditionis, & dignitatis extiterint, gratiam nostram Cæsaream, & omne bonum. Magno cum animi nostri mœrore perpendimus & videmus, quibus hodie quantisq́; motibus & periculis orbis Christianus vndiq; concutiatur: potissimum verò miserandus ille status neglectæ adeoq; contemtæ paßim religionis sæpe multumq́; nos & pios omnes decruciat: Qua quidem religione, vt nihil est sanctius in terris, ita præclarius ac firmius Reipub. ornamentum, ac robur esse nullum potest. Atq; idcircò malarum artium, nefarius Artifex sanctæ Ecclesiæ bonorumq́; omnium hostis atrocissimus Sathan quantum humano generi præsidii in vera religione positum sit, minimè ignarus, annis ab hinc multis causam religionis passim oppugnat ac perturbat, ita vt maioribus viribus & copiis, frequentioribusq́; dolis & fraudibus, vno eodemq́; tem-

 pore

pore ipsam antea nunquam oppugnasse videatur. Nec desinit adhuc satellites quosdam et ministros suos, qui editis suis libellis omnia impietatis studia foueant, disseminent, ac propagent subornare: partim, vt qui à religione orthodoxa semel defecère, in erroribus & sectis, quibus se addixerunt, confirmentur: partim, vt qui etiamnum in tutissimis Ecclesiæ Dei castris perdurant, hinc seducti factionum discipuli, & religionis nostræ Catholicæ desertores fiant. Inter hos autem libellos, quorum ingens vbique prouentus est, non parum virium ad religionem euertendam habent Catechismi (sic enim appellant) qui sæpè tum breuitatis, tum verborum elegantiæ, & methodi specie commendati egregiè fallunt, & imperitam illam nobilemque iuuentutem veritatis synceritati natam, grauiter vitiant, atque corrumpunt. Dum enim ex istorum libellorum lectione, venenum ipsa dulcedine blandum, simplicibus & incautis sumendum præbetur, priusquam id sentiant eorum animi nouis & pestiferis opinionibus,

quas

quas euellere postea sit difficillimum, deprauantur. Vnde fit, vt eo doctrinæ fermento semel infecti, Catholicæ fidei, & sanctæ matris Ecclesiæ dogmata, & instituta veneranda negligant, fastidiant, atque nonnunquam etiam per contemptum oppugnent. Qua quidem in re, si quid consiliis, monitis, iussis, & edictis publicis Imperatore & Principe Christiano dignis profici potuit. Nos profecto, cum ad ista impietatis studia profliganda, tum ad sacrosanctæ religionis nostræ Catholicæ iura retinenda, officio nostro minimè defuimus. Attamen grassatur in dies magis ac magis hæc fœda lues, nouique subinde ac nouis illecebris infecti prodeunt Catechismi: sparguntur, leguntur, proponuntur in Scholis, maiore sanè periculo, quam simplices pueri & creduli, improuidiq́; adolescentes, imperitiq́; homines, & pleriq́; omnes istiusmodi præceptores sentire aut iudicare queant. Quod igitur in graui morbo boni medici, in exorta tempestate fidi naucleri faciũt, à nobis alienum, non esse existimauimus,

Studium Ferdinandi Imperatoris in tuenda religione Catholica.

vt præsentissima nobisq; ob oculos posita atque prospecta longè grauissima pericula ratione quadam aut depellamus omnino, aut saltem, quoad Deus potentem manum suam admouerit, mitigemus. Quamobrem matura super his deliberatione habita, fidelibus nobis subiectis populis saluberrimum fore duximus, si in tanta dogmatum & sectarũ varietate, catechisticæ doctrinæ librum, qui Orthodoxus sit, conscribi simul & fidelibus nostris populis euulgari, commendariq; vnicè curaremus. Ad quod Catholicum opus cõscribendum, inter alios non dubiæ fidei ac doctrinæ viros, honorabilem, religiosum, deuotũ, nobis dilectum Petrum Canisium, sacræ Theologiæ Doctorem delegimus, & cùm ab eo fuisset conscriptus, aliorum etiam, quos non solum sacrosanctæ Theologicæ scientiæ, verum etiam vitæ innocentia & integritate perspicuos esse constat, iudicio & censuræ subiecimus: quo certiores essemus, ne auctoritate nostra in lucem quicquam prodiret, quod Euangelicæ doctrinæ & sanctæ Ecclesiæ Catholicæ vllo modo aduersaretur. Posteaquam

Imperator laudat Canisium.

steaquam Dei Opt. Max. gratia factũ est, vt commemoratus liber, magno vbiq; doctorũ & procerum quoq; Catholicorum applausu exceptus, in varias etiam linguas cõuersus, sæpeq; apud exteros recusus, & in Gymnasiis publicis simul ad docendum & discendum propositus fuerit, existimauimus, nos non abs re facturos, si eundem Catechismum ab auctore denuò recognitum, non solum rursus typis euulgari curaremus, verum etiam pro rudiorum captu in quoddam compendium redigi iuberemus; ac fidelibus nostris populis denuò auctoritate nostra commendaremus. Mandantes idcirco prædictis omnibus & singulis præcipuè verò iis, qui nostro nomine & loco iuris & Iustitiæ administrationem in prouinciis nostris exercent, & in magistratu constituti sunt, vt hunc Catechismum solum, nullumq; alium per Ludimagistros, præceptores, ac Pædagogos pueris in Scholis publicè aut priuatim proponi, prælegi, ediscendumq; tradi magnoperè curetis, atq; omninò efficiatis, quatenus cùm vos, tum ipsi grauissimam indignationẽ nostrã

aliasq; pœnas delinquentibus & huius edicti nostri contemtoribus pro arbitrio nostro irrogandas volueritis euitare. Hæc enim est expressa mens, & voluntas nostra. Datũ in Ciuitate nostra Vienna, die X. *Mensis Decembris, Anno Domini* M. D. L X. *Regnorum nostrorum Romani* X X X. *aliorũ verò* X X X I I I I. Maximus ex hoc Canisij libro fructus in omnẽ ferè orbẽ redundauit, in omnibus tẽplis, Scholis, Gymnasiis, Academiis iuuentuti prælecto & tractato, vt omniũ ferè gentiũ linguis Canisius cœperit loq., Germanica, inquam, & Sclauonica, Italica, Gallica, Hispanica, Polonica, Græca, Bohemica, Britannica, Scotica, Æthiopica, & (vt à domesticis didici) Indica & Iaponica, vt omniũ ꝓpè gentiũ doctor Canisius potuerit, possitq; hodie non immeritò appellari. Quatruplici forma & ratione idẽ labor prodiit: breuissima, ꝓ minima pueritiæ ætate: iconib⁹ etiã express⁹, quib⁹ per symbola & emblemata res, quæ docẽtur, adumbrãtur; mediocri ad juuẽtutis Scholasticę vsum: & ple-

Canisius omnium propè gentium linguis per Catechesin suam locutus.

no volumine, quod doctiores ad sta-
bilienda Romanæ Ecclesiæ decreta
& vniuersam religionis nostræ insti-
tutionẽ adhibeãt. Fecit hæc fama Ca-
nisij, vt omniũ aures hæreticorũ gra-
uiter feriret, à quib⁹ Canis Austriacus
dictitatus est, quod luporũ nẽpe im-
manitatẽ retunderet, & à Christi oui-
lib⁹ feras omnibus lupis nocentiores
procul arceret. Auctoritas porrò tã-
ta viri erat, jam Prouinciæ ab Ignatio
præfecti, vt illũ Societatis auctorẽ &
cõditorẽ vulgò proclamarẽt, omni-
busq; modis conarẽtur innocẽtiam
eius aliqua criminis infamia asperge-
re. cumq; nihil esset, quod in morib⁹
aut vita possent carpere, ad cõsuetũ
mẽdaciorũ asylũ cõfugerunt. Sic e-
nim impius Ecclesiæ, & summi illius
Præsidis perduellis Ioãnes Wolfius I.
C. in cẽtenario sexto mẽdaciorũ seu
lectionũ memorabiliũ ex Atheo Illy-
rico de nostro Canisio ĩpudẽtissimè
fabulatur. *Iesuitarũ præcipu⁹ auctor, aut certè instaurator & ꝓpagator Canisi⁹ est, de*
cuius

Hæreticorum scommata.

Canisius Societatis auctor creditus in Germania.

Illyrici fabula de Canisio.

cuius ſanctitate & caſtitate multæ præclaræ hiſtoriæ circumferuntur. Inter quas non poſtremum locum obtinet illa, quæ Moguntiæ anno 1557. cum Abbatiſſa cognomento Catella accidit: à qua cum lauto hoſpitio exceptus eſſet, poſtquam poculis exhilarati ſunt, ex communi canis cognomine amicitia contracta caninas nuptias celebrarunt. Et fabula tunc in VVormatienſi colloquio fuit toto notiſsima cælo. Hæc ſupra omnes Mœonidas, Æſopos, Phœdros, fabuloſus Illyricus, & mendax Wolfius, q̃ tamen verè fabulam ait fuiſſe; notam fabulam inquam, non hiſtoriam, cũ eo anno Caniſius Moguntiam nunquam acceſſerit, & Viennæ Auſtriæ Imperatoris Ferdinandi Eccleſiaſten egerit, ſcripſeritque ſacram Catecheſin. Accedit (vt ex Antiſtitarum Moguntinarum, Parthenonum ſeu Virginum ſacrarũ ſyllabis cognoui) nullam vnquam Moguntiæ in vllo cœnobio Abbatiſſam cognomine Catellam fuiſſe. Immò nec Moguntiæ Colle-

Collegium Societatis IESV vllum fuit ea tempeſtate, primumq́ue anno CIↃ.IↃ.LXI. inſtitutum eſt. Potuit fabula traxiſſe originem à quadam Hundia, miniſtra Cœnobij, quam ſubprioriſſam vocant, quę oblita ſuę nobilitatis & religionis, cum vili miniſtro Cœnobij in piſtrino nati clàm profugit, & Francofurti deſertrix votorum, & ſacrilega ſponſi cæleſtis Chriſti proditrix, in hæreſi infelicem animam exhalauit. Multo honeſtius & verius, quamuis non Romanæ religionis ſcriptor Henricus Pantaleon in Proſopographia virorum Illuſtrium Germaniæ de eodem hoc elogium condidit: *Petrus Caniſius Nouiomagi apud Belgas natus & educatus anno circiter* M D. X X I V. *Hic cum felici ingenio eſſet præditus, operam literis dedit, atq; imprimis Theologico ſtudio incubuit. Id vt commodius præſtaret, Ieſuitarum Collegium ingreſſus, eum ordinem ſuſcepit.* Digreditur deinde in origines Societatis, & demum

In hæreticos retorta

Verũ aduerſarij de Caniſio elogium.

Natus eſt anno 1521. non 24.

imum concludit. *Cum ergo Petrus in Iesuitarum ordine plurimum profecisset, primò Ingolstadii Professor, postea ab Othone Cardinale eius Ordinis fautore, Augustæ Vindelicorum concionibus Præfectus fuit. Eam vocationem Petrus suscepit, atq; tanto Zelo administrauit, vt passim omnibus innotesceret. Tanta enim facundia fuit, vt Ferdinando Cæsari & Pontifici Romano gratus & aliquoties ab iis vocatus fuerit. Ibi quoque etiamnum in auctoritate existens, à Germanis & exteris nationibus agnoscitur.* Anno post receptam per Christum salutem CIↃ. IↃ.LV. B. Ignatius per literas Canisio in mandatis dedit, vti se cum Farnesio Legato Pontif. M. ad comitia à Ferdinando Rege, Ratisbonam indicta coniungeret, omnéq; operam suam illi offerret, præstaretq;. Nam Carolus Q. M. omnibus imperiis se vltrò abdicarat, & filio Philippo regnis omnib⁹ hæreditariis Hispaniarum, & quæ ad earum ditionem pertinent, cesserat.

Ex literis B. Ignatij à Theodoro Busæo ad me missis.

Ferdi-

Ferdinando Rom. regi germano fratri literis ad regulos Germaniæ datis, imperium commendarat. Canisius præsto fuit omnibus, sed funera principum conuentus morabantur. Interim Canisius prouinciã curauit.

PRAGAM SOCIORVM COLONIAM DEDVCIT: WORMATIAM A FERDINANDO Cæsare ad Colloquium mittitur.

CAPVT VII.

FErdinandus Romanorum Rex animaduersa Canisij doctrina, religione, vita, morumq́; integritate, ex illo de Sociis existimans, quorũ virtutem in Viennensis Collegij felici & salutari Reipub. progressu perspexerat, putauit se Bohemorũ etiam saluti consulturũ, si Pragæ Collegium cõderet, vbi mores populi emendarent, Hussitarum & Wicleffitarum, aliorumq́; hæreticorum furorem retunderẽt; sic enim ex tabulis Collegij Pra-

Pragensis à Theophilo Chrysteno rectore ad me missis cognoui. *Cum igitur* (inquit Henricus Blissemius, tertius eiusdē Collegij moderator) *Ferdinandus Bohemiæ Rex Anno Domini* 1555. *afflictißimum Regni Bohemiæ statū* (*maxime quoad religionem Catholicam, vsquequaq; ferè retroactis annis inde profligatam*) *diligentius perpenderet, eumque reperiret esse eiusmodi, vt nisi breui adhiberentur opportuna remedia, de pietate* Ca*tholica plane actum esset, induxit in animum Pragæ Societatis* I E S V *Collegium erigere; de qua re proinde non solum ad R.P. Ignatium de Loyla Societatis Generalem Præpositum, sed ad summū Pontificem etiā Iulium III. aliquoties & diligenter scripsit, vt aliquot Societatis viros in Bohemiam euocaret. Et quamprimum iuxta pium animi sui desiderium P. Ignatii consensum obtinuit, Scholas disposuit, ac habitationes quasdam, quantum fieri potuit, in eo rerum principio, Societatis* I E S V *instituto accommodauit, præsente P. Canisio, qui mox mu-*

sæum

ſæum accerſitis literarum doctoribus iuuentuti aperuit, ipſe pro Cathedra populum ad priſtinum virtutis cultum, hæreticos ad recognoſcendam veteris religionis veritatem inuitauit. Verſati ſunt Socij primis annis ingenti cum vitæ diſcrimine Pragæ (quæ caput eſt Bohemiæ) & niſi publicis edictis vtriuſque Ferdinandi, Patris inquã, imp. & filij Archiducis, patri cognominis, Socijs ſeueriſſimè cautum fuiſſet, vltimũ haud dubiè periculum adijſſent. Minati enim fuerant ſe noſtros de põte præcipites acturos: & vero inſidias ponebant. Qua de re in annuis Collegij Pragenſis, Año M.D.LVI. IV. Cal. Sept. à Petro Siluio Romam perſcriptis in hæc verba lego, ex quibus ſimul & primi Pragenſis Contubernij incolæ, & Scholarum ratio cognoſcentur: *Collegij noſtri admoneo paucos eſſe vel nullos aduerſarios, præter Lutheranos: qui nos timeant, eſſe plurimos; quippe qui per nos ſuæ ſectæ auctoritatem minuendam præ-* *Ex P. Petri Siluij literis, Anno* MD.LVI.

E *ſagiunt.*

sagiunt. Iussit nobis indicari Præpositus arcis Pragensis, quosdam Lutheranos nobis moliri insidias adeò vt non clam fassi sint, se velle nos cum contingeret pontem transgredi, in flumen præcipitare, & statim aufugere: sed noctu foris non versamur: interdiu verò negotia obedientiæ intrepidi obimus. Fuerunt & Doctori Henrico paratæ insidiæ, & Doctori Tilano alteri domi, alteri foris: aliquando lapidib⁹ Collegium impetitur. Sunt qui & incendium nobis minentur: & quæ ibidē sequuntur: Subijcit deinde de Ferdinando Maximiliani Imperatoris germano: *Archidux Ferdinandus, vt patris nomen sortitus est, ita virtutem imitatur. Publicè per præcones proclamari iussit, ne quis huic Collegio vlla in re nocere auderet. Nunc profectus est Chiliarcha in Vngariam & à nobis, vt senior coronam, ita & ipse Agnum Dei accepit, quem secū tulit. Vnice nostris orationib⁹ & sacrificiis se commendans. Qui etiam suggerente Patre Canisio instituit, vt per totam Bohemiam innouaretur mos meridie pulsandi contra*
Christi

Christi hostes, ac pro Christianæ religionis prospero successu, reuerenter gratias agens Canisio, qui tam honesta petendo Principem Catholicum officij sui admoneret. Effectum est apud eum, vt probatæ fidei virum concionatorem haberet in militia, & curaret diebus Veneris in tota Bohemia processionem fieri, & missam de sancta cruce cantari, & moneri populum de pænitentia & pietate. Addit Siluius judicium populi de Canisio.

Patrem nostrum Prouincialem Canisium mirè hæ regiones Aquilonares venerantur, vt non solũ Catholici, sed etiam Hussitæ & alij hæretici, imò & Iudæi illũ diligant: quãuis doleant malorũ artifices tam multa eius consilio in vniuerso Germaniæ statu fieri, (vt mihi à quibusdam indignantibus dictũ est) omnia scilicet ei⁹ cõsilio fieri, &c. Maximum de nobis rumorem spargi apud Germanos, ac præsertim apud Marchionem Brandeburgensem & Ducem Saxoniæ retulit nobis D. Marschalcus (à regia Maiestate defensor nobis cõstitutus) vtinam omniũ expectationi satisfacere liceat.

 No-

Pericula quotidiana. *Nostrum collegium in Ciuitatis meditullio situm est, loco saluberrimo. De persecutionibus breuiter & pauca perstrinxi: Fratres tam viuunt securi ex maximis periculis, quasi iam in paradiso agerent. Nec mirum; cum iam altero pede, nempè affectu ibi sint & effectu esse sperent in dies assidue domi, & extra domum martyrium expectantes; præsertim cum ad Scholas descendunt, vbi probabiliter secundum humanam rationem nunquam se redituros ad cubiculum, sed potius ad cæleste tabernaculum, sibi persuadere possunt.* Hæc & his multò plura Siluius. Porrò Hussitarum odium in Canisium, quem maximè formidarunt, ostendit monostichon, quod in illum jactarunt:

Nostri in summis periculis extra periculum.

Versus in Canisium.

Hinc procul esto canis: pro nobis excubat anser.

Cuius hic est intellectus. Allusum est ad historiam veterem & Virgilianum carmen, quo Gallorum ad Capitolium duce Brenno per noctis tenebras grassantium ab ansere, sopitis canibus, proditas insidias canit, simulq;

mulq; in Dilogia nominum (*canis*) & (*anseris*) vis posita est: cum per *canem* Canisium, per *anserem* infelicem Hussium sectæ suæ architectum vellent intelligi, *Huss* enim Bohemis anserē valet. *Huss, anser* Ne ergò per subitum populi aut improborum impetum Canisius opprimeretur, dum aulam Regis peteret, præsidio principis ducēdus ac reducendus fuit. Cōstitutis jam Collegij fundamentis, quamuis rebus in futurum tempus nondum satis compositis, Canisius ad Vangiones Wormatiam à Ferdinando Imperatore anno post Christum natum CIↃ. IↃ. LVII. cum Nicolao Gaudano missus venit, vbi cum Melanchthone Matthia Flacco Illyrico, Melanchthonis mali corui malo ouo, Nicolao Ambsdorfio, Nicolao Gallo præcone Reginoburgico, & alijs octo dogmatum paradoxorum procursoribus congressurus. Sed cum hæretici inter se conuenire non possent, & Ortho-

Disputatio VVormatiensis.

Hunc annum Surius signat, al; CIↃ.IↃ. LV.

 doxo-

doxorum conſenſum, vim dicendi, cauſſæ æquitatem ac eruditionẽ formidarent, alia atq́; alia cauſſati, ſe Wormatia ſubduxerunt, & hoc tantum effecerunt, vti ſe ſcriptis poſtea & Theſibus ac hypotheſibus mutuò lacerarent, præſertim Ambſdorſius & Gallꝰ ab alijs proſcripti. Qua de re
CIↃIↃ.LVII plura Surius. Caniſio tum Principes erant partes comiſſę, vti Catholicorũ nomine antagoniſtis, & calamo & ore reſponderet. Ad quod ipſe cũ Louanienſibꝰ magnæ auctoritatis viris ac Theologis acceſſerat. Sed, vti dixi, detrectantibꝰ pugnam aduerſarijs, & inter ſę digladiantibꝰ, nulla cum illis decernendi ratio iniri potuit.

Caniſius ad ſuæ Prouinciæ munus reuerſus Wormatia, Coloniam excurrit, & inde rogatu Epiſcopi Argẽtinam, Friburgumq́; Briſgoię. Mox in Auſtriam ſe recepit, & Bohemiam, vt inchoata prioribus annis Collegij Pragenſis initia proſequeretur. Qua

in

in re nec paucos menses, nec paruos labores posuit, & in summa æde concionibus ad Cæsarem, populumque haud parũ promouit. Reperi in chartis Canisij Epistolam ad Socios Pragenses, in qua de initijs Collegij & liberalitate principũ multa commemorat, quod ex ipsis literis discas.

AD PRAGENSE COLLEGIVM SOCIETATIS IESV P. CAnisij Epistola.

IN Iesu Christo salucte Patres, quotquot Pragæ coniuncti degitis, ac in posterum degetis, eodem Societatis vinculo colligati, vt meo desiderio atque vocationi vestræ satisfaciatis. Ac iusta quidem est ratio, vt vos moneam de bonitate diuina prædicanda, qua mirabiliter effectum est, vt felicis memoriæ Cæsar Catholicus Ferdinandus, idemq; Bohemiæ Rex inclytus hanc vestri Collegij sedẽ posuerit, & per me indignũ voluerit ædificari. Precor eundem fontem bonorum omnium, vt quotquot istic agitis,

gratis animis agnoscatis, sæpeq́ perpendatis istius accepti beneficij magnitudinem nullis verbis explicabilem. Etenim haud quaquam leuis res est, regium fundare & conseruare Collegium in primaria Regni Bohemici vrbe, locoq́ commodo & celebri, sumptibus non paruis extructum illo tempore, quo Hussitarum, Lutheranorum, aliarumq́ sectarum vires in Bohemia immaniter desæuierunt: nihilq́ minus quàm auitam pietatem & Romanam Ecclesiam approbare voluerunt. Peto igitur à vobis obnixè, fratres, vt siue viuam ego, siue moriar, diu autem viuere non possum in hac senili imbecillitate, vos gratam & constantem patronorum & amicorum memoriam intimè conseruetis, & eorum maximè, quorum præsidio, fauore, & studio Collegium hoc vestrũ præclarè inchoatum, & hucusq; defensum fuit, quidquid demum aduersarij molirentur, qui rerum vestrarum successibus multis modis inuidere & hostiliter obstrepere non dubitarunt. Potissimùm verò Austriacæ domus ac familiæ Regiæ, qua vix vlla hodie

Austriacæ familiæ in Societatẽ studia.

hodie in Europa ſplendet illuſtrior, memoriam vobis ac poſteris valdè commendatam habetote, vtpote per quam ſummo Deo viſum eſt, hanc exiguam Societatē noſtram in Auſtriam & Bohemiam clementer inducere, & in ea humaniter ſuſtentare, vt nouos in meſſe ampliſsima operarios exhiberemus, quum noxia Zizania electum triticum paſsim ſuffocarent. Benè ſit Auſtriacis fundatoribus, quorum excellenti pietati ac perpetuæ munificentiæ tam multa debemus. Aeternùm Christo viuant omnes, qui ſuis cōſiliis ac ſubſidiis hoc veſtrum non obſcurum ſeminarium inſtituere, prouehere, atq; confirmare difficillimo tempore dignati ſunt, ac dignantur etiamnum. Quamobrem non minus gratitudinis illis vos decet rependere, qui omni ſunt exceptione maiores ex cælo patroni & amici, fiduq; ſuffragiis res veſtras ſtare hactenus atq; durare certiſsimum habeo. Quare gratioſa & frequens apud vos memoria vigeat diui Alberti, primi apud Bohemos Apoſtoli, diui VVenceslai Principis ac Martyris, diui Clementis patroni ve-* * *Adelberti.*

 ſtri

ſtri Apoſtolici, diui Sigiſmundi Regis Burgundici, ac aliorum quoq́ue Sanctorum, quorum nomina & merita, vt ſanè iuſtum eſt, in Pragenſi Eccleſia, tot ſæculis celebrantur & quorum efficaci interceſſione multa vobis veſtriſq́ue conatibus diuinæ gratiæ munera, mihi credite, ſubinde communicantur. Poſtremò etiam atq́ue etiam rogo, vt quotquot apud D. Clementem habitatis, vocationis veſtræ memores, concreditam vobis vineam Bohemicam magni faciatis, veſtramq́ue meſſem illuſtri loco Pragæ ſitam indefeſſo ſtudio pergatis excolere, Chriſto auxiliante. Vita ſit vobis irreprehenſibilis, in qua præclarum luceat ſpecimen ſanctæ paupertatis, perpetuæ continentiæ, obedientiæq́ue religioſæ. Peculiariter autem patientiam & charitatem veſtram non Catholici modo, ſed etiam Catholicorum hoſtes, falſiq́ue fratres re ipſa comperiant, nomen IESV videlicet per vos magis magiſq́ue glorificari. Etenim non ſolum ad docendum & concionandum, ſed etiam ad crucem ferendam, & ad bene merendum de omnibus, vos

iſtuc

istuc vocatos ac missos esse, nunquam non meminisse debetis. Vigeat igitur in omnibus ille, quem Pater noster Ignatius inprimis postulat, vigeat inquam Zelus feruens animarum, quo præditi, ea quæ Christi sunt, syncerus procuretis animus, in hoc diligenter intenti, vt oues errantes ouili suo, veroque pastori, quoad eius fieri potest, in agro Bohemico restituantur. Amen, Amen. Seniorem Canisium, qui primum Collegii nostri lapidem iecit, in Christi nomine, vestris & sacrificiis, & precibus Domino commendetis, quæso.

DE COLLEGII INGOLSTADIANI INITIIS.

CAPVT VIII.

EXpositũ est supra, quibus modis Guilielmus Boiorum Princeps, Maximiliani hodie rerum in Boica potentis proauus, ab Ignatio felice Societatis parente socios impetrarit, & Ingolstadium ad cælestes illic literas tradendas amandarit.

Vix

Vix illic patres docendi initium fecerant, ſuæq́; vitæ, morum ac doctrinæ documenta præclara dare cœperant, cum Guilielmus Anno Chriſti, CIↃ.IↃL. vita & principatu per mortem exutus, hæredem ex ſe patriæ reliquit Albertum qui patris optimè cœpta perſequi non omiſit. Sed vt Sociis domicilium Ingolſtadij collocaret, ab ipſo B. Ignatio per Epiſtolã & Legatum patres flagitauit, cui religiosè & perofficiosè in hæc verba (juuat enim ſancti viri ſyllabas, nuſquam alibi viſas, adnumerare) Ignatius reſpondit.

SERENISSIME PRINCEPS, ET DOMINE MIHI IN CHRISTO obſeruandiſſime.

Epiſtola B. P. Ignatij ad Guilielmum Ducem Boiorum.

Summa gratia & æternus amor Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſerenitatem veſtram vberrimis donorum ſuorum ſpiritualium exornet augmentis. Simul atq́; nobis redditæ fuerunt,

fuerunt, Serenissime Princeps, vestræ Serenitatis literæ, quibus pro sua benignitate in nostro ponit arbitrio, vt vel ante feruentiores huius æstatis calores, vel elapsis canicularibus, ante hyemis initium promissum Collegium Ingolstadium ablegem. Inito cum fratribus meis consilio statim eos mittendos censui. Gratius enim id Serenitati vestræ, & ad maiorem Dei gloriam fore, multis rationibus colligentes, postponendā æstus iam satis infesti incommoditatem duximus. Et vt statim ad profectionem se accingerent, & summi Pontificis benedictionem post pedum oscula acciperent, & iter ingrederentur, curaui. Bonus valde odor ex hac profectione in Alma vrbe sparsus est, vt referet magnificus D. Henricus Schvvicker Secretarius Serenitatis vestræ, cui paulò latius de ea re scribo; & (quod maioris momenti est) fructum non minorem, ex nouo hoc Collegio, velut ex semine prouenturum spero. Quamuis enim ministri debiles sint, & eorum satis tenues vires, diuina tamen potentia & virtus (vnde nostra quantulacunque sufficientia est)

vt

vt eis desiderium dat, industriam, laborẽ, & vitam ipsam impendendi pro sua gloria & animarũ salute, ita & gratia sua imbecillitatem ipsorum corroborabit & supplebit. Præter Rectorem M. Thomam Theologũ, duo alii sacræ Theologiæ Doctores, & eiusdem Professores futuri: sunt & alii, qui emenso artiũ curriculo, & Magisterii gradũ in eis cõsecuti, Theologiæ dare operam cœperant, alii humaniores literas & græcas, & si opus fuerit, etiam Hebraicas profitebũtur. Alii scholastici sunt, qui cũ progressum in literis maiorem fecerint, communi bono se vtiles præstabunt. Magna ex parte ex superiori Germania, vel inferiori & omnes in fidei Catholicæ Zelo, & religiosis virtutib⁹ nobis probati sunt. Eos ergò offero vestræ Serenitatis obsequiis, ad Dei gloriam, eo animo, quo me ipsũ, si licet per valetudinẽ, & officii mei necessarias occupatiões, offerrẽ. Eis iniunxi, vt quæ in articulis continentur, & multò plura pro virili parte (licet sine obligatione) præstare curent. Et mihi persuadeo, quod vestra Serenitas, & ipsius serenissimi successores Colle-

gium

gium ſuum omni benignitate, gratia, & fauore, vt ſcribit, tuebuntur & fouebunt, quãdiu illi Reipub ſe vtiles exhibebunt: quam vtilitatẽ nõ ſolũ non ceſſaturam eſſe, ſed pro more noſtræ Societatis in dies magis magisq́; augendã ſpero. Quod D. Caniſius initiis Collegii Ingolſtadienſis interſit, bona cũ venia Sereniſsimi Romanorũ Regis, pergratũ nobis fuit; & eidem iam ſcripſi, vt primo quoq; tẽpore Ingolſtadiũ ſeſe conferat: & vt ſolicitus de iis cogitet, quæ ad promouendum nouum Collegium pertinent, Præpoſitum Prouincialem noſtræ Societatis in Germania ſuperiori, Bohemia & Auſtria eum conſtituo. Aliud non addam, niſi quod me & Societatem noſtram vniuerſam, vt deditiſsimam veſtræ Serenitati offero in Domino noſtro Ieſu Chriſto; ac precor ſummam ipſius bonitatem, vt omnibus gratiam ſuam vberem ad recognoſcendam & complendam voluntatem ſuam ſanctiſsimam dignetur largiri. Romæ IX. *Iunii* MD. LVI.

Veſtræ Serenitatis

Humilis ſeruus in Domino

Ignatius Loyola.

Hæc cygnæa vox B. Parentis noſtri paulò ante funus eiuſdem eſt edita (nam altero menſe, pridie Cal. Augusti ad Societatē cœlitum felix abiit) meritò poſteritatis memoria ſempiterna conſignanda. Scripſit pridie eius diei, octauo inquam Iunij, ad Henricum Schvvickerum, qui Sereniſſimo Alberto fuit à ſecretis, quam ipſam quoq; Epiſtolam judicaui in publicas literas mittendam, vti fideli memoria cuſtodiretur.

MAGNIFICE DOMINE MIHI IN CHRISTO OBSERVANDISSIME, &c.

SVmma gratia & æternus amor Domini noſtri Ieſu Chriſti perpetuò omnes auxilio & fauore nos perſequatur, Amen.

Quamuis literis Dominationis veſtræ x. *Martii ad nos datis nihil tunc reſpondere potui propter aduerſam valetudinem meam, & quod parum id videbatur neceſſarium,*

cum

cum illæ nostris responderent; curaui tamen, vt literæ Serenissimi Principis summo Pontifici per vnum ex nostris fratribus (quem libenter videre solet) redderentur. Sed quia eas non legit coram eo, nihil præterea fuit, quod rescriberemus, quamuis suo loco & tēpore, vt par erat de tam religioso Principe ac Catholicæ religionis forti propugnatore, quod sentiebamus locuti fuerimus. Inter alias autem causas cur properauimus Collegium Ingolstadium mittere, ante feruorem æstatis, illa etiam fuit, vt sinister quidam rumor, qui post Augustanam Diætam in vrbe cæpit increbescere, ac suspiciones non vulgarium hominum contrario veritatis experimento statim sopirentur. Qui enim congregationis nostræ homines euocari, Collegiumq; constitui eis à Serenissimo Principe audiunt, quantum à scopo aberrauerint: cum nescio quæ prius suspicarentur, & dictitarent, facile intelligunt. Curaui ergo Collegium ipsum ad summum Pontificem deduci, vt dum eius sanctitati pedes osculantur, & benedictionem Apostolicam accipiunt, duo

ex nostris qui eos deducebant, multa eius beatitudini dixerint de sanctis desideriis Serenissimi Principis Bauariæ in propugnanda Catholica religione. Vnde & seminarium perpetuum ministrorum qui sedi Apostolicæ fideles essent, Ingolstadij constituere decreuerat. Quæ omnia pergrata fuisse summo Pontifici visa sunt, & multa de iis qui mittebantur, percontatus, & multis eosdem adhortationibus dimittens eis viaticum dari iussit. Sed cum respondissent nostri, nullo alio viatico, quam benedictione suæ sanctitatis opus esse, eo quod Serenissimus Dux de viatico pecunias tam liberaliter prouidisset, multum lætitiæ & ædificationis accepisse simul cum circumstantibus est visus. Deducti sunt exinde ad aliquos ex primoribus Cardinalibus salutandos, & peruulgata satis est Ingolstadiensis Collegij deductio, cum suaui audientium odore & gloria Dei. Non est quod addam præterea, nisi quod nouum Collegium Charitati vestræ & humanitati commendo,

ac precor diuinam ac ſummam bonitatem, vt omnibus gratiam ſuam affluenter communicet, vt ſanctiſsimam ipſius voluntatem intelligere & perfectè eandem exequi valeamus. Romæ VIII. *Iunii* MD.LVI.

Ab his tam paruis initiis cœpit Ingolſtadiana domus; jam in tantum numerum aucta, vti totius Prouinciæ caput ſit, & ſupra centum x x. ibidem alantur, qui literas humanas ac diuinas partim docent, partim diſcunt.

(:o:)

ROMAM AD CREANDVM GENERALEM PROFICISCITVR, INDE IN Poloniam, Germaniam, & Auguſtam Vindelicorum.

A.C. CIↃ IↃ LVII.

Capvt IX.

Tertio Romam petit iam præses Prouinciæ.

Anno sexto & quinquagesimo supra cIↃ. IↃ pridie Cal. Sextiles, Ignatio nostræ gentis conditore, in Cælum ad præmia laborum euocato, citatis semel iterumque Romam Patribus, & creato Societatis præside Iacobo Layne, Canisius post primos decem Patres inter primos est designatus, qui pro auctoritate cæteros omnes solemni oratione ad officium ritè sufficiendi Generalis hortaretur. Tanta omnium de illius cùm eloquentia, tum virtutis erat existimatio. Secundum Comitia Patrum, à Paulo Pontifice maximo cũ internũtio Pontificio iussus Poloniam adijt, & Cacrouiæ sacrum Ecclesiæ ordinẽ latina oratione ad officium pietatis & religionis inflammauit. Anno octauo & quinquagesimo suprá cIↃ. IↃ. Carolus V. Maximus, abiectis dudum Imperij curis, & in Ferdinandũ declinatis, ad sempiterni regni præmia

mia capessenda è vita abijt; cui Ferdinandus vti fratri & Imperatori, Imperator jam ipse, Augustæ Vindelicorum, indicto Principum Germaniæ conuentu, iusta funebria iusto regioq; cultu persoluit. Non defuit & hìc Canisij præsentis opera, quam Deo in æde Mariana principe ciuitatis templo consecrauit, quod pridie Cal. Martias Ioannes Faber olim à Canisio ornamentis Doctorũ Theologicis Ingolstadij inauguratus è S. Dominici disciplina, postea Ecclesiastes, ad cæleste præmium operæ vocatus, sedẽ vacuam reliquisset. Cardinali Othoni maximo Principi, amplissimo Antistiti Augustano, huius A. C. CIↃ. IↃ. LIX. facti memoria sempiterna debetur, qui impulsu maximè Christophori Freybergij Canonici Augustani, ac postea Decurionis, demũq; Præsulis Elvvacensis, primus Canisium, hoc est, Societatis illustre decus in vrbẽ deduxit, victumq; & tectum præbu-

Canisius Augustanam Ecclesiastæ Cathedram procurat.

 it,

it,quoad domicilium Societati conderetur. Graue tamẽ hoc cõcionandi munus ordinarium Canisio accidit,quod Sociorum per omnem Bohemiam, Austriam, Boicam, præfectus, in varias partes animum diuidere,sæpeq́; etiam adire coram præsensq́; visere cogeretur. Imperio tamen Laynis vniuersæ Societatis moderatoris,non per paucos annos hoc onus exantlauit, & verò amplissimos laborum fructus tulit. Primum Augustæ lamentabilem Catholicæ Religionis faciẽ cõtemplatus, omni ope cœpit eniti, vt non solum errores prauorum dogmatum pro sua virili extirparet, sed emendandis morum corruptelis etiam succurreret. omnia enim pestis hæreseos pro more suo cõfuderat. Itaq́; viros aliquot nobiles,&matronas illustres permouit, vt damnato Luthero sacram Ecclesiæ veteris doctrinam toto pectore complecterentur. Quemadmodũ ipse

ipſe de felici progreſſu laborum ſuorum hiſce verbis ad Marc. Velſerum M II.viri patruum Antuerpiam perſcribit: *Neque minores debemus eidem bonorum auctori gratias, qui hoc ſacro Paſchatis tempore multorum in pietate progreſſus, & ad Eccleſiam Catholicam regreſſus oſtendit, vt hinc multi ſanè admirentur Auguſtæ. Confirmet DEVS Op. Max. quod præclarè cœpit in hac ampla meſſe, quæ nobis & piis omnibus magnam adfert conſolationem.* Fuit inter hos grauiſſima iuxta & nobiliſſima fæmina Sibylla Eberſteinia illuſtri comitum ſtirpe oriunda, quam Marcus Fuggerus Antonij F. duxerat, & nullis nec ipſe vel votis vel precibus, nec pater argumentis ad ſuas partes trahere poterant: Nec ad colloquium vnquam Caniſium, cuius fama ſolicitabatur, admiſit, quoad illam Caniſij ſpecies per quietem diuinitus oblata hortaretur,

Caniſii litera ad M. Velſerum cœlibem iam cælitē

Sibylla Fuggera Lutherum damnat.

Miraculum Caniſii.

vt ad Catholicorum castra transiret, quæ viri aspectu perculsa, cœpit velle calculum vertere, & cũ eo postridie de salutari Catholicorum doctrina conferre. Accersito cum socio Canisio primum accidit, vt socius P. Wendelinus in eius conspectum veniret; & illa mox ab nocturna, quam viderat, oris figura, negauit illum esse, quem vidisset. Vbi dein alter cum D. Marco marito est ingressus, mox, *hic est*, inquit, *quem per somnum aspexi.* Instituta ergo Catholicis fidei elementis, & rationum momentis accuratissimè in vtramq; partẽ perpensis, postremò manus dedit, & tota mente Deum secuta, ad magnam virtutis laudem profecit. Hoc potissimùm sibi gratulata, quod oblatum olim à viro & socero aurum repudiasset, ne Christum ac fidem vendidisse diceretur, aut se occultus aliquis stimulus vrgeret de permutata religione. Nunc se adeò libero & securo animo esse,

esse, vt ne suspicio aut cogitatio vlla pecuniæ acceptæ mentem pulset: ex qua re singularem caperet voluptatem, vehementerq́; in suscepta Catholica doctrina confirmaretur. Verùm vti ex huius nobilissimæ matronæ studio ac pietate Catholici ōnes lætitiam perceperunt, ita generis humani hostis, & natio tota Lutheri mirificè doluit, tantam è faucibus prædam sibi ereptam esse. Nouerat enim huius vnius fœminæ exemplo totam synagogam suam concussum ac violatum iri. Itaq́; per omnia conciliabula sua, cœtusq́; ac conuentus preces indicere, votaq́; impia soluere, quo pietatem religiosissimæ matronæ impedirent. Sed illa simul ac se nostris partibus adiunxit, neque sermones hominum curare, neq́; conuitia in nostros iacta attendere, neq́; omninò quærere, quid grex hæreticorum mussaret: quin ritu nostro peccata per omnes menses expiare,

Euchariſtiam frequenter ſumere, Sacerdotem à confeſſionibus parentis loco habere, colere, eiq́ue ad nutum monenti docentiq́ue obtemperare, ſacram veſtem ſuis partim manibus ad tegendum & ornandum ſanctum Chriſti Corpus, in hierotheca ſeruatum confecit: magnis partim ſumptibus comparatam eſt largita: ædem ſacram ornamentis plurimis, donisq́ue ampliſſimis illuſtrauit. Diſciplinam domeſticam grauem, pudicam, & honeſtam ſanxit; ſanctamq́ue conſtanter obſeruauit, ætatem puellarem ancillarum ad omnem innocentiam ſingulari cura inſtituit, ſtatas horas precationibus, certas lanæ & lino, alijs occupationibus deſtinauit: ſuis copiis egentium inopiam ſubleuauit: in victum & amictum ſtudioſorum tenuiorum quadraginta aureos quotannis impendit, quas ob virtutes Marcus illam non charam modo habuit,

buit, ſed venerandam colendamque cenſuit. Tantam ſibi opinionem exiſtimationemque ſanctitatis aſſidua pietate apud maritum peperit. Cùm eadem poſtea anno CIↃ. IↃ. LXXXIX. vitæ metam flectere pararet, accerſito P. Ioanne Volckio animi medico, petiuit carnis veſcendæ copiam, jam ante à ſummo Pontifice per literas factam; cùm rogaretur quamobrem id faceret, cum ſibi id licere per Pontificem haud ingnoraret? *propter hosce*, inquit, *liberos meos, vt meminerint olim auctoritatem S. Matris Eccleſiæ reuereri.* Deinde quicquid habuit auri & argenti, id omne in vſus miſerorum expendi præcepit. & deſcripſerat per loculos nomina pauperum, ſingulisque ſuam ſportulam aſſignarat, pupillis (inquam) & orbis, ægris & familijs egentioribus. Et cùm longa, annoſaq; & moleſta podagra vexa-

vexaretur, omnibusq́; membris capta gestaretur, eos omnes artuum cruciatus ingenti animo patientissimè tulit, ac demum anno Christi CIƆ. IƆ. LXXXIX. Septembri mense, posita mortalitate per patientiã ad imortalem vitam aspirauit. Canisius interim alios quoq́; viros, fæminasq́; nobiles concionibus & priuatis disputationibus permouit, vt impia Lutheri dogmata execrarentur. Idem postea Vrsulam Georgij Fuggeri, Raimundo Antonij fratre nati, Coniugem ita rerum cælestium amore inflammauit, vti non ipsa sibi tantũ consuleret, sed alios viros fæminasq́; illustres ad studium virtutis incitaret. Sic enim de illa in chartis Collegij Augustani obseruatum lego: *Vrsula verò exemplũ æui, talia de se documenta pietatis præbebat, vt omnes facilè, quibuscum familiarius agebat, ad imitationem pudoris & virtutis inflammaret. Ipsa Marci & Ioannis Coniuges nobilissimas, clarissimasq́;*

Vrsula Fuggera.

masq́; fæminas ad salutarem & frequentem conscientiæ & peccatorum expiationem induxit: ipsa matres familias ad mensam adhibuit, vt occasio nostris præsentibus de rebus diuinis ac cælestibus colloquendi offerretur: Ipsa religionis caussa marito iam ad meliorem vitam euocato, Romam profecta martyrum cineres osculata, domumq́; reuersa à morte Coniugis, in paternas remigrauit possessiones, nata in agro Tyrolensi Bolzani, ex illustri Liechtenbergerorum familia summa prudentia singulari modestia pudicitiaque fæmina, quæ prima ferè Augustæ languentem iacentemq́; pietatem in aliis, Canisii concionibus permota, excitauit. Constat eam ad extremum vsq; spiritum in pietatis & virtutis studio constantiam coluisse, rebusq́; mortalibus vsam tantum, non abusam fuisse. Hæc annales Augustani. Harum incensa pietas, & fructus publicus concionum ac confessionum fecit, vt illustris familia Fuggerorum, Societatem omni studio complecteretur, & Antonius Fuggerus gentis

tum

tum caput, Romam ad Laynem Societatis Præfectum literas daret, qua sibi de Collegio cogitanti ratio nostræ Sodalitatis exponeretur. Otho etiam Cardinalis idemq; præsul Augustanus, Sociorum numerum aucto stipendio frequentauit, vt essent qui pietatis Catholicæ rudimenta iuuentuti explicarent.

COLLEGIVM MONACENSE INSTITVItur.

Capvt X.

ALbertus Boiorum Princeps & columen Germaniæ, is, quem supra laudauimus, cum Ingolstadiani Collegij felices progressus cerneret, & fructus longè lateque non in Academicos tantum, sed populum vniuersum promanantes audiret, videretq;

deretq́;, ratus Monachio, quæ regia eſt Boiorum, æquè opus eſſe opera Societatis, adijt per literas Societatis caput, petijtq́;, vt Monachium quoq́; Catholicæ doctrinæ magiſtri, & virtutis doctores mitterentur. Caniſius ergo XII. Cal. Decembris, qui dies Virgini DEO in templo conſecratæ ſanctus eſt, iuſſu Laynis decem miſit, qui ſedem in Boïca principem occuparent, vnde Lutheranorum & luporum rabiem arcerent. Quæ res ceſſit adeò feliciter, vti nunquam nos laboris, alios fructus pœnitere poſſit. Nam adeo pietas Ciuitatis, populiq́; Monacenſis intra primum annum exarſit, vti decem primi Socij priore anno huc miſſi accurrenti ad ſacra auguſtaq́; Chriſti myſteria, multitudini nullo modo poſſent ſatisfacere. Quod Sereniſſimus Albertus animaduertens, datis ad Laynem litteris Roma ſuppe-

ſuppetias euocauit. Iuuat ipſius Principis Epiſtolam Auguſtæ in Collegij tabulario repertam ſubijcere.

ALBERTVS DEI GRATIA COMES PALATINVS RHENI, vtriuſque Bauariæ Dux, &c. Admodum R. P. Iacobo Laynes, Societatis Iesv Præpoſito Generali.

SALVTEM AC PERPETVAM CLEMENTIÆ AC BENEVOlentiæ noſtræ promptitudinem.

Satis, vt arbitramur, ex iis noſtris literis, quas pro mittendis huc Societatis veſtræ viris probatis, ante annum ferè ad te dedimus, conſtat, quid de vniuerſa inſtituti veſtri ratione nobis perſuadeamus, quantumq; labenti Christianæ Reipub. commodi exinde vnicè polliceamur. Nec ſanè ſpes nos iſta fefellit vnquam. Illi enim ipſi de Societ. veſtra nuperiùs ad nos miſſi, ita ſe primo ſtatim aditu

aditu composuerunt, vt & vitæ sanctimonia, & in docendo mira feliciq; alacritate, cæteros suos fratres Collegas Ingolstadienses laudabili quadã, & Ecclesiæ Catholicæ vtilissima æmulatione vincere velle viderentur. At nunc iactis bono omine fundamentis, publicis concionibus, & priuatis etiam adhortationibus rem fortius tentant: quassatos vineæ Domini muros ita sine intermissione reficiunt, vt furiosus ille aper non modo egregiè ab ouibus prohibeatur, sed spes etiam sit, tribulos illos, & zizania erui, extraq; muros eiici, & puriorem inde vineam conseruari haud difficulter posse. Ex quibus seminariis renascentis primitiuæ Ecclesiæ faciem contueri iam iam incredibili gaudio gestimus. Quis enim, nisi communi totius ferè Christiani Orbis graui morbo infectus, non ex animo lætetur, insanam hæreticorum pertinaciam summa eruditione, innocentiq; vita tuorum tandem infringi? Verè igitur & meritò tibi gratulamur talium filiorum parenti, in quibus reuiuiscentis religionis, extirpandarumq; hæresium vna

G firmis-

firmissima spes constitit. Cæterum in hac nostra lætitia vnum est, quo vehementer afficimur. Cùm enim verè credentium subinde augescens numerus id efficiat, vt præter quotidianos in Schola docendi labores, plurimum sit in templis quoq; declamando, offerendo, & infinitas piorum confessiones audiendo parumq; confirmatos fideliter informando desudandum, valde veremur, ne pauci isti tui operarij tanto oneri diù non sint ferendo. Rogamus igitur clementi studio (quemadmodum etiam superioribus nostris literis à te contendimus) vt occupatissimorum, & sub pōdere isto collabentium filiorum misertus, plures in hanc copiosissimam messem, primo quoq; tempore emittas: qui cum illis, qui iam hic sunt, integrum Collegium constituant. Cui nos de omnibus rebus necessariis ita prouidebimus, vt & nostrum in Venerabilem istam Societatē vestram amorem planè iterum testemur, & sacrosancta Catholica religio domicilium apud nos perpetuum habere possit. Viaticum illis, quos nunc ex tuo Contubernio expectamus, ad Doctoru

Cani-

Canisii consilium benignè largiemur. Ex Monachio nostro. Quinto Calendas Iulii, Anno Saluatoris nati M. D. L X. Cognouisti, lector, optimi Principis & germani patris patriæ studium erga subiectos, quos non solum ciuilibus florere ornamentis voluit, sed omnino cælestibus augere bonis, ipsiq́; Cælo transcribere conatus est. didicisti, quo studio pietatis in Deum Dei populus flagrarit, quod non solum hodie in illo non refrixit, sed incaluit magis, in diesq́; magis ac magis inardescit. Scripsit de huius Collegij felicibus auspiciis à se datis ipse Canisius, extremis vitæ annis, in Epistola ad Socios Monacenses, quam libet adscribere, quod eius Collegij initia planius exponat, & de felici eius progressu quasi vaticinium quoddam contineat.

(o)

CANISIVS AD COLLEGIVM MONACENSE.

Quoties anniuersarius dies recurrit, quem præsentatæ in templo Virgini Matri dicauit Ecclesia, equidem non possum vestri Collegii, Fratres, non meminisse; quòd eodem die per summi Dei gratiam feliciter est inchoatum. Mihi sanè iucundum est meminisse, quod illis initiis atq; primitiis adfuerim coram, præsente tunc etiam Patre Nicolao Lanoio primo Rectore, cuius venerandi senis gratiosam charamque memoriam multis nominibus retinere debetis. Nec sine voluptate cogito huic Collegio inde ab initio fauisse, multumq; studuisse Illustrissimum Principem, qui tunc florebat, Dominum Albertum, eiusq; Cancellarium insignem Dominum, Dominum Simeonem Thadæum Eckium, Ioannis Theologi germanum. Per hos ambos, & maximè per D. Suicardum Guilielmo IV. ab intimis secretis, Societati addictissimum factum est, vt primi Collegæ ac veluti columnæ ad hoc erigendum opus in

Nicolaus Lancius primus Rector Collegij Monacensis.

Simō Thadæus Eckius Vir laudatissimus ad quem Pij V. Pont. M. literæ extant anni CIↃ. IↃ. LXVII.

in Vrbe Romana expeterentur, ac velut prima domus huius fundamenta suo loco posita publicè apparerent. Proinde summo Deo gratias immortales ago, & à vobis itidem haberi par est, cuius egregio spiritu idem Princeps afflatus, hoc suum & vestrum Collegium paternè complectens, haud modicis sumptibus, & varijs collatis beneficiis illud sibi curæ esse monstrauit. Semel igitur ac iterum nouas construxit classes siue Scholas, in quibus ampla studiosorum turba cum in literis bonis, túm in vera pietate per nostros institueretur. Curauit insuper apud D. Augustinum nostrorum institui conciones, & sacramenta per illos populo administrari, vt Societatis nostræ munia Monachiensibus familiaria redderentur. Multum profectò debetis laudatissimo Duci Seniori Guilielmo, Guilielmus IV. *qui è nostris Theologos tres Ingolstadium ex Vrbe primum accitos clementer excepit. Plus debetis optimo eius filio & lectissimo, quem dixi Principi Alberto, vtriusq; Collegii nostri, Ingolstadiensis & Monachiensis egregio fundatori. Plurimùm verò simul debetis* Albertus V.

eiusdem Domini Alberti spectatissimo filio, & paternæ pietatis simulq; liberalitatis hæredi, eximioque Mœcenati nostro, Domino Guilielmo iuniori, qui in rebus vestris augendis & ornandis tot annis tam multa tentauit atq; perfecit, vt complures non admirentur modo, verum etiam ingenti eiusdem erga nos munificentia offendi quodammodo videantur; quandoquidem nec suspiciunt, nec agnoscunt, quod sit ingenium, quæ vis Christianæ charitatis in optimo Principe, quantumq; valeat Zelus ardens domus Dei in illis, qui Constantinos, Theodosios, Carolos, Henricos, & similes Heroes alios ex animo æmulantur. Sed enim his relictis, quæ persequi odiosum est magis quam frugiferum, nostri profectò est muneris proprium, charissimi fratres, vt hos præstantes Catholicorum Principum animos, & coniuncta simul rerum sacrarum studia, raraque beneficia ex Dei spiritu, & amore profecta, persæpè in mentem reuocemus, bonorumque omnium fontem Deum in illis, & eorum inclyta familia prædicemus, tum nostra

Guilielmus V.

vota

vota & studia eò strenuè dirigamus, vt sanctis illorum desideriis magis magisque satisfaciamus, ac in primis, vt quacunque ratione possumus, de Bauarica messe excolenda domi ac foris bene mereamur. Siquidē qui tantos heroes, nobis adeò clementes ac propitios experimur, modis omnibus procurare debemus, vt in officiis nostris ac spiritualibus rebus in ipsorum agro seminandis nullum aut modum aut finem faciamus. Ego certè, vt hoc obiter addam, clementissimo Deo gratias ago, qui me, ante inchoatum vestrum Collegium, indignum precantem singulari consolatione perfudit, & gratiose promisit, rerum nostrarum successum fore felicem. Hunc exitus postea comprobauit. Dictus princeps Albertus viua voce simul & scripto testatus est, cum affirmaret Societatem IESV in Bauaria sua ad fidem Catholicam restaurandam ac promouendam plurimum contulisse. Norunt & alij sapientes, publiceq; fatentur, post nostrorum aduentum, Diuinum

Deus felicem successum Collegij Monacensis Canisio promittit.

cultum in Bauaria paſsim refloreſcere, Eccleſiaſtica Sacramenta ſæpius ac religioſius excitari, religionem nouam obſoleſcere, veterem verò magis magisq́; confirmari: Pœnitentiæ & charitatis opera ſtudioſius coli, maiorem bonorum ſtudiorum curam in Scholis haberi rectiusq́; paſsim iuuentutem Bauaricam in fide & pietate Catholica proueh i. Hæc ego citra vllam arrogantiā ſcripta ſic dici & accipi velim ſoli vt Deo & veritati ſuus conſtet locus, & gloria debita tribuatur, vtq́; magis fidum aliorum probatorum hominum teſtimonium comprobetur. Benedictus bonorum author Deus, quod ego ſenex iamq́; inter noſtros omnes ſenior factus, non modo videam, ſed quodammodo guſtem præſentes dulcesque fructus, veſtrarum manuum, quos quotannis ex Monachienſi horto collectos depromitis, & compluribus fidelibus verè ſalutares eſſe monſtratis. Confirmet in vobis, quod cœpit Princeps benefactorum Chriſtus, ac proprium Societatis noſtræ ſpiritum in viſceribus veſtris augeat, vt non veſtram quidem vtilitatem, ſed

com-

communem Bauarorum salutem, ac profectum animarum, præsertim in Clero populoq; Monachiensi promouere pergatis. Quantò autem clementiores ac munificentiores erga vos habetis Principes, tantò maiorem illorum meritis, eorumq; præclaræ ditioni gratitudinem per vos exhiberi congruit, ita vt Bauarorum animus in fide & virtute prouehendis nihil anteponatis, diuinæ gloriæ propagandæ sedulo inseruientes. Charitatis legem auream Christus vobis exim i commendauit, sed & Paulus frequenter inculcauit: hanc ipsam Monachij, & in reliqua Bauaria sic porro excolite, vt iuuante Deo multorum animas magis magisq; lucri faciatis, ac simul oues errantes ad suum reducatis ouile. De me hoc vnum reticere non possum, & valdè vobis commendatum cupio, vt quamdiu nouũ Collegium ac templum D. Michaëli sacrum durabit, Senioris Canisii vestri nõ obliuiscamini, talemq; primum siue fabrum, siue architectũ vestrũ sacrificiis & precibus Domino commendetis. Ipsi laus & gloria sempiterna. Hæc Canisi9. Quid diceret

idem, ſi coram ſpectaret hodie, quæ nos oculis quotidie vſurpamus? tam auguſtum in Ciuitate templum, cui neſcio, vtrum in omni orbe par habeat Societas noſtra; tam frequentem populi concionem; tot millia ad pedes ſacerdotum peccata gementium accidentes; tam amplum & regium Collegium, tam nobile Muséum, quod à mille admodum aut ſuprà auditoribus frequentatur? Gratularetur Deo tam vberes laborum fructus, & vero iam hoc ipſo nomine præſens apud Superos cum familiæ noſtræ capite Ignatio, numinis celebrat benignitatem. Hanc ſementem primo & altero ab aduentu ſuo anno Caniſius intra breue tempus fecit, quæ in tam lætam poſtea ſegetem excreuit, vt amplioribus templorum ſpatiis fuerit opus: quæ tamen ipſa quamuis ampla ſæpè frequentiam non capiunt. Anno

Templum S. Michaelis Archangeli.

proxi-

proximo, qui fuit à Christo nato CIↃ. IↃ. LX. altera Colonia Oenipontem est ab eodem Canisio deducta, vti mox infra ponetur.

COLLEGII OENIPONTANI INITIA; AVGVSTÆ RES SOCIORVM.

Oenipons olim Oenobriga regia Tyrolis.

CAPVT. XI.

NVmquam sterilis est virtus, præsertim cum eruditionis laude coniuncta. Ferdinandus Imperator, cognita iam Sociorũ industria, vbiq; suorũ saluti cõsulturus, quinq; regias virgines ex se natas Oeniponte educari curabat. His à Canisio formatores animarum flagitauit, nec liberis duntaxat suis, sed oppido toti, & genti salutẽ allaturus Canisium euocauit, vt locũ Collegio designando circũspiceret; velle se etiam Tyrolensib⁹, ne quid detrimẽti caperẽt, imò

Quinq; regia Virgines Ferdinandi Imperat. filia commendãtur Canisio.

imò plurimum adiumenti prouidere. Canisius ad Cæsarem subitò aduolauit, quod nosset occasionem fronte capillatam, nisi mox prenderetur, facilè elabi. Cum Cæsare de Sociorũ domicilio tractat: sumptus annui assignantur: domus curatur. Reginæ à cunabulis religiosissimè eductæ, & ad cultum animi, vitæq; innocentiam natæ, vbi semel suam cõscientiæ fidem Canisio comiserunt, nunquã à Societate desciuêre, de quibus infra copiosius erit dicendum; nisi fortè singulari volumine illarum virtus depingenda sit. Scripsit de his & Oenipontanæ sedis exordiis, progressuq; Canisius ipse Epistolam ad verbum à me subscriptam.

AD COLLEGIVM OENIPONTANVM.

Postremas ad vos daturus, Charissimi Fratres à Prophetico illo dicto ordiar: Nõ nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da

da gloriam. Hoc enim nomen fortis & inexpugnabilis arx est, loquor autem de singulari beneficio vobis diuinitus præstito, quando Catholicus perpetuò princeps & valde laudatus, Ferdinandus Austriacus non modo Viennense & Pragense, sed vestrum etiam Oeniponti Collegium pro sua singulari pietate fundauit, construxit, atq; ditauit. Ad eam rem conficiendam, ego licet indignus, non nihil contuli, cum eiusdem Cæsaris essem aliquando Concionator: sed & Coadiutor meus & Collega fuit R. P. Nicolaus Lanoius qui mecum ad locum Collegij deligendum atq; constituendum istuc profectus est. Quod institutum sanè multum auxerunt illustres Reginæ prædicti Cæsaris filiæ, quæ tum Oeniponti magna cum pietatis, pudicitiæ & virtutis laude florebant. Nec solum suo parente, sed & germano fratri Archiduci Ferdinando animos addiderunt, vt cœptum hoc opus, quod bonis concionatoribus nō caruit magis magisque stabiliretur. Aeternum Christo viuant Margareta, Helena, & Magdalena sorores simul & Reginæ

Nicolaus Lanoius primus Collegij Oenipontani Rector.

ginæ ex voto virgines pudicissimæ nostroq; sæculo rarissimæ Principes, quarum beneficentiæ non Halense modo sed vestrum quoque Collegium permultum sanè debet. Proinde vestram admoneo Charitatem, ut bene precemini huic eximiæ, regiæque Austriacorum familiæ, quæ domum vobis non modicis sumptibus ædificauit, & hortum commodum adiunxit, nihilq; deesse sustinuit, quod ad vtrumque Tyrolense Collegium & templum vobis promouendum conseruandumq; pertinet. Excolite porrò, vt cœpistis, messem Tyrolensem, ac in ea cum prospera Domini benedictione pergite laborare. Commendo vobis quoad possum, debitæ gratitudinis officium, quod non solum supradictis fundatoribus Austriacis, verumetiam aliis quoque patronis & amicis, quos Christus non paucos tribuit, sedulo & feliciter exhibere debeatis. Egregium vobis patet ostium ad multos nobiles & ignobiles, ad magnos & paruos vtriusque sexus homines Christo lucrifacien-

faciendos, atque in omni pietatis & virtutis studio, magis magisque confirmandos. Igitur paratam vobis messem, eamque vberem libenter amate & prouehite apud Tyrolenses, nec verbo solum, sed etiam exemplo ad maiora æmulanda charismata multorum informate animos, quemadmodum Christus dominus messis & Socitatis nostræ institutum, iustaque amicorum expectatio sancta à vobis exigunt & deposcunt, Mihi verò iam emerito velut seni, ac inutili operario haud parum beneficij contuleritis, fratres si Canisii vestri senioris memoriam vestris & sacrificiis & precibus, quæ vestra est in me beneuolentia, crebrò interposueritis, illud, vt spero, procuraturi, vt viui & defuncti primi patris apud vos memoria non intermoriatur. Bene in Christo valete, Patres fratresque charissimi, ac eam præclaræ vestræ vocationis rationem semper habete, vt professione pauperes, obedientia simplices, spiritu feruentes, & animarum Zelo flagrantes multos in Christo filios generetis ac nutriatis.

Cani-

Canisius, antequam Oenipontem accederet, Viennæ Cæsarem conuenit; inde Pragam; Praga demum in Tyrolim profectus, quod ex literis ad M. Welserum Patrciū Augustanū cælibem accepi, quem ideo suam Sunamitidem vocitabat Canisius, quod sæpè ad illum diuerteret, & paratum ibidem, vt Helisæus apud Sunamitidem, cœnaculum & oratorium haberet. Interea temporis Augustæ nostri paulatim in cognitionem populi venire, aures præbere suas noxas accusantibus, Eucharistiam propinare, pueritiam præceptis Christianis informare, lites componere, ad ægros visere, aliaq; Societatis munia dies noctesq; fungi, quæ mirificè bonos omnes nobis ad inuidiā etiam quorundam, qui se desertos quiritabantur, deuinxerunt. Nobilissimi quiq; ciues maximè Sociis studebant, præsertim illustres Fuggerorum familiæ omnes, & patriciorum Reipub. principum

Sociorum vtilis opera Augustæ.

cipum

cipum, quos nondum impius Lutherus transuersos egerat, qui nihil magis in optatis habebant, quàm vt è vestigio Sociis templum & domicilium, Auditoribus Muséum conderetur, quæ tamen res tam citò confici minimè potuit. Delectarunt hi labores Pium IV. Pont. Max. Cui fructus operæ Canisij exposuit Cardinalis Otho, à quo incitatus Pontifex, his illi gratulatus est, & simul ad continuandos labores cohortatus.

PIVS PP. IIII.

*Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad aures nostras dilecto filio nostro Othone Cardinale Augustano referente, peruenit; quo studio, qua diligentia, qua charitate *desistit operam, vt quam plurimos eorum, qui hæreticorum fraudibus decepti, à recta religione aberrarunt, in salutis viam reducas; quantum etiam superna cooperante gratia proficias. Magnæ nobis* Literæ Pōtificis ad Canisium. lege, des istic

consolationi fuit tam optatus nuntius. Agimus omnipotenti gratias, qui pro sua misericordia tam multas iam, sicut audiuimus, per ministerium prædicationis tuæ in Ecclesiam Catholicam reuocarit. Insta fili, vt cœpisti, & enitere, vt quàm maximum animarum lucrum facias. Vrge tam piam, tam sanctam negociationem. Noli defatigari in tam sancto opere sedulitatis tuæ ab eo, cui famularis, id præmium laturus, quod bonis & fidelibus seruis suis promisit. Si quid verò à nobis desideras, quod conferre aliquid posse credas ad animarum salutem, libenti animo, quidquid postulaueris, concedemus. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die V. Martij M D. LXI. *Pontificatus nostri Anno secundo.*

Antonius Florebellus
Iauellinus.

ACA-

ACADEMIA DILINGANA CONDITVR:

CAPVT XII.

OThoCardinalis, idemq́; Antiſtes Auguſtanus gregis ſui, in quem circumquaq́; rabies luporum hæreticorum immaniſſimè graſſabatur, vigilantiſſimus cuſtos, vt haberet, qui ſe pro ouilibus Chriſti opponeret, anno Chriſti CIↃ. IↃ. XLIX. contubernium iuuenum, qui ad ordinem Eccleſiaſticum adſpirabant, Dilingæ inſtituit, quibus M. Petrum Endauianum præfecit, doctoreſq́ue ſacrarum literarum accerſiuit; qui Cardinalis clientes ad bonas artes, & ſacram Theologiæ diſciplinam informarent. Fuit inter primos Petrus de Soto ex Hiſpania ad Carolum V. (cuius cõſcientiam tractabat) profectꝰ è S. Dominici familia, vir ingenio

&literis clarus. Quod cum Sueuorum nobilitas aduerteret, gratulata sibi, petiit ab Othone, vti suis quoq; liberis locum daret in domicilio alumnorum, quibus cum vnà possent literis erudiri. Quorum postulatis libens volens annuit Cardinalis, animumq; simul adiecit id Academiam excitandam, eaq; de re literas ad Pōtificem Maximum, & Carolum V. atque Ferdinandum dedit, qui omnes & Cardinalis præclara cœpta laudauerunt, & iura sua atq; prærogatiuas studiosis literarum concesserunt.

Anno CIↃ.IↃ.LI. Petr⁹ Sotus Collegam suum P. Iacobum, permittente magis, quàm iubente Cardinale, misit in Hispaniam ad delectum doctorum virorum è sua Sodalitate habēdum, & Professores Dilingam adducendos, quod speraret ab Othone conditum iri S. Dominico Cœnobium, cuius ditioni subijceret Academiam; sed res tota parum feliciter

Soto

Soto succeſſit. Ex tribus enim illis Patribus ex Hiſpania profectis, duo in itinere diem ſuum obiere. Genuæ alter, alter Oeniponte: tertius extremo anni menſe Dilingam ingreſſus, ineunte ſequentis, vita ſimul & Vrbe egreſſus cælum petijt. Impetratis Otho à ſummo Pontifice & Imperatore Academiæ condendæ iure & legibus, primum Academiæ Rectorē ipſo die ſanctæ Trinitatis dixit Cornelium Harlemium Roſenthalum, quem ipſe Otho ex Pontificis auctoritate Academicis honoribus ac titulis inſigniuit. Añō inde quinto ſupra CIↃ.IↃ.L. laurea primâ ſtudioſi Philoſophiæ ornati ſunt, eodēq; extremo Magiſterij ſuprema. Proximè ſecuto Muséi Academici fundamentum Otho poſuit. Excitatum inde domiciliũ & Academiam tenuêre Doctores exteriſq; ad annũ CIↃ. IↃ. LXIII. Inter quos principes fuêre Petrus, vt dixi, Sotus; Martinus Olauius Theologus

Cornelius Harlemius primus Dilingæ Rector Academiæ.

Profeſſores Dilingani ante Soc. aduentũ.

Martinus Olauius.

logus Lutetianus, Carolo V. Imperatori à Sacellis, qui Societati poſtea nomen dedit; Martinus Rithouius Louanienſis Epiſcopus demùm apud Iprenſes; Guilielmus Damaſus Lindanus ex eadem Academia Louanienſi Dilingam profectus, atque inde ad Sicambros, vt Ruremundæ Epiſcopum apud Geldros ageret; Matthæus Galenus Weſtcapellus è Seelandia, tandem ſupremus Duaci profeſſor; I. Bartholomæus Kleindienſt è S. Dominici Sodalitate; Cornelius Harlemius ſacrarum literarum interpres. Magiſtri duo Adrianus Beſenmerius Belga, & Kilianus Blanckenſtanius. Sed cum ampliſſimus Cardinalis plura maioraq; animo concepiſſet, decreuit è Societate noſtra Doctores euocare, quod vti mox exponam, ita factum eſt.

Martinus Rithouius. *Guilielmus Damaſus.* *Matthæus Galenus.* *Bartholomæus Kleindieſt* *Adrianus Beſenmerius.* *Kilianus Blanckenſtanius.*

ACA-

ACADEMIA DILINGANA SOCIETATI TOTA TRANSCRIBITUR.

CAPVT XIII.

ANno Christi CIↃ. IↃ. LXIII. Idem Otho Cardinalis optimus M. Societatis patronus & singularis Canisij admirator, cognito iam ante deplorato suæ Prouinciæ statu, quã omni ex parte laborantem videbat, Academiam Dilingæ à fundamentis excitatam per Canisium Societati assignauit, cui Dilingæ Domicilium erexit, vti nobilissima Sueuiæ iuuentus ad honestos mores informaretur, optimisq́; literarum disciplinis imbueretur, vnde & Magistratus idonei ad oppida regẽda prodirent, & parœci atq́; Ecclesiastæ ad rem diuinam sanctè pieq́ue administrandam educerentur. Ea enim rerũ erat facies, vt intuẽti lacrymas cieret

&intimò doloris ſenſu miſerantem percelleret, quod ex literis Stephani Liberij Anno Chriſti quarto & ſexageſimo poſt milleſimum quingenteſimum, ſecundum Diœceſeos luſtrationem, datis cognoſci poteſt, quarũ hoc ferè caput eſt: Se per Cardinalẽ Othonem cum aliis duobus magnæ authoritatis viris ad obeundam Sueuiam deſignatum, veniſſe primum ad Fridericum Comitem Oetinganum virum illuſtrem & vnicum gentis ſuæ præſidium (qui maximè vrſerat Cardinalem, vt rebus afflictis cõſultum iret) ab hoc, quo loco res diuinæ, religionis cultus, vitæ morumq́ue diſciplina verſaretur, didiciſſe, & maximam ſe ad commiſerationẽ permotum, rebusq́; adeo perditis & afflictis nõ immeritò impulſum Cardinalem, vt Rhætis, Sueuis & Algois, quos ſuæ ditionis eſſe intelligebat, prouideret, & ſuppetias à creſcentis Societatis patribus flagitaret,

Ex literis Stephani Liberij.

Muſé-

Muséum nobilissimum conderet, lectissimæ iuuentuti idoneos in omni genere literarum, quæ à religionis sanctitate non abhorrent, doctores præficeret. Quibus à Laynesio Societatis præside impetratis, & à Canisio eò deductis, nouale excolendum commisit, ex quo tam vberes, ex Academia, templo, & contubernio conuictorum fructus extitere, vti neque nos laboris, neq; iuuentutẽ docilitatis, neq; Pontificem vel Augustanum, vel ipsum Romanũ pœnitere debeat aut possit, qui alendis hoc loci in spem Ecclesiæ iuuenibus magnam anniuersariæ pecuniæ vim cõtulit, hodieq; confert, vnde in totam Diœcesin & prouinciam parœci, Ecclesiastæ, Doctores & Magistri haud pauci proficiscuntur.

Canisius postquam Dilingam venit, & ad Academicos die S. Hieronymo sacro latinè dixit, secuti Canisium XIII. Cal. Nouemb. qui fuit vi-

gesimus Octobris, Professores primum xvi. mox quatuor, vt essent xx. quibus Hieronymus Natalis post lustratas Gallias & Germanias, ad victum, cultum & locum necessària præsens cum Canisio comparauit. Illi Dilingã ingressi pridie S. Vrsulæ sub vesperis, postridie comparuêre omnes ad solenne sacrum. Proximo post D. Vrsulæ die ab omnib⁹ Magistris, cunctis obstupescentibus, qui Socios vix de via respirasse putarant, initium docendi factum. Ex Doctoribus Societatis primus fuit Hieronymus Torrensis Hispanus, suis ipse laborum monumentis clarus, Collegij prorector Ioannes Couillonius, idemq; latinus Ecclesiastes. Anno deinceps cIↃ.IↃ.LXIV. XVI. Kal. Septemb. Otho Cardinalis præsentibus tribus Cœnobiarchis, rem diuinã ab initiatore Augustano iussit fieri, secundum quam actę sunt à Societatis ꝓfessore, Cornelio

nelio Harlemio gratiæ, qui ad eum vſque diem Academiam cum ſumma laude Rector adminiſtrarat. Viciſſim Harlemius plurimum ſe Cardinali debere profeſſus, à quo tot honoribus auctus, tot beneficiis eſſet cultus. Gratulari etiam ſibi, quod magnis negociorum oneribus poſitis, & in Patres tranſlatis, poſſet aliquantulum reſpirare. Proinde ſe omnia honoris inſignia, epomidem, ſignum, ſceptrumq́; ei reddere, à quo ea accepiſſet, quæ ſimul Cardinalis Caniſio Sociorum præfecto, loco totius Societatis commiſit. Caniſius de Communi conſilio Henrico Dionyſio Theologo Societatis & Caniſij ex Sorore nepoti contulit, cui Cardinalis eum honorem cum fauſta imprecatione gratulat9 eſt. Harlemius Academiæ gubernator pronũciat9. Sed Dionyſius inualetudine tẽtatus, anno proximo Coloniã rediit, vir õniũ opinione ſanct9, cui ſuffect9 Theo- c.ɔ.ɔ. LXV.

Theodoricus Canisius eodem patre cum Petro, sed diuersa matre natus, qui viginti annos Dilinganæ Academiæ magno iuuentutis fructu præfuit. Erit operæ hîc ex literis fundati Collegij Dilingani partem transcribere, vnde constet, Othonis studiũ, & de Societate, præsertim Petro Canisio, existimatio, qua impulsus de ponendo Collegio curã susceperit.

EXCERPTA EX LITERIS FVNDATIONIS COLLEGII Societatis IESV Dilingæ, Anno CIↃ.IↃ.LXIX. per Cardinalem Othonem Truchsessium.

DEo inspirante, & suadente etiam R. P. Petro de Soto Magistro à Theologia, Ordinis S. Dominici, viro verè venerando & docto, qui fuit S. C. M. Caroli V. Confessor, & petita acceptaq; facultate, cum Dilingam venisset, in erectione Collegii & Vniuersitatis huius suâ operâ, consilio & auctoritate multum iuuit, sine quo nunquam potuisset

tuisset tantum opus inchoari, & eò vsq; produci: veni tandem in hanc sententiam, nulla stabiliori atq; vtiliori via, etiam in perpetuum, huiusmodi difficultatibus occurri atq; prospici posse, quàm si nouum aliud Collegium, quod Patrum Societatis Iesu Dilingæ cum necessariis redditibus, erigeretur, dotaretur, atq; Patribus, tanquam his nostris temporibus ad munus docendi, & mores pios atq; Christianos instituendi singulariter à Deo dotatis, tota cura, superintendentia, institutio atq; regimen aliud nouũ, & Conuictorum Collegii S. Hieronymi, & totius Vniuersitatis liberè & integrè committeretur. Ad hoc etiam faciendum plurimum animũ mouerunt diuturna cognitio, ac consuetudo & experientia, quam habui cum multis patribus eiusdem Societatis, videlicet Dilingæ, ante & post erectionem huius Collegii, cum R. docto, atq; nunquam satis laudato viro Claudio Iaio, qui mecum plures annos habitauit, nec non cum eximiæ pietatis ac doctrinæ viro, Domino Petro Canisio, qui in Ciuitate & diœcesi mea Augustana incredi-

bilem

bilem fructum in conuertendis hæreticis, ſtabiliendis Catholicis, & aliis nunquam ſatis admirandis & probandis operibus, continuè, indefeſſe & laudabiliter longo tempore peregit. Similiter non ſolùm in Germania, ſed etiam in Italia, & vbique locorum, vbi domicilium, habitationem, Collegia ſeu auctoritatem dicti Patres Societatis Ieſu habuerunt, vidi innumeros incredibiles bonos fructus. Hæc Otho Cardinalis. Illuſtrarunt etiam cõtubernium iuuentutis, præſtantes aliqui virtute iuuenes, inter quos fuit, iam in cenſu beatorum, Staniſlaus Koſtka illuſtri Koſtkarũ in Polonia ſtirpe oriundus, qui Viēnæ inter nobiles adoleſcentes apud noſtros literis operã dabat, & diuino afflatus ſpiritu, omni ope in Societatis IESV diſciplina vitam tranſigere cupiebat. Sed domeſticorum veritus offenſam & molitiones, ſi animum illis aperiret, delicato veſtis cultu, cum abiecta pau-

pauperis lacerna permutato, Augustam Vindelicorum ad Canisium acceptis P. Francisci Antonij commendatitiis profugit, multa diuinæ clementiæ in se per illud iter expertus argumenta, à Francisco Sacchino diligenter in libro de rebus à Stanislao gestis exposita, vbi de aduentu eius ad Canisium, & Canisio in hæc verba refert: *Demum ab longa peregrinatione sospes ad Canisium peruenit. Vbi ille vir sapiens ac sanctus, Germaniæque Apostolus, ex ordine causam vitæ cognouit, viditq; ardorem, & submissionem, quibus peregrinus pro impetranda Societate certabat vehementer indolem & vocationẽ probauit; præterquam quod & tantũ exhaustũ laborum & emicans in vultu pietas, & verba nescio quid vltra annos & humanam imbecillitatem spirantia, fidem perspicuè faciebant fortis eius adolescentem ab sancto spiritu agi. Itaq; bonam ostentat spem; interim tamẽ siue vt amplius de virtute eius periculũ faceret,*

faceret, siue vt specularetur, numquid propinqui mouerent, tantisper Dilingæ humiles vulgò labores suscipere, & seruilia tractare opera, Conuictorum in ædibus iubet. Hæc nobilem hospitem hospitalis humanitas, hæc fatigatum viatorem requies excepit. Quod equidem non arbitror absq; singulari quodam consilio & benignitate Numinis accidisse, nouam famulo suo virtutis exercendæ materiam suggerentis. Nam quid attinebat adeò perspectam amplius probare constantiam? Et ad propinquorum speculandos motus haberi hospitis nomine aliquandiu poterat. Deus igitur eam Canisio prudentissimo viro, minimeq; austero mentem iniecit, vt suo fideli operario in breui cōsummando facultatem offerret explendi tēpora multa, & cui exiguam laboris horam, sed mercedem destinârat amplissimam, ei merita & decora quasi per compendia præpararet. Sanè Stanislaus, qui iam vilem induerat habitum eum sequuturus, qui cum dominus esset omnium serui formam assumpsit, vehementer gauisus est, re quoq; &

actione eiusdem se insignibus decorari. Sic est fermè nobilitas, vbiq; se effert. Quidquid obeundum est, obit splendidè. At Stanislai humilia inter munia haud natiua solum generositas, sed multo clarius vera eminebat indoles Christianæ, id est, diuinæ nobilitatis. Non ille solum nihil dedignabatur siue ad mensam siue in cæteris quotidiani vsus officiis sese inferioribus ministrare; Sed tanta id cura, studio, veneratione faciebat, planè vt ostenderet Deo se magis quam hominibus seruire; nec mercenariam exhibere operam, nec crescendi ex abiectione ambire causam, sed esse officiosissimum humilitatis sanctæ candidatum. Ita demùm se gessit, vt breui in se omnium conuerteret oculos; nec solũ mirè Patribus in vocatione constantiam, & fidelitatem in ministerio probaret suam, verumetiam magnam de se concitaret expectationem, vti Canisius ad Generalem Præpositum scribit : Poteſt Dilingana nobilitas non iniuria tam ſancto hoſpite gloriari, qui tam illuſtria virtutis exempla, in illa domo reliquit im-

 preſſa.

pressa. Moratur apud nos Ill.mus & R.mus Episcopus Posnaniensis, Andreas Bninius Opalinsius, qui primus Romæ Stanislai iconem annuente Pontifice Maximo Paulo V. in nostra æde publicè colendam proposuit, de qua re plura Franciscus Sacchinus in vita Stanislai. Fuit in eodem Conuictorũ domicilio summo loco natus Baptista de Prado, qui non sine cælesti B. Virginis aspectu & comitatu ad cælum est deductus; fuêre complures alij nobilissimi adolescentes, quos posteritas comendabit, nos ad institutam narrationem redeamus.

VARII LABORES CANISII.

Capvt xiv.

Dilingano Collegio constituto, & Henrico Dionysio publica auctoritate in Rectorem Academiæ pri-

primum ſolemni ritu creato, Caniſiùs Auguſtam reuertit, & populo pro concione docendo, ciuibuſq́; priuatis congreſſib⁹ ad virtutẽ excitandis, Sociis per Prouinciam pro more Societatis viſendis, aſſiduã operam impendit. Ex Guilielmi Elderini literis ad Laynem Societatis totius moderatorẽ anno Chriſti CIↃ.IↃ.LXIV. Romam datis diſco, quantis idem Caniſius laboribus fuerit Auguſtæ oppreſſus. Sic enim ille: *Neque ſine fructu redit verbum DEI in æde hac Primaria per Patrem Prouincialem pluribus Prædicatum. Acceſſerunt octo ferè conciones, & hæ quotidianæ de ſacroſancta Eucharistia, cui ſacramento populus Auguſtanus reuerentiam nunc tribuit ſingularem, vt multi mirentur. Idem Pater Caniſius pro ſui muneris ratione, his menſibus vicina inuiſit Collegia, cum ſua quidem & fratrum haud vulgari conſolatione, exceptis interim omnium in confeſsione peccatis, rebuſq́; Collegiorũ legitimè conſtitutis. Cũ autẽ* *Labores Caniſii Auguſtæ.*

in visitatione Oenipônti esset, exhortationē ad Serenissimas Reginas gratam habuit, quæ duabus, vt vocant, casulis eleganter & sumptuosè confectis altare nostrum Augustanum ornare voluerunt. Prætermitto alias & pene quotidianas Patris occupationes, quibus illum assidue distrahi magnis in rebus cernimus. Nec commemorabo R^mũ Cardinalē nostrũ Augustanum, qui Patris Canisii consiliis sæpè & libenter vtitur vt nuper voluit Patrem adesse cum totius Gymnasii Dilingensis administrandi curam in Societatem hanc, neq; sine solemni quodam actu transferret. Vbi pater D. Henricum Dionysium Rectorem eiusdem Gymnasii pronunciare, & Rectoralibus illis insignibus ornare in magna hominum corona debuit, addita simul oratione publica. Ingenuè fatentur boni omnes hic in Germania, sicut & alibi vbi religionis afflicta causa iacet, per nostros magnũ Ecclesiæ Catholicæ præsidium adferri, ac Catholicorum reliquias in officio, quantum fieri potest, maximè contineri.

Reginæ Ferdinandi Cæsaris filiæ quinque.

Canisio igitur sudanti, & sæpius à Princi-

Principibus viris euocato, aut Prouinciæ lustrandæ operam danti, suppetiatum venere Martinus Steuardianus Alberto Boiorum Duci à Cõcionibus: quo cum ægrè careret, eo reuocato Hermes Halbaur Augustæ Cathedram, absente Canisio, procurauit. Tam lætos Canisij & Sociorum in Germania successus hostis publicæ salutis, infernus Draco ægrè ferens, cœpit virus calumniarum per suos administros, famosos, inquam, libellos, & picturas infames in nos passim spargere, quibus collectam ex laboribus & virtutis laude famam inquinaret. Portentosa nobis crimina obiecta, ingentia mendaciorum plaustra ædificata, schedæ ad postes ædium nostrarum fixæ, Monachij, Augustæ, Viennæ vita Sociorum traducta. Sed vt vanitatis nulla vis est, & mendacia temerè ficta, stultius credita, repente nata, subitò inflata ventosæ ritu bullæ crepãt, cõciduntque;

Ita rebus per Albertum Boiorum Principem & alios diligenter excussis, & auctoribus figmentorũ deprehensis, punitisq;, innocentia Sociorũ publicis literis principum virorum cõtestata refloruit, & sinistra omnia ex fumo mendaciorum profecta, vt hodie solent, in fumũ abierunt. Año CIↃ. IↃ. LXIV. Canisius ab Stanislao Hosio Cardinale S.mo Braunsbergã euocatus est, vt ibidem Collegij fundamenta poneret. Id quod in Augustani Collegij monumentis legi, Canisium, inquam, ab Hosio petitum, quem Ribadeneira non exprimit, sed rem ita narrat: *Apud Sarmatas quoque, qui Poloni hodie nominantur, in ipsis Boreæ terris frigore damnatis, Stanislaus Hosius, vir ob singularem sapientiam, eloquentiamq; cum pietatis studio coniunctam, ex Variensi Episcopo Romanæ Ecclesiæ Cardinalis creatus, per hæc tempora Tridentino Concilio, non solum interfuit, sed & Pii Quarti Pontificis nomine præfuit. Is captus*

Laynis

Laynis & Salmeronis Sociorum ingenti studio, ob perspectam Tridentina in Synodo singularem vtriusq; doctrinam, dimisso Conuentu domum reuersus, in sequenti anno nihil duxit antiquius, quàm vt Braunsbergæ (quæ vrbs Prussiæ Prouinciæ Poloniæ Regi addictæ, Variensis est diœcesis) Collegium Sociis institueret: ratus, quod erat, tuendæ religionis auitæ apud Prussios, necessariam esse piam iuuentutis institutionem.

Nulla quies data respirãdi Canisio, qui mox ex vltimis septemtrionis frigoribus ad magnos Italiæ calores uocatus, denuò Romam Prouinciæ Germaniarum latissimæ præfectus, ad tertium Societatis vniuersæ Præsidem legendum aduolauit. Sed quid Romæ egerit, sæpius in vrbẽ citatus, summatim exponamus. *Quartus in Vrbem aduentus.* CIↃ.IↃ.LXV.

FINIS
LIBRI PRIMI.

DE VITA R.P. PETRI CANISII

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

QVID ROMÆ GESSERIT CANISIVS.

Aud ignarus ſum nullam eſſe virtutem, fuiſſe Romæ; ſed Romam pietatis cauſſà adiiſſe, Romæq́ue ſanctè vixiſſe, & aliis vitæ morumq; innocentia documento fuiſſe, id demum in laude ponendum eſſe. neq; enim locus quemquam ſanctiorē facit; ſed Sanctus locum efficit ſanctū & religioſum. Sæpe adiit vrbem Caniſius, & longis itinerum moleſtiis fatigatus, nunc à ſummis Pontificib' euoca-

Septimùm iuit Romam Caniſius.

euocatus, nunc à Cardinalibus deductus, aliàs à Societatis præſidibus citatus, ſemper tamen impreſſa pietatis veſtigia reliquit; iam publicæ Germanorum ſaluti intentus, quib⁹ iuuandis ſalutaria Piis & Gregoriis conſilia ſuggeſſit: nunc inter domeſticos, illuſtres radios ſanctitatis ſparſit; nunc imminentem purpuræ honorem fuga declinauit; nunc cultu ſanctorum & Martyrum pignoribus venerandis ingentes pro fide & religione propugnanda ſpiritus hauſit. *a* Septimo & quadrageſimo poſt milleſimum quingenteſimum, primùm ab Ignatio vocatus vrbem eſt ingreſſus: poſt *b* biennium aut paulo ante ab eodem ex Sicilia ad ſolennia vota ſuſcipienda reuocatus. Trib⁹ poſtea Generalib⁹ creandis *c* Layne, *d* Borgiæ & *f* Mercuriano interfuit, extra ordinem etiam cum *e* Othone Cardinale, & Præſule Auguſtano in Vrbem profectus. Et à Gregorio XIII. voca-

a CIↃ. IↃ. XLVII.
b CIↃ. IↃ. XLIX.
c CIↃ. IↃ. LVIII.
d CIↃ. IↃ. LXV.
f anno CIↃ IↃ. LXXIII.
e CIↃ. IↃ. LXVIII.
f anno CIↃ. IↃ. LXXIII.

vocatus. Sed quid in vrbe geſſerit Caniſius, partim ſupra expoſitũ eſt, partim Sebaſtianus Beretarius, qui hodieq́; Romæ viuit & ſpectator adfuit, cum Romæ Caniſius eſſet, hiſce verbis ad me ex vrbe perſcriptis eleganter narrat.

CIↃ.IↃ.LXXII. *Extincto interim beatæ memoriæ Franciſco Borgia, Societatis vniuerſæ Antiſtite, Patres Romam euocati, ad ſurrogandum Borgiæ ſucceſsorem (quem Euerardum Mercurianum Leodienſem renunciarunt) cœtum egerunt, cui ex lege Caniſius quamuis præſens, ſed iam Prouinciali præfectura defunctus non interfuit; nihilominus, quod proximum erat, Congregationis cuſtodia illi demandata eſt, & clauſtri ianua commiſſa; munus non niſi primario alicui de Societate viro demandari ſolitum. Occaſio Caniſii accerſendi illa fuit. Conflato, auctore Pio V. Pont. Max. inter Romanam Eccleſiam, Hiſpaniæ Regem, & Venetorum Rempublicam fœdere aduerſus Turcam Italiæ imminentem, ac poſt partam*

tam nobilem illam naualem victoriam ad Echinadas, ac post Pii V. mortem rescisso; Gregorius XIII. qui Pio successerat, magno animo belli consilia susceperat, spe concepta (eæ vires hac conspiratione Christianæ Reip. accesserant) fore vt à Græciæ ceruicibus Turcarũ iugũ pelleretur, & vtraq; Ecclesia in antiquam concordiam reuocaretur. Hac spe deiectus in tantum incidit mœrorem, vt dolorẽ suum in omni sermone præseferre non dubitaret, Græcorũ damno maximè permotus. Agebat adhuc in Vrbe magnus de causis Trucksessius Augustanus Cardinalis, is ad auertendum ab ea molestia eius animũ, Pontificem admonuit, finitimæ Germaniæ mala non minori illi curæ, quam Græciæ toto mari à nobis dissitæ esse debere, faciliusque eius vulnera adhuc recentia, quàm Græciæ iam inueterata sanari posse. Non auersis auribus hæc accepit Pontifex, desperataq; Græcia ad opem Germaniæ ferendam omne studium conuertit: consilium ad id quærenti; neminẽ posse, commodius consiliũ rei totius expedire, respondit Augustanus, quam

Petrum

Petrum Canisium, è Societate Iesu virum doctrina fide, vitæq́; sanctitate, Germania tota in primis clarum; ipsum Germaniam penè omnem, primariasq́; Vrbes lustrasse, viros principes adiisse, quo morbo singulæ quæque partes laborent, inspexisse; quibus remediis sanari possint, omnium optimè tenere. Accitus Romam, nullum esse docuit præsentius remedium, quàm si Germanorum alumnorum Collegium, iam inde à primis nostræ Societatis initiis Romæ institutum, per id tempus ad eam paucitatem redactum, vt rarò admodum duodecim alumnorum numerum excederet, subleuaretur, aliaq́; per Germaniam eiusmodi Collegia excitarentur, quibus Germani adolescentes Ecclesiastica disciplina doctrinaq́; Catholica & literis educarentur, his postea parœciæ, cathedræ, aliaq́; Ecclesiastica munera demandarentur, nulla re magis Germaniam laborare, quàm inopia doctorum Sacerdotum, qui præsint Ecclesiis & animarum curæ, populos sincera doctrina erudiant, & loquaci audaciæ hæreticorum doctrinâ & Euangelica veritate se-

se op-

ſe opponant. Probatum eſt ſapientiſsimo Pontifici integerrimi hominis conſilium. Inde Germanicum Collegium in Vrbe, ad hanc, quam nunc videmus, amplitudinem redactum, aliaq́; quæ nunc felici curſu progrediuntur, variis Germaniæ in Vrbibus inſtituta, annuo prouentu copiam ſimul honeſtorũ, ſimul & doctorum Sacerdotum Germaniæ ſuppeditant, qui quocunque mittuntur, hæreſin profligant. Profuit conſilium non Germaniæ ſolum, ſed aliis etiam nationibus, maiore quàm Germania peſte laborantibus, quippe Germanici Collegij exemplo & conſilio à Caniſio indicato, eodem fermè tempore, ab eodem vigilantiſsimo, & religionis propagandæ ſtudioſiſsimo Pontifice, alia Collegia in Vrbe inſtituta: Anglorum primum, numero ſtudio, & virtute Germanico haud multum impar. Neophytorum alterum, in quod tenera ætate adoleſcentes ex Iudaiſmo & Mahometaniſmo ad Baptiſmum admiſsi cooptentur. Hi Chriſtiana diſciplina & moribus inſtituti, præter latinas literas, Hebraicarum etiam literarum

in

in vsum latinæ Ecclesiæ Romæ egregiè studia promouent, ne in rebus dubiis ad infideles interpretes confugiendum sit. Maronitarum tertium haud ita multo post Collegium erectum. Quæ vna natio in Oriente toto, omnibus aliis deficientibus, in fide semper mansit, & manet adhuc Romanæ Ecclesiæ incredibili aduersus Romanum Papam & Papæ nomen reuerentia. Græcorum quartum; varia denique in exteris nationibus, Dilingæ, Viennæ, Remis, atque adeo etiam apud Iapones & Paganos cœtus aluit adolescentum, quibus domicilia in spem orbis totius ad Christum reuocandi collocauit.

His magnis operibus ab vno Canisio initium profectum. Discessit tandem Roma, & dictum, seu factum. causa inuenta, cur repentino discesserit, quod suboluisset (vt rumor, seu verus, seu vanus; certe ferebatur) Romanum Pontificem, adnitente iam olim Augustano, de illo sacra purpura ornando cogitare. Sed extincto sub initium aduentus Canisii Cardinale

res

res sopita est. Virtutem interim Canisii illustrabant Romæ studium ardorque diuini honoris amplificandi, eaque diligentia, quam quoties ad Vrbem venit, pauculis illis Collegii Germanici reliquiis, quæ tunc erant, quas tanquã sua viscera intimo animo complectebatur, aliisque eiusdem gentis nobilibus viris, ac studiosis adolescentibus excolendis adhibuit; illos modo adiens, modo aduocans, ad pietatem & fidei Catholicæ constantiam, & vt aduersus hæreticorum mendacia, in hac veræ religionis arce, sincera doctrina se munirent, hortabatur: tum diligentiam multam in multis & claris virtutum exemplis, ad pietatem ad exteras gentes promouendam, cognoscendis contulit. Frequentabat non tantum templa augustiora, sanctorum cælitum memoriis reliquiisq; venerãda, sed Oratoria etiam, & conuentus insigni pietate illustres, quibus Christiana pietas magna hominũ frequẽtia colitur, aut Christiana in egentes charitas magno exẽplo exercetur. Inuisebat hospitales

domos

domos tum antiquas, & magnis vectigalibus fundatas, tum recentes piorum tantum liberalitate sustentatas, quantumq; ex vtrisq; boni ad homines promanaret, diligentissime adnotabat. Xenodochium sanctissimæ Trinitatis admirabatur, multis sæpè hominum millibus aduentantium largè sufficiens, nullo alio vectigali, quàm quotidianis piorum Eleemosynis abunde suppetentibus; tum statis horis illustri spectaculo fuisse, è prima nobilitate multitudinem virorum & fœminarum, vtramq; suo sexui seorsim inseruire, aduenarum pedes lauare, ministrare ad mensam, monita ad pietatem dare, qua animi comparatione, quaq; religione sacra templa adeunda, & vniuersa illa sacra expiatio foret obeunda, edocere, aliaq; pietatis officia præstare, quæ alii literis mandarunt: Et hæc quotannis per sacros hebdomadæ sanctæ, & Paschæ dies vsitata & vulgaria esse, quid præsens in Iubilæo vidisset & sensisset? Sodalitates præterea piorum hominum, qui honestas, inopes tamen familias, quas pudor à mendicando deterret, collatis corrogatisq;

Elee-

Eleemosynis sustentant; alias, quæ magnum Virginum numerum collata dote ad honesta adiuuant coniugia cognoscebat. Tum pios cætus indagabat magno numero, frequentiaq́; diuina mysteria obeuntium, piosq́; conuentus celebrantium. In iis maximè frequentabat inclytam illam, atq; inter magna Vrbis lumina, clara luce collucentem venerabilem sacerdotum piorumq́; virorum congregationem Oratorij nuncupatam; multumq́; familiaritate vtebatur, B. Philippi Nerij institutoris, adhuc in humanis agentis, eiusq́; discipulorum, qui tum præter cæteros florebant; Francisci Mariæ, Taurusii, Cæsaris Baronii, magni alterius Ecclesiasticæ antiquitatis luminis, Ioannis Francisci Boldrinii, quorum duo priores suis virtutibus, & vitæ sanctimonia, per multos annos sacra purpura illustrati, æternis iam cum Deo præmiis fruuntur; tertius Auenionensis Archiepiscopus, pari vitæ integritate dignam tanto munere operam suæ nauat Ecclesiæ. Vir igitur sanctus à viris sanctis, fama iam ante notus magno in honore habebatur: & verò ea homnis erat

K præ-

præsentia, & ea honestè faciei & totius vultus ad modestiam compositi dignitas, vt vel silente fama beneuolentiam & reuerentiam sibi conciliaret, oratio spiraret sanctitatem. Incredibilem apud hos, perpetuamque hominum frequentiam pietatis studia colentium obseruauit. Multos præterea viros principes, tum Ecclesiastica dignitate insignes, tum nobiles Romanos commemorabat nominatim, quorum cum copiosas Eleemosynas, tum memoranda facta, insigniaque virtutum exempla recensebat. Hæc pusillo tum gregi Collegij Germanici, alijsque studiosis Germanis adolescentibus exponebat, eosque ad ista aliaque eiusmodi accuratè indaganda & recognoscenda accendebat, vt se, cum in Germaniam redirent, oculatos testes Romanæ pietatis exhiberent, aduersus impios latratus veritati obsistentiũ hæreticorum; docebatq; multorum Germanorum culpam, qui Romæ diu versati, ad hæc tanta, & tam illustri laude digna exoculati, ad improba tantum, & relatu indigna, quæ de Romanis rebus in Germa-

Germaniam perferrent, mentis aciem intenderent, & ad fœda vlcera, quæ hæreticorum fecerat impietas, ipsi vngues accederent. Et sanè mirum non est in tanta Ciuitate, tanta omnium gentium colluuione, in feraci solo, fœcundaque segete, herbas sæpe noxias, & aliqua vitiorum semina succrescere. Querebatur igitur vir diuini honoris studiosissimus, quæ naturæ vitio in magna multitudine fieri solent, ea quodammodo ad instituta conuerti, & paucorum culpam in ciuitatem omnem conferri: Ingentem verò laudum siluam, à tanta virtutum multitudine enatam prateriri. Ita vir summè industrius nunquam de diuina causa promouenda, fideque Catholica constituenda cogitationem ponebat; & cum, quid ipse faceret, exponebat, quid ex illo imitari ipsi deberemus, docebamur. Et hæc Beretarius.

NVNCIVS APOSTOLICVS AD GERMANIÆ PRINCIPES LEGATUR.

Capvt II.

cIↃ.IↃ. LXV. PIus IV. P.M. pro Germaniis paſſim laborantibus ſolicitus, vt in religionis Catholicæ profeſſione ꝑſeuerantes ad conſtantiam hortaretur, dubios & hærentes firmaret, exerrantes in viam reuocaret, ex occaſione præſentis tum Caniſij ratus è re Chriſtiana fore, ſi illum cum auctoritate ſui nominis in Germanias ablegaret, qui principes, dynaſtasq́; Imperij coram adiret, ſuamq́; Pontificis curam & ſolicitudinem, datis ad eoſd. literis explicaret, & ad auitam pietatem vel retinendam, vel reſtaurandam hortaretur. Caniſiꝰ ſuſcepto legationis officio, regulos Germaniæ paſſim conuenit, Pontificis ſtudium

dium erga ſalutem cum ſingulorum priuatam, tum omnium communẽ expoſuit, neq; pœnitendas res effecit, quod ipſe, quamuis permodeſtè, vt ſolet, attigit, cum in hæc verba de ſe ſcripſit: *Et ſi vero*, inquit, *multis annis hoc ſaxum Auguſtæ volui, multorumq́; gratiam in Euangelico munere mihi conciliaui; tamen in loca vicina & diſsita proficiſci ſubinde debui, quemadmodum in Bauariam, Sueuiam, Rhætiam, Auſtriam, Poloniam, Franconiam, donec tandem Pius IV. Põtifex hoc mihi negotium Romæ dedit, vt præcipuos Germaniæ Principes, quibus & ipſe ſcribebat, coram accederem, ac eorum animos in religione Catholica promouenda cõfirmarem. Igitur in Weſtphaliam vſq; peregrinandum fuit, vbi & in Geldriam penetraui, & ſatis laborioſam ſenſi profectionem, comite ex noſtris vno contentus. Quidquid autem in his itineribus, quæ ſuis periculis non caruerunt, rectè & feliciter à me geſtum eſt præpotentis Dei gratia, & virtute ſingulari geſtum eſſe teſtor, ego nihil ex his mihi*

 arrogo,

arrogo, vtpote seruus inutilis. Non assumpsit in comitatum officia aulica, nec vllam accersiuit ab externo splendore auctoritatem, vnico Socio nostræ familiæ comitatus: modestia & virtute sibi dignitatem; auctoritatem legationi accessuram non falsò opinatus. Venit in eadem profectione Coloniam Agrippinam, vt ex Academicis illic monumentis per Io. Hasium, quem supra posui, cognoui. Coloniæ c I ↄ. I ↄ. L X V I. XIX. Cal. Febr. Academicis Patribus, & ciuili Magistratui, Pij Pontificis auctoritatem exhibuit, qua monebantur, vti Canisio fidem haberent, & capita suo Pontificis nomine perscripta præscriptaq; diligenter exequerentur. Nec fuêre amplius septem, minimè sane silentio premenda, quod plurimum videantur ad multorum institutionem valere.

I. Primum, vti nemo vel ad docendum pro concione populum in templo,

plo, vel ad erudiendam iuuentutem in Gymnasiis & Academia admitteretur, de cuius honesta vita, integritate morum, & Catholica pietate nõ constaret.

Deinde, vt scripta, quæ vel morum disciplinam labefactarent, vel Romanæ sinceræq; doctrinæ obstarent, vnà cum librariis, qui huiuscemodi chartas vel clanculũ vel aperte in vrbem inferrent proscriberentur. II.

Præterea, vt alienis à Catholica religione locus in vrbe non esset, forasq; eliminarentur. III.

Quarto, ne quis clancularius præco seu Lutheri seu Caluini, seu cuiuscunq; alienæ sectæ vrbe, domo, tecto reciperetur. IV.

Insuper vt in hostes religionis Catholicæ seuera edicta ponerentur, contraq; venire ausi grauiter punirentur. V.

Academici quoque viderent, ne VI.

quem ad vllum publici honoris gradum in quatuor ſupremis literarum diſciplinis Theologiæ , Canonum , Iuris Ciuilis prudentiæ & Medicinæ admitterent, qui recuſaret, ex præſcripto Concilij Tridentini formula, quid crederet, damnarétue, profiteri.

VII. Poſtremo ne ſacerdotia, quæ beneficio iureq́; ſuo Pontifex conferre ſoleret, cuiquã aſſignarentur, q ex præſcripto Pontificis, legumq́ue auctoritate docere nollet, & vti prælectionum diſputationumq́; publicarũ, præſertim in Theologicis maior ratio haberetur.

His cognitis, cum Academici, vrbanuſq́ue Magiſtratus frequentes in Conſilium iuiſſent, inter ſe collocuti, Caniſio vt internuncio Apoſtolico primum gratias egerunt de labore, eorum gratia ſuſcepto ; deinde prolixè omnia promiſerunt facturos, ſeſeq́; in auctoritate Pontificis, vti

vti ſemper ante hac fuiſſent, in poſterũ futuros, omnibuſq́; eius mandatis obſecundaturos. Multum hæc legatio Caniſij profuit Coloniæ, in auita pietate perſeueranti, prodeſtq́; hodie. Erant illa, quæ expoſuit, etiam publica Notariorum Romanorum auctoritate ſignata, quorum poſt defunctionem legationis Caniſius duo exempla Collegio Colonienſi reliquit. Secundum hæc ad Cliuiæ, Iuliæ, Montiumq́; Principem Guilielmum profectus, ab eo diſcit Pium Pontificem, VI. Idus Decembres CIↃ.IↃ.LXV. vixiſſe: proinde obita legatione Coloniam reuerſus Catecheſin ſuam dudum vulgatam recognouit, ac Senatui inſcriptam dedicauit. Quæ interim Nouiomagi patrio ſolo per illam excurſionem egerit, infra lib. extremo perſcribemus.

CATHEDRAM AVGVSTANAM GREGORIO ROSEFFIO COMMITTIT, LIBROS condit.

Capvt III.

SI creſcentibus in dies negociorū curis etiā vires corporis augerent, eſſet cur naturæ gratias meminiſſemus; ſed cum hominis vita quotidie denaſcatur, & cū añis, corporis vigor ſenſim fugiat, Caniſi⁹ quāuis hucuſq; firmus & florens, quintum nempe ſupra quadrageſimum agitans annum, vnus tamen omnibus par laboribus eſſe nō potuit diutius, cum domeſtica prouinciæ negocia propè totum ſibi hominem vendicarent, & Cathedræ Auguſtanæ, quæ in prouincia, grauiſſima eſt, procuratio, eundē ſibi viciſſim aſſereret, & multa quotidie inter man⁹ negocia, vti fieri amat, naſcerentur, prouidendus fuit idoneus aliquis huic loco, & aſſiduus Eccleſiaſtes

ſiaſtes q̃ cœptũ Caniſij laborẽ proſequeretur. Agebat tum Romæ Gregorius Roſeffius gente Boius, domo Landishutanus, qui cæleſtium literarum iam portum ſpectabat, vir magnis corporis & animi viribus, conſiliiſq́ue pollens, quod ea tempeſtate, eaq́; in vrbe maximè deſiderandum erat, ab eloquentiæ laude in primis commendatus. Hic Auguſtam miſſus adulto iam anno CIↃ. IↃ. LXVI. Nou. menſe, Othone Cardinale præſente & volente, Principem Auguſtæ Cathedram Caniſij loco occupauit, quã vltra triginta ſex annos poſtea, non ſine frequenti procerum applauſu populiq́; notabili fructu tenuit. Caniſi⁹ eo labore ſubleuatus, quidquid vacui temporis à publicis prouinciæ curis habuit, ſubſeciuas horas non otio tranſmiſit, ſed armis literariis in hoſtes & p̃duelles religionis ſumptis, cœpit tela calami in aduerſarios ſtringere, & centurias errorum prola-

Gregorius Roſeffius Auguſtanam Cathedram procurat.

CIↃ.IↃ. LXVI.

prolatas in publicum oſtendere, falſarumq́; narrationum mendacia retundere. Ergo illuſtre opus Commẽtariorum. De verbi dei corrvptelis, quo Ioannis Baptiſtæ honores maximè tuetur, condit, & Ferdinando Ferdinandi Imperatoris F. Inſcriptum Oeniponte Anno CIↃ.IↃ.LXXI. offert, quod magnopere ab orbe Chriſtiano commendatum, ſæpiuſq́; ad typographum reuocatum, ac poſtremo recognitum anno CIↃ.IↃ.LXXXIII. prodiit, quo & Eccleſia Romana egregiè propugnata, & antagoniſtæ fœdè proſtrati, vanitatem ſuarum opinionum, ſi nõ perfricuiſſent, iure potuerunt debueruntque agnoſcere ſimul & erubeſcere.

ENERGVMENAM CVRAT.

Capvt

CAPVT IV.

MAgnam vim habet docentis oratio, cum verba nõ diſcrepant à vita: maiorem cum diuinis etiam ſuffragiis confirmantur. Ea erat de Caniſij virtute opinio, vt nemo non ſanctum diuinumq́; hominem exiſtimaret, & pro ſua ſententia tanquã charum Deo virum veneraretur: nec falſi ſunt, qui tam piè de Caniſio ſenſerunt. Idem de eo Deus ipſe pronunciauit, cum multa per eum mortalibus beneficia præſtitit, quæ natura ipſa negauit ſe præſtare poſſe. Infra ſcribemus illa cælitum ſuffragatione perpetrata. Hîc ponemus, quod ante patria lingua à Martino Eiſengreinio, Præſule Oetingano & Academiæ Ingolſtadianæ Procancellario, viro ſummæ auctoritatis, religionis, eruditionis, qui tum* Oetingæ fuit, cum hoc quod expono, cõtigit, prolixè & copioſè denarratum eſt. Oetin-

* *Vtinum olim.*

Vtinum. *Aedes Oetingana religiosissima.*

*Oetinga, vetus oppidum est in Boica, vbi nobile sacrarium, cælitum reginæ Virgini Opt. Max. Dei matri, à priscis Boiorum Regulis conditum, & maximis votorum donis opulentum, religione sanctissimum, & benignæ Dei Genitricis immortalibus beneficiis, in omne gen⁹ mortaliũ profectis, per omnẽ Germaniam inclitũ, iamque per alium latinis literis illustratum. Huc Augusta Vindelicorũ anno CIƆ. IƆ. LXX. Duodecimo Cal. Feb. venit Illustris vir Marcus Fuggerus, caput gentis suæ & vrbi Augustæ Præfectus, cum Illustri Coniuge sua Sibylla, & Canisio nostro, aliisq; cõpluribus, vt ab Anna Bernhusia nobili virgine, quam secum deduxerant, malus genius, quo octauũ iam annũ insessa miserandum in modum cruciabatur, profligaretur. Cum enim S. Vdalrici primum aris Augustæ admoueretur, sex inde (septẽ enim impuri spiritus puellã occuparãt) fugati ces-

Anna Bernhusia obsessa.

ti cesserant, septimus negarat se puellam deserturũ. Sed virgini in quadam lipothymia, seu animi defectione se benigna Dei mater ostenderat, futurumq́; prædixerat, hostẽ Dei in sacello suo Oetingano pulsum iri, si cõcepto voto se calicẽ sacrũ munus allaturã polliceretur; promisit illa, & votũ soluit, sed in exturbando hoste, malo hospite, non exiguus labor fuit impendendus. Canisius simul Oetingam cũ illustri Fuggerorũ, vt dixi, comitatu, attigit, virginis Oetĩganę opẽ precib⁹ iussit implorari. Postera luce, M. Fugger⁹ cũ Cõiuge, expiatis per cõfessionẽ peccatis, sacroq́; Christi corpore percepto, preces ardentissimas ad Deũ, Deiq́; matrẽ fundit, vt Canisij conatib⁹ adesse, virginẽq́; ab imani mõstro, ac carnifice exsoluere dignẽtur. Secundũ prandiũ reditur ad tẽplũ. Aderant spectaculo præsentes plus minus quindecim; admonet Canisi⁹ puellã voti, quo se Augustæ per

auocationem animi cum calice Oetingam deferendo adſtrinxerat. Tũ ſimul omnes in genua ſupplices procumbunt, conſenſuq́; opem cæleſtẽ efflagitant. Marci coniunx cum Virgine dæmoni obnoxia ſummum in ſacello locum iuſſa occupat; cingunt illos reliqui, iuxtimq́; adſiſtit Caniſius, exomologeſin exorſus, precationem dominicam, & Angelicam ſalutationem, aliaq́; id genus flectendi Numinis cauſsâ præſidia adhibet. Quietus interim agebat Dæmon. Recitantur deinde ſanctiſsimæ Virginis Litaniæ: reſponſant omnes; *Sancta Virgo, Mater Dei, ora pro nobis.* Hîc muſsitare ſecum, votaq́; abnuere, negare demum apertè dæmon, ſe nec auditurum, nec paſſurum, vt Mariæ auxilium imploraretur. Virginem ſupinam rapit, humiq́; crudeliter affligit. Afflictam Marcus in ſinũ recipit; dextrum Caniſius, ſiniſtrum Sibylla cum Sacerdote latus tuẽtur;
puel-

puellam tamen ægrè retinent. Hinc iam arma Canisius cælestia expedit, hostemq́; deuotionibus & diris vrget, atque hunc in modum premit: *Per Numen nomenq́; sanctum Dei, ac magnæ Matris Dei, impurissime scelestissimeq́; dæmon impero, vti planè diserteq́;, ac sine fraude pronuncies, quot quantiq́; sitis, qui puellam occupatis.* Hîc, vi cælesti adactus, ægrè ac velut collecta, post intercœptum spiritum anima respondet, solum se restare septimum, extremumq́; non ignarum voti puellæ, & depulsionis, si ad has Virginis aras admoueretur; cruciaturum tamen se puellam ad satietatem vsq;, priusquam sua statione cedere cogeretur.

Quærit Canisius, ecquoties torturus esset miseram? quater, inquit, supra vicies: parentum causa septies, totiesq́; dominorum, decies ob familiam Fuggericam. Ita se in mandatis habere, dictoq́; citius mediam arreptam tollit, & crudelem in modum

humi allidit, trahit, rapit, distenditq́;, vti quinque illi, qui puellã retinebãt, vehemẽter laborarẽt, ne penitus arreptã discerperet; atq́; hoc dirũ spectaculũ reuocauit septimùm. Imponitur dein sculpta, eademq́; peruetusta virginis imago, ceruici puellæ; furit serpens, omnesq́; cõspuit, & horrendũ vociferatus execratusq́;. *facesse, inquit meretrix,* (Dei Matrẽ impius appellabat) *tam diriter me premere.* Canisium subinde canicidã per cõtumeliã vocitabat. *Atque ego,* inquit Canisius, *te excarnificabo, Cerbere. Age quando tandẽ cedes loco?* permitte, inquit, ille; *cedam.* Non hoc, subiicit Canisius, in nobis, sed in Deo, Deiq́; Matre sitũ est. Cui dæmõ, *cras me expediam, si prius pro debito hanc duodecimũ ad necẽ vsq́; torsero.* Postero die geminantur preces, totũq́; antemeridianũ tempus, reb⁹ diuinis, ac votis soluendis cõsumitur. Ad meridiem in ędicula virginis religiosissima omnes adsunt, & pridiana precãdi for-

di formula repetitur. Vbi ad locũ de virginis patrocinio ventum, rursum fremere monstrũ, puellamq́; afflictare; Marcus hesternum iterat officiũ, puellamq́; prensam pro viribus retinere cum aliis contendit. Canisius fulmina dirarum rursum in hostem torquet, deuotionibus vrget, cedereque loco imperat: ridet ille, & eludit horam integram dicta imperataque Canisij. Duodecima pòst hora, rursũ arripit miseram, adeoq́; in eam desæuit infernus carnifex, vt horrorem, & commiserationem omnib⁹ commoueret, omniumq́; opinione in mille partes infelix differenda putaretur.

Hanc immanitatẽ stygius tortor cum in puellam septimum exercuisset, exanimata illa concidit, intraq́; partem horæ quartam restituta sibi, interrogatur, quid desideret, quidue menti obiectum sit. Respondit placidè, virginem se Dei matrem duobus comitatam cælitibus vidisse,

alterumq́; ex beatis nunciasse, quinto vexandam se adhuc cruciandamque, dein haud vltrò quæstionibus progrediendum, sed imperandum, vti prouolutus in genua Deum verbis Domini; virginem angeli, quintũ iteratis veneretur, terramq́; septies indicij loco; spectante tota præsentium corona, ore supplex contingat, Reginam cæli terræq́; prius læsam & impio ore lacessitam, exquisitis honoribus afficiat colatq́;. Quibus acceptis consurgitur ab omnibus, mediumq́; sacellum deligitur, vbi palinodiam sanctissimæ Virgini impurissimus canat. Sed omnibus aram Virginis aspicientibus, sola puella ianuæ templi os obuertit; sed imperio Canisij altare cogitur spectare. Quod dum facit, immane incipit fremere, & eiulare; *Væ misero, vt torqueor, nullus meorum intra viginti annos tam atrociter est excarnificatus*. Age nunc, inquit Canisius, impurissima bellua,

Dei

Dei mandata exhauri, possessione cede, puellamq́; missam facito. Extendit brachia dæmon in formam crucis, præsentesq́; affatur. *En*, inquit, *nos infelices Deo, Deiq́; Matri, parere cogimur; vos imperium eiusdem detrectatis*. Mox in genua abiectus, Dominicam precationem hunc in modum pronuntiauit. *Pater noster qui es in cælis*, dein interiectis his (*ob primi vulneris Christi Iesu seruatoris memoriam*) dein cætera, quæ sequuntur, exequebatur. Salutationem Angelicam sic absoluebat; *Aue Maria gratia plena, Tuam gratiam misericordiamq; sentiant omnes in hac æde præsentes.* dein subiunxit reliqua. Postremò adiecit hanc extremam clausulam: *O Maria Mater Dei ora pro nobis.* Hæc quintùm iterauit. Peracta prece, Virginem cælestem tam compositis, exquisitisq́; verbis collaudauit, vt omnes dederit in admirationem.

Sed Canisius vrgebat extrema, atq́;

vt excederet, vi diuini nominis imperitabat. Cui ferociter dæmon; terra prius oſculanda mihi ſepties. Cum feciſſet, rogat Caniſius, cur id, & qua gratia faceret? *Reginæ Deiparæ colendæ,* inquit, *quam antea vocibus impiis inceſſeram.* Mox ſublimem rapit puellam, horrendumque fremens immaniter vociferatur, cumq́; finem clamando faceret nullum, imperat Caniſius, vti tandem cedat, ac penitus excedat.

Obſequi cogitur homini mortali genius immortalis, puellamq́; intra ſecundam tertiamq́; pomeridianam pulſus fugatuſq́; deſerit. Caniſi⁹ perculſis omniū animis cohortationem addit, admonetq́; omnes, vti quiſq́; in memoriā præteritæ vitæ & noxarum cum animi dolore redeat, labes per confeſſionē abſtergat, melioreḿq; viuendi rationem inſtituat: originē primaſq́; cauſas aperit, cur & quo pacto ſibi dæmon ius inuadendæ puellæ vſurparit. Ego, vti accepi, ita rei geſtæ

geſtæ ſeriem expoſui. Addit Martinus Eiſengreinius, occupatam primũ à quatuor cacodæmonibus, ob impiam execrationẽ, qua ſe (ſi ſecus eſſet ac dixiſſet) orco deuouerat. Poſt trienniũ acceſſiſſe reliquos; recitat teſtes omnes præſentes, & oculatos nominatim, quos in libello ab eodẽ de ædicula Oetingenſi edito Cap. XIV. copioſius leges. Hoc tamẽ non omittendum, Annam ab ingrato hoſpite liberatam, Catholicam pietatem ac religionem in omnem reliquam vitam conſtantiſſime coluiſſe.

PRÆFECTVRAM PROVINCIÆ PAVLO HOFFÆO TRADIT.

CAPVT V.

TOtum iam vicennium Caniſius Sociis in Germania ſuperiore cũ poteſtate præerat, & interea loci Auguſtæ in Principe Dei matris æde populum pro Cathedra multis annis &

ante triennium demum dimiſſa docebat, domi ãtagoniſtas erudito calamo cõfigebat, & magna voluminũ opera condebat. Poterant Atlantis aut Herculis vires tantis laboribus debilitari. gemebat ſub onere Caniſius, nec tamen, vt ſolemus, querebatur, creſcebat in dies prouincia, deficiebat ætas. Sed agnouit Franciſcus Borgia vniuerſæ Societatis moderator Caniſij occupationes, quibus vt illum ex parte leuaret, præfectura Sociorum Prouinciali tam diuturna & moleſta, tandem abire permiſit, quod videret illius operam valdè neceſſariam eſſe ad comprimendum furorem hæreſiarcharum per omnes id temporis Germanias graſſantium, & concionibus vrbes, ſcriptis totas Prouincias corrumpentium. Viſum ergo Põtifici Opt. Max. Pio V. & Borgiæ totius Societatis Antiſtiti, alio Sociis in Germania præfecto, Caniſium ad ſcribendũ impellere. Quod

ipſe

ipſe fecit perlibenter, & Prouinciam regendorum Sociorum commiſit Paulô Hoffæo, qui vir quam egregiè aptus ad id muneris fuerit, docent ea, quæ per annos duodecim in cura Sociorum geſſit, poſt quos, Romæ ipſi Societatis vniuerſæ præſidi conſultor haud paucos annos adſedit, vnde ad nos reuerſus, Germaniam ſuperiorem & ad Rhenum ſita Collegia viſitator luſtrauit, ac demum veluti emeritus miles data miſſione & armis ad aras ſuſpenſis, Ingolſtadij ad annum ætatis quartum & octogeſimum prouixit, ante annos amplius triginta quam moreretur, dudum à medentibus, in ipſo præfecturæ ingreſſu conclamatus, & per Ioannem Raſtellum Anglum liberatus, qui ſe victimam pro Hoffæo per votum obtulit, vti ſi auctori vitæ videretur, Paulus viueret, ipſe vicaria morte defungeretur. Ratum habuit Deus piam mentem patris, qui vix ædem

CIↃ.IↃ. LXIX.

ſacram exierat, ad quam pro Hoffæo peregrè ſupplicarat, cum è veſtigio morbo correptus, & domum æger deportatus, poſt paucos dies oppetiit, & oraculum illud vere impleuit: *Maiorem charitatem nemo habet, vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Hoffæus illico conualuit, & exequi munus ſuum perrexit.

OTHONIS CARDINALIS PONTIFICIS AVGVSTANI ACADEMIÆ DILINGANæ conditoris mors & Elogium: Caniſius comitia adit: opus Marianum edit.

Capvt VI.

INter hæc Otho Cardinalis Maxim⁹ Societatis patronus, & Caniſij cultor, de quo multa ſupra & honorifica mentio, Romę naturæ debito liberatur. Vir conſilio magnus, nec minor pietate, ideóq; maximus apud maximos Pontifices & Cæſares auctorita-

te,

te, inclitũ ſacri purpuratiq́; Senatus Cardinaliũ ornamẽtũ, exemplũ prȩſulũ, catholici nominis in Germaniis reſtitutor & cõſeruator; quoq́; maior in pontificatus & principatus gradu, tanto modeſtior in cõmuni domeſticaq́; vita, Nam vbi à publicis imperij & ſuæ diœceſeos negotiis ad otiũ domeſticũ, quod illi penè nullũ fuit, rediit, illico pauperũ caſas ipſe corã adire, tenues familias familiariſſimè ſalutare, & quarum rerũ indigerent, inquirere, argẽtum, frumentũ, aliaq́; vitȩ ꝓſidia, miſeris ſubminiſtare. Nemo tã humilis erat fortunæ, quẽ ipſe vel aditu, vel colloqo ꝓhiberet; imò ſæpe vltro inuitabat, ægreq́; ferebat, ſi qui in publicũ prodeunti occurrẽtes, maieſtate viri territi lõgius de via decederẽt; quos ipſe accerſitos vltro cõpellabat, quãobrẽ filij patrẽ fugerẽt, quos ipſe quæritaret? Idẽ iuuẽtuti Germanicȩ, cuius pietate, nobilitate, frequẽtia plurimũ delectabatur,
Acade-

Academiam condidit, Sociis qui illam regerent, & ad optimos mores ac diſciplinas erudirent, contubernium conſtituit, quod nuper Henricus Knöringius, quartus ab Othone Pontificatus Auguſtani Succeſſor, pius, ſapiens, & liberalis Princeps, æternis cenſibus firmauit. Idem Otho olim à furenti Lutheri ſecta, cum toto Canonicorum conſilio, ordineq; omni Eccleſiaſtico proſcriptus, boniſq; omnibus euerſus, ſua auctoritate effecit, vt Caroli V. Maximi victricibus armis, cum Canonicorum Collegio cleroq; reſtitueretur. Rudolphum poſtea Cæſarem, ante Mathiam, hodie imperantem, Maximiliani patris miſſu in Hiſpaniam deduxit. Idem redux noſtram familiam Auguſtam adduxit, & in ædibus ſuis, quas olim Canonicus incoluerat, collocauit, omnique ope contendit, vti nobis Collegium poneret, ſed diu impeditus, tandem ab illuſtri gente
Fugge-

Fuggerorum collocatum, sua liberalitate quoad potuit, iuuit, ornauitq́;. Periisset Catholica Rhætia & Vindelicia, nisi maturè his prouinciis hic cælestis Atlas humeros subiecisset. Hæc ex plurimis & immortalibus eius operibus pauca libuit delibare, grataq́; memoria prosequi. Præmia religiosissimo Antistiti cælestis munerarius dudum, vti certa spes est, amplissima reposuit, reponetq́ue semper.

Anno deinceps sexto & septuagesimo, Comitiis ab Imperatore Ratisponam indictis, Cardinalis Moronus Pontificis Maximi legatus, Canisium in consilium aduocauit, qui vtilem legato, proceribus, & populo publicè priuatimq́; operam nauauit; Indeq́; Ingolstadium profectus, quod prioribus annis elucubrârat, alterum commentariorum volumẽ, quo Virginem æternam Matremq́; Dei à calumniis impiorũ acerrimo

ſtylo vindicabat, edendum curauit, & Alberto Magno Boiorum principi, de Germania & religione Catholica præclarè merito nuncupauit.

FRIBVRGVM NVITHONÆ HELVETIORVM PROFICISCITVR.

Capvt VII.

CVm anno, quemadmodũ explicatum eſt, ſexageſimo nono Prouinciæ curas Paulo Hoffæo commendaſſet, quidquid otij à concionibus, cõſiliis, & aliis negotiis fuit reliqui, fuit autẽ perparũ, q; Præfecto Sociorũ Hoffæo Collega adiunct⁹, cũ illo Collegia obire & luſtrare cogeretur, totũ id quod à ſeptuageſimo ad octogeſimum, decennium fuit, libris ſuis partim in lucẽ foras datis, partim etiam dandis, recognoſcendiſq; impendit. Adulto iam anno octogeſimo, vltimoq; anni menſe, III. Idus Dec. ipſo die S. Damaſi (qui Caniſium Nuithonibus dedit) à Franciſco Bonhomio Epiſco-

Episcopo Vercellensi, viro eximiis fortunæ, ingenij, & virtutis ornamẽtis exculto, Gregorij XIII. Pont. Max. ad Rhætos, Heluetios, Imperatorem Rudolphum, & Belgas, legato duct⁹ est Friburgum, vt ibi Sociis Collegiũ poneret, & ipse quasi fundamenti loco prim⁹ istic lapis poneretur. Est Friburgũ vrbs apud Nuithonas in Auẽticis Heluetiorũ, Allobrogib⁹ & celtis proxima, diuersa à Brisiaca, pomerij amplitudine ingens, morũ & ingeniorũ cultu emendata beneq́; morata, ex aristocratia & democratia cõposita. suis viuit legib⁹, regiturq́; populus à Duũviris, senatu & tribunis plebis. Conditorẽ laudat Bertoldum IV. Zeringiæ Regulum, & Burgundiæ transiuranæ præsidem, qui ante annos admodum quadringentos quatuor & triginta, primum vrbi locum in edita rupe cepit, quam flumẽ haud totam tamen ambit, vnde potissimum illi nomen, quasi diceres arcẽ libertatis, sensim

ſenſim poſtea deſcendens latè complexa flumen ſe ipſam propagauit, rurſumque altius excreſcens mœnia promouit. Zeringiorum ſtirpe in filio, qui Bernatibus vrbem conſtituit, defecta, in Friderici II. poteſtatem teſtamento venit, ab illo ad alios atque alios dynaſtas ac dominos, demumq; ad Allobroges deuoluta, à quibus tandem exempta, vt partam iure libertatem tueretur, ſe cum reliquis Heluetiæ liberis & fœderatis populis coniunxit. Priore ſæculo, cùm infamis Zvvinglius fæda hæreſeos labe magnam gentis partem inquinaſſet, ac ipſe cum deſertoribus auitæ religionis, non paucis in bello ciuili quod claſſico accenderat, periiſſet, aſſeclæ tamen eius, errorem ſuũ perſeuerarunt, & periculum erat, ne Friburgenſes etiam vndiq; cincti ſectis à vicinia traherentur, rectoque à tramite veteris & Catholicæ diſciplinæ auerterentur. Sed fides & con-

ciones

ciones Ecclesiastarum, prætorumq́; & senatus constantia, iussis facessere Zvvinglianis, peruicere, priscamque religionem mordicus retinuerunt. Vt ergo populus de cætero quoq́; labem nullã acciperet & circumstrepentium rabularum fremitu non turbaretur, visum è Repub. Friburgensi fore, si Societati IESV cõtubernium illic figeretur, à qua iuuentus ad priscæ religionis fidem & optimos mores, optimasq́; litteras informaretur. Bonhomius igitur Pontificis ad Heluetios legatus, anno post Virginis partum CIƆ. IƆ. LXXVIII. & sequenti, mirificè in Ecclesiasticorum Friburgensium animos se insinuauit, præsertim verò cum ædis summæ Præposito Petro Schneulino viro Reuerendo, & veteris doctrinæ Catholicæ retinẽtissimo summam familiaritatem contraxit, cumq́; in commune concilium posuit de Societate Friburgum introducẽda,

da, per quam senatui populoq; Friburgensi, quà de religione, quà cæteris optimè cõsuleretur. Ac tũ deinde cum ciuili Magistratu, eoq; res deducta, vt conflagrati cuiusdã Cœnobij, adeoq; propè deserti area fundusq; cum annuo censu Sociis in victum & cultũ assignaretur. Ad quam rẽ haud parum consiliis & opera sua contulerunt primores ciuitatis, viri illustres Ioannes Heidius Duũvir seu prætor, Guilielmus Krummestallius, Petrus Quentius à medẽdi arte clarus, Christophorus Reiffius. Hi omnes, vt est in monumẽtis Friburgensis Collegij; Sociorũ res curandas Bonhomio legato cõmiserũt, qui apud Greg. XIII. rem confecit, & Canisiũ anno cIↃ.IↃ.LXXX. secum Friburgum deduxit.

Transeundi erant Bernatiũ fines & ciuitas fœda Zvvinglii & Caluini lue inquinata, cum explorator itineris & insidiator dæmon facilè coniiceret, non è re sua fore illam Episcopi & Canisij

nisij ꝑfectionẽ, parũ abfuit, quin vltimo viatores exitio inuolueret; iniectis enim à turba manib⁹, conniuẽte Senatu, populo mox ludibrio fuere, cũ eodẽ die effusi ad spectaculũ latronis rota pſtrĩgendi, pars niuiũ globos in eos iacularẽtur, pars raparũ moles intorquerẽt, pars ocreas cæno infarcirent; quas illi indignitates pari tum cõstantia animi, tum patiẽtia pertulere: Bonhomius tamen Antistes amplissim⁹, Cõsules & Senatũ oratione prudẽti & modesta ita ꝑculit vti mox illos facti pœniteret: Nec ĩpunè tulit Albert⁹ Stahel, sordidissimus cerdo, improbum caput, & auctor cõcitatæ turbæ, q̃ ingressis in vrbẽ peregrinis, seditionẽ mouere cœpit, & palã vociferari; hosce poti⁹, quã latronẽ illũ, q̃ tũ palã ad suppliciũ raptabatur, cruce dignos; & mox egrediẽtis Episcopi mulã cauda prensam euertere, vehẽtẽq; excutere, neq̃cquã conat⁹, vertẽte anno ipse fædissim⁹ homo, reus turpissimi incest⁹, capitali supplicio

mactatus, cælesti vindicta sacrilegum caput, vt solet, persequente interiit. Bonhomius vbi cum Canisio Friburgum attigit, cum senatu Bernatium per literas de iure gentium, quo legati etiam apud paganos & hostes defenduntur, expostulauit; qui se purgare, quod paria apud alios populos expectare poterat, non omisit.

Subijciam hoc loco, quid reuerendus & doctrina iuxta ac sacra Præfectura vir clarus, Sebastianus Veronius Friburgi ad S. Nicolai Præpositus de aduentu Canisij, quo reliquis postea annis familiarissimè est vsus, annotarit: *Cum inquit, ciuitati Canisiū sisteret Episcopus; En, ait, inter cætera, habetis Friburgenses gemmam, in theca serica, virum in bombice seruandū. Quæ porrò fuerit Ciuitatis gratulatio, quis amor in Canisium, lacrymæ loquantur, quæ eo mortuo ciuium oculos irrorarunt. Nec verò Petrus, tametsi affecta ætas præteritis laboribus finem*

nem ſuadebat, ſibi quieſcendum putauit. Concionatus eſt, donec tandem ætatis grauitate oppreſſus, non tam quieuit, quam laboribus omnino exhauſtus, laborum reliquiis, id eſt, morborum tolerantia patienter eſt exercitatus, vt adeo ſciret Collegium Friburgenſe ſui inſtitutorem per omnia fuiſſe probatum, vt omnes DEO lucri faceret. Hæc Veronius

COLLEGIVM FRIBVRGENSE INCHOAT.

CAPVT VIII.

VIx Caniſius Friburgum ingreſſus erat, cum mox in aſſignatam ſibi D. Nicolai primariam Cathedram progreſſus, *nunquam enim virtus eſt otioſa,* ſex ipſos annos Senatum populumque Friburgenſem ad cæleſtis vitæ ſpem, morum diſciplinam, & religionem conſtanti animo profitendam inſtituit. Tum deinde morbo correptus, qui mentem illi propè eripuit, à dicendo abſtinuit.

nuit. Veronius valetudinis causam in senectam ætatem, vitæ seuerioris disciplinam, ieiunationes & curas ex obstrepentium quorundam Sociis maleuolentia natas confert. Sed post triennium receptis viribus ad institutum rediit, populumque erudire pro concione perseuerauit. Ciues vt viri innocentiam, morũ suauitatem, eruditionis excellentiã, cum pari modestia & prudentia coniunctã pspexêre, de tota Societate ex vno velut indice existimarunt, & magnopere Sociorũ operã sibi presentẽ exoptarunt, impetraruntq;. Designata post in domiciliũ sede percõmoda, & ab opificũ strepitu remota, in loco vrbis editissimo fundamenta Collegij Canisius ipse applaudẽte ciue feliciter iecit, quæ paullatim ad iustam altitudinem (quamuis sæpe opus aduersariis Societatis interpellantibus surrexêre; demumq; anno ↄIↃ. IↃ. XCVI. in perfectum Collegiũ

Sociis

Sociis immigrantibus, Canisius frequēti populo primam in sacello tumultuariè ad Musei aditū excitato concionem habuit; quæ simul illi vltima fuit, anno, ante quam de statione vitę decederet, dūtaxat vno. Léma concionis erat instituta Societatis ratio, viuendi mod⁹, finisq́; studia docēdæ iuuentutis, erudiēdi pro cōcione populi, eiusdēq́; per confessionē expiādi, subleuādi in valetudine, firmādi in morte, solādi in ęgrimoniis, reducēdi ab hæreseos erroribus in viā, aliaq́; hoc genus pluria. Fecit postea gradū ad Magistratus, quo consilio ad excitandam tam nobilem, amplā & sumptuosam molē ędificij fuerint impulsi; promissi demum conatus nostri ad vniuersā Reipub. & singulorum salutē procurandā. Secundum rem diuinam (in qua præter ordinē Ecclesiasticū, Vicariū & Prępositum; Duumviri, aliique viri principes ciuitatis interfuerunt (itum ad

religiosam mensam, exceptique iidem pro copia inopiæ nostræ liberaliter, quodque defuit in epuli splẽdore, suppleruntt tres oratores, qui aures pascere conuiuarum grata beneficiorum in nos commemoratione, aliisque rebus exponendis, quæ ad rem præsentem faciebant, conati sunt. Certè gratum id fuisse officium auditoribus declarauit prætorum alter, quando copiosè respondit ipse, promissa etiam ampliore cura tuendæ & ornandæ Societatis. Quanta porro ciuitatis in Canisium pietas ac studium fuerit, vix dici crediué potest. Illa inprimis: nunquam ipsos voluisse se illius præsentia priuari, eo potissimum consilio, quod cum nullum in sua ciuitate viri sancti corpus haberent, hunc, quem viuentem tanta inter ipsos tam admiranda sanctitate fulgentem viderent, permittere nollent alia in ciuitate, aut apud alios depositi sui monumen-

numentum relinquere, vt post eius mortem, quot essent in ciuitate homines, tot haberent illustres sanctitatis primum spectatores, postremò etiam testes oculatos. Quid dicam quanto illum studio dicentem audierint? imo & videre desiderarint? Quamprimum cognitum est Canisium in concionē proditurum, quamuis senem & viribus, & voce, & lateribus defectum, ingentes omnium ordinum concursus fiebant, non ad eum audiendum tantum (quamuis extremis annis peræagrè, præsertim à paulo remotioribus vox debilior acciperetur) sed ad cælestem illam faciem senio & religione venerabilem contemplandam, tota Germania iam olim & notā & spectatam, cuius solo aspectu mira quadam dulcedine delectari, sed nunquam satiari poterant.

EXTREMVS VITÆ ACTVS.

Capvt IX.

MVltum debemus diligentiæ & sapientiæ Veronij, paullo ante laudati, qui non solum dicta factaq́; sub extremā eius ætatē prudēter obseruauit, sed & in literas misit. Ex quib⁹ potissimū, quod deinceps dicturi sumus, tāquā præsentis, oculati & iurati testis tabulis hauriemus. Quamquam & alij permulti hodie viuunt, qui narrationem meam veram sinceramq́; arbitrari poterunt. neque enim adeò multi à morte Canisij fluxêre anni, quādo hic sextus decimus agitur, cum hæc litteris consignaui. Debilitato corpore & robore maximis laborib⁹, cum ipsis annis exhausto, vigor animi nō solū hebetat⁹ non est, sed ita recens, præsensq́;, vt quo magis ętas ingrauescere, hoc magis ille iuuenescere & reflorescere videretur. Quid enim hoc vltimo vitę decēnio non elucubrauit? quando inter hæc assiduo precādi studio deditus, ante

ante meridiẽ horas omnino quaternas, ternas ſecundũ prandiũ, partim rerũ diuinarũ contẽplationi, partim legendis Pſalmis tribuebat. Auguſtã ex Heluetiis tertio & octogeſimo milleſimi quingenteſimi ad cõuentũ Sociorum euocatus venit, & gaudio nõ Sociorũ tãtũ, ſed familiariũ omniũ, illuſtris præſertim matronæ Sibyllæ Fuggeræ incredibili gaudio, & veneratione exceptus eſt. Vbi & Socios grauiſſima adhortatione domi (quã ego tum tiro Societatis audiui) vt ad ſtudiũ meditãdi excitaret, comonefecit, vehemẽterq; cohortando aſſeuerauit, nos ad vltimũ Chriſti tribunal causã dicturos de hora reb⁹ diuinis cõtẽplandis aſſignata, ſi illã vel otiosè & ſegniter trãſigeremus; vel neglectã omnino præteriremus. Idẽ, vt cum Caniſio Friburgũ reuertamur, quidquid à cultu numinis reliqui tẽporis habuit, id õne ferè in ſacrarũ literarũ cognitionẽ, librorũq; cõponẽdorũ laborẽ ſtudioſiſſimè cõtulit, vti

tam prodesset absens posteritati senex, quam iuuenis olim profuisset præsens. Reuocauit deletos propè ex hominum memoria sanctorum ac tutelarium Heluetiæ præsidum res gestas: sancti, inquam, Fridolini Claronensium & Seckinganorum apud superos aduocati: S. Beati, qui primus ad Heluetios legem Christianam attulit, quem præ cæteris veneratur Lucernensis Respublica, cum iis qui ad Arulam flumen colunt: S. Vrsi inter purpuratos cæli proceres illustris, cuius patrocinio Solodorenses gloriantur: S. Mauritij cum fortissima legione sua apud Valesios potissimum venerandi. Meditatus est, & super Euangeliis Notas & Conciones, & precationum quotidianarum Enchiridion. Nec oblitus est reginarum, quæ Ferdinando Imperatore natæ ex prima Canisij institutione Halæ ad Oenum sanctissimam vitam degebant Paræneticum patria

lingua conſcripſit, quo totius vitæ Chriſtianæ perfectionē complexus eſt. Eodem tempore varias Epiſtolas in omnem Germaniam, partim ad amicos & domeſticos, partim ad illuſtres viros & matronas, quibus vel ad ſalutis æternæ præmium conſequendum præcepta dedit, vel in fortunæ aduerſæ ſtatu deprehenſos ad animi æquitatem erexit, vel vltimis morborum cruciatibus afflictos conſolatus eſt, cuius rei teſtes hodie literæ complures ad Gregorium Roſeſſium, vſque ad vltimum vitæ ſpatium exaratæ leguntur. Teſtes ad Octauianum Fuggerum, II. Virum vrbi præfectum. Teſtes etiam ad vtrumqueMarcumVelſerum, ſeniorem inquam, & religioſa potius quam ciuili vita perfunctum; & alterum ætate minorem, dignitate eruditione & ciuili magiſtratu illuſtriorem, qui hodie Duumvir rempub. Auguſtanam cum ſuo Collega Io. Ia-
cobo

cobo Remboldo administrat, quem noster frequentibus literis ad scribendum, & sanctos viros olimque Augustæ florentes è tenebris eruendos pro honore & tutela patriæ cohortatus est; vnas duntaxat fidei caussâ subdam.

PAX IESV CHRISTI NOBIS ÆTERNA, MAGNIFICE DOMINE Consul.

PRudenter factum arbitror, quod sit visum Augustano Senatui, vt ad consularē dignitatem deligereris, eamq; tibi & huic inclitæ Reipub. salutarē fore confido. De literis tuis ad me humaniter scriptis gratias ago, quibus & munus egregium adiunxisti, vitam nouā viri sanctissimi VDALRICI, eamq́; typis excusam eleganter Augustæ, vbi antea nullus vel exiguus erat vsus chalcographiæ. Ea res auget nobis fiduciam fore vt Catholicismus paulatim istic efflorescat, Deo Opt. Max. auxiliante. Nec dubito fructum ex hac historia proditurum, quæ non Augustanos modò, sed exteros etiam variis de

rebus

rebus vtiliter moneat ac instruat. Suo palato seruiant homines delicati; tuum ego iudicium probo, quod veterem vitæ huius editionem bona fide seruaris, nimirum vt venerandæ antiquitati suus locus honosque constaret, ac vera potius, quam diserta in lucem prodirent. Atque vtinam plures id genus historiæ de sanctis & antiquis Germaniæ nostræ pastoribus ac Episcopis euulgarentur. Optamus Antuerpiæ typis excudi, quod promissum fuit opus de Diuis Belgicis, multoq; magis desideramus absolui non modo sextũ tomum, sed integrũ quoq; opus C. Baronii venerandi senis, quẽ diuina bonitas nobis & Ecclesiæ diu sospitẽ conseruare dignetur. Quum ad illum Romam scripseris, reuerenter ex me salutetur, quæso. In illo & per illum perficiat Christus, quod egregiè cœpit ad communẽ ædificationem Ecclesiæ suæ. Verum auguror fore, vt posterior Annalium pars tantò illi plus negotij adferat, quanto frequentius tractandæ fuerint controuersiæ non leues, quas petulanter satis iniiciunt aduersarij

pro

pro suis Cæsaribus pugnantes mordicus, & ad Pontificum inuidiam cuncta detorquentes.

Fuit hic Ioannes Velserus II. Vir, nostri Antonii pater.

Rogo iterum, vt Magnificum Dn. Ioannē Velserum, & D. Marcum, aliosq; vestræ familiæ patricios, amanter ex me salutare digneris. Amaui & amabo in illis præclaram Catholicæ fidei constantiam: agnosco simul veterem illorum erga me beneuolentiam & humanitatem, quæ gratam & iucundam memoriam illorum refricat mihi, simulque ad Deum pro iis inuocandum calcar addit. Pergant, obsecro, suæ vocationi in timore diuino satisfacere, suæq; patriæ hominibus opitulari, tum de Augustanis hoc difficili tempore, quo Deus iratus peccata nostra castigat, benè mereri contendant. In Christo I E S V *bene vale, Magnifice Domine cum tota familia tua, & me senem tibi tuisq; commendatum habe semper. Friburgi Heluetiorum* 13. *Iunij anno salutis nostræ* 1595.

Prætericram ferè sanctum virum, & perpetua memoria dignum, licet sæculo no-

stro

ſtro incognitum, vereque catholicum confeſſorem Gualdfardum, cuius præclaram effigiem abs te miſſam libenter accepi. Dignus eſt ſanè, qui reliquis Eccleſiæ Auguſtanæ patronis adiungatur, & quotannis die certo in Eccleſia celebretur; potiſſimum verò ab Auguſtanis Catholicis in pretio habeatur. Deo gratia, quod hunc nobilem Chriſti militem velut è tenebris in lucem protrudis, tuamque patriam hoc illuſtri ciue propoſito, ſpectabiliorem efficis. Magnum ſanè præſidium ſenectutis in literarum meditatione, quæ cum illo conſenuerant, expertus eſt Caniſius, vti ferè præclareque dictum ſit, à ſapiente; *Studia ſenibus pro viatico.* Defunctus enim Canſius iis laboribus, qui robur & latera deſiderant, gratiſſimum in voluminum ſacrorum tractatione quietis portum inuenit. Ita ritu priſcorum ferè anachoretarum, extremam ætatis partẽ in priorũ votorum religione & ſcriptorum euolutione conſumpſit, vt à

N pre-

precando fessum lectio reficeret, & lectione fatigatum precatio grata vicissitudine recrearet.

MORS CANISII.

Caput X.

FLectebat sensim Canisius ætatis decursu vitæ metam, annisq; iuxta ac laborib⁹ fessus, senecta iam ætate paullatim cælum spectabat, peracta iam sua fortuna felix. poterat enim cum D. Paulo verè exclamare: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi in illa die iustus Iudex.* Cupiebat ergo dissolui, & esse cum Christo, pro quo tot labores, annos amplius sex & septuaginta exhauserat. Valetudo eius præteritis annis constans & firma, tum primū tentari grauius cœpta, cum septimum supra sexagesimū annum

annum ingrederetur, quo tēpore se cōcionādi munere abdicauit, simulque tam periculoso morbo correpť est, vt læso cerebro, multis è potestate mentis exijsse crederetur. Collegit tamen sese, & ad vsitata studiorum & precum officia mox reuertit. Sed morbo reciprocante identidem in lectulum reiectť est: nec ita reualuit, vt pristinum corporis vigorem recuperaret. Iam scipione niti, iam incuruus incedere, ac terram spectare, animo verò ad cæli templa toto pectore aspirare. Sanè si vires corporis & constitutionem naturæ attenderes, multorum judicio æuum in longè maius spacium propagaturus videbatur. Sed vigiliarum excubiis emaciatus, mensæ tenuitate exhaustus, peregrinationum & itinerum molestiis fractus, & quod caput est, cruce illa, quam sensibus iam pridem defixerat, mactatus, vt *granum frumenti*

in terram cadens fructum multesimum afferret, non potuit ad naturæ metas, quas illa fortasse longiore interuallo positura fuerat, penetrare, compendio nempè viæ breuioris ad cælum per sui victoriam reperto. Primum omnium Anno Christi cIↃ. IↃ. XCVII. quo vita excessit Canisius, pedes, quibus tot terrarum spacia haud paucis annis emensus erat; fungi officium sensim recusabant, vt ipse in literis ad Gregorium Rosessium eodem anno tremente iam dextra scriptis narrat: *En*, inquit, *rudis charta senili manui propè respondet; ignoscat quæso charitas tua imperitiæ & inciuilitati meæ. Labores quadragesimales vti confido feliciter confecisti, & ad Paschalem quietem cunctis gratam emersisti, in qua cupio te rectè valere: Sensi ego & sentio, pedes meos officium suum non facere, vt aliquando sit difficile sarificare, fortassis non dispar imbecillitas Ingolstadij quoque prosternit fratrem atque Rectorem.*

ctorem. Benedictus fons ille bonorum, per quem augentur ſenibus torpor, faſtidium, obliuio, iniuria, moleſtia, & reliqua id genus incommoda, quæ nos in fragili tabernaculo habitare, & ad meliorem vitam tendere hortantur. Age pater, communes illi agamus gratias, in cuius manu ſortes noſtræ verſantur, & cuius opera florentem Auguſtam tot iam annis experimur: Vidimus Truckſeſsios, Fuggeros, Rellingeros, Welſeros, alioſque patronos inſignes & amicos, quorum beneficentiæ multa debemus. Præclaris horum veſtigiis imitandis inſiſtamus, vt de tanta Repub. benè mereamur, ad quam ſubleuandam mirabiliter ſumus cooptati. Tam commode habitatis, fauentes ac læti auditores diſcipulique ſuppetunt, augetur & piorum numerus ad nomen Domini in vero Eccleſiæ ſpiritu collaudandum. Igitur ſingularem Dei gratiam agnoſcamus, quo duce inter impios læti conuiuimus, pueros & ſenes inſtituimus, Eccleſiæ Sacramenta diſpenſamus, libros tali

emporio dignos conſcribimus, Clerum ac populum de pietatis officio admonemus, ac demum hanc Vindelicorum Auguſtam Deo ſummo magis magiſq́ lucrifacimus. Veſtri Collegii Sacerdotes ac fratres, quorum chara eſt mihi memoria, optimè valeant cum patronis & amicis vniuerſis. Tuam ſalutem cura diligenter, nullum vt locum tribuas triſti puſillanimitati; meique memoriam tuis precibus interponere non graueris, oro. Friburgi Heluetiorũ 20. April. 1597.
In eandem ferè ſententiam ad Collegij Auguſtani præſidem Georgium Schretelium. eod. anno pridie Cal. Octobres literas dedit.

Idem queritur in Epiſtola ad Theodoricum Caniſium non toto menſe ante mortem data. Pedes ergo, quarto ante ſupremum eius diem menſe, ſuffuſa intercute vnda, intumeſcere cœperunt, qui & ſenſim reliquum corpus in eandem labem traxere: ſtomachus auerſionibus laborare

borare, & crebros ciere ructus, vt etiam fauces exulceraret. crebrius tamen ſedebat per diem, quam lecto decumbebat, quo maximè vrebatur; nec morbi genus ſine graui labore lectum admittebat, quod in hydrope non ignotum, quando humoris copia iacentis cor petit, & meatus pulmonum liberos intercludit. Viſerat ad illum paulò ante Ioannes Comes Turrianus, Epiſcopus Viglianus, quî cum multa familiariter tractarat: à cuius digreſſu mox fatali ægritudine contactus, & ſacras ex ritu Eccleſiæ preces recitare prohibitus; quod vnum ægro relinquebatur, animum cæleſti contẽplatione paſcebat, ſeſeque numinis curæ totum permittebat, cum ſubinde dictitaret, magnas ſe DEO gratias debere, quod extremos vitæ dies more maiorum & Sanctorum Patrum exemplo, non ſine magno corporis cruciatu tranſigeret: ſin-

gulis mortaliũ æterna lege præſcriptum, quibus initiis vitam ordiantur, qua ſorte ſpatium æui decurrant, quo denique lethi genere ad metam perueniant. Quadrimeſtre in hoc morborum conflictu iactatus, cum qui medicinam illi faceret, deſideraretur (quod anno ſuperiore Petrus Quintius diſciplinæ medendi in paucis gnarus, & Caniſij ſtudioſiſſimus fatis conceſſiſſet) nihil, inquit, opus ſilicernio medicamentis; ad plures eo. Pridie ergo eius diei, qui S. Thomæ ſolennis eſt. Martino Lycio Collegij Moderatori animaduertenti Caniſium collapſis viribus etiam linguæ vſu ex deſtillationib⁹ propè deſtitutum (quod ęgrè loquendo, vox ægrius à circumſtantibus acciperetur) admonenti de animo ad extremam mortis luctam confirmando videri vltimum illi vitæ diſcrimẽ imminere; promptus annuit; imò vltro petiit; & poſtridie, qui Dominicus

nicus erat cæleſti Synaxeos epulo paſtus iacuit ſupinus in rerum diuinarum medicatione vſq; ad meridiem aſſiduè defix⁹. An cæleſti aliquo Virginis ac Matris Dei, (cuius laudes ingenti volumine celebrârat) viſo exhilaratus, incertum; oculis certè in eam gratulantibus intentus, renidente vultu, cœpit illam Angeli verbis ſalutare, & coronam legere. Interuenientem poſtea virum clarum & Caniſio familiariſſimum Ioannē Wildium hodie Prætorem, ſeu Duumvirum & ſecundum hunc, Sebaſtianum etiam Veronium propter lectum aſſiſtentem, preces ad Deum pro ſe viuo mortuoq́ue fundendas popoſcit, nec verbum amplius adiecit; ſed ex libello precationū vſù diuturno prope attrito, vota ad Deum vltima admodum attentus præſe miſit, inter quæ cum & manus fluerent, & ſenſus omnis extingui videretur, rogatus, an ſacro oleo, quod ſupre-
 mum

mum depoſitis eſt præſidium, vellet inungi? nutu affirmauit. Sodalib⁹ ergo in decumbentis cõclaue coactis, lectumq́; certatim ambientibus, inter vota preceſq́; Patrum, duorumq́; è S. Franciſci Sodalitate Cappucinorum, & Chriſtophori Reiffij viri Senatorij, Antonij Montenachij Archigrammatei, é feſſo victoq́; laboribus ac morbis corpore, ſpiritum velutê vinculis expeditum auctori vitę, ante quartam pomeridianam cõmendauit, ipſo die S. Thomæ anno partæ ſalutis CIↃ. IↃ. XCVII. cum vixiſſet annos LXXVI. menſes VII. dies XIII. Poſtridie funus in ædicula Collegij expoſitum, totam ferè vrbem ad ſpectaculum adduxit, quæ velut communem gentis & ſingularem ciuitatis patronum, ac parentem deplorauit.

Ad ſolem inde occaſum, delatum ex domeſtico ſacello in principem vrbis ædem S. Nicolai, poſt funebrẽ lau-

laudationem à Sebaſtiano Veronio ſummi templi Præfecto frequentiſſima concione dictam, octaua hora ſub atram noctem ſidus illud Germaniæ & illuſtre totius Societatis iubar, tumulo ad ſummi altaris primum gradum, vbi Sacerdos litaturus conſiſtit, quando ſacrum inchoat, medio choro illatum, monumento ad latus à Ioanne Wildio viro illuſtri hodie Prætore condito, & hac Epigraphe à Veronio inſcripto, &c.

D. O. M.

VENERANDVS IN CHRISTO PATER
PETRVS CANISIVS THEOLOGVS
NOVIOMAGI NATVS
SOCIETATEM IESV
TERTIO A CONFIRMATIONE ILLIVS ANNO
INGRESSVS
AC SACERDOTIO INSIGNITVS

OB

OB MAGNI SIMVL ET PLACIDI ANIMI
PRÆSTANTIAM
A COLONIENSI ECCLESIA AD CAROLVM V. IMP.
AB OTHONE CARDINALI AVGVSTANO
AD S. CONCILIVM TRIDENT.
A CAROLO V. IMPERAT. VORMATIAM
CONTRA MELANCTHONEM HÆRETICVM:
A PIO IV. PON. MAX. AD PRINCIPES GERMANIÆ
IN FIDE CONFIRMANDOS
MISSVS.
POSTQVAM ROMÆ IN SICILIÆ ET GERMANIÆ
ACADEMIIS DOCVISSET
DIV APVD FERDINANDVM IMP.
ET PASSIM SVMMA CVM LAVDE
VERBVM DEI PRÆDICASSET
PRIMVS PROVINCIALIS SOC. EIVSD. IN GERMANIA,
AB IPSO SOC. AVCTORE P. IGNATIO
DATVS FVISSET
SCRIPTISQVE FIDEM CATHOLICAM
EGREGIE ILLVSTRASSET
AVSPICIIS REVERENDI D. IOANNIS FRANCISCI
EPISCOPI VERCELLENSIS NVNCII APOSTOLICI
FRIBVRGVM SEXAGENARIVS VENIT,
COLLEGII SOCIETATIS FVNDAMENTA IECIT.
MVLTA PRÆCLARA DOCVMENTA DEDIT.

ET QVASI QVIDAM FRIBVRGENSIVM PATRONVS,
ECCLESIÆ PER HELVETIAM PATRIARCHA
RELIGIONIS CATHOLICÆ SVI TEMPORIS COLVMNA,
TOTO CHRISTIANO ORBE NOTISSIMVS
FIDE PRVDENTIA INDEFESSO SCRIBENDI LABORE
ABSTINENTIA PERENNI GRAVITATE
ANIMI PVRITATE,
FLAGRANTISSIMO DEI AMORE
MVLTAQ. SANCTITATE CLARISSIMVS
MIGRAVIT AD CHRISTVM
FESTO S. THOMÆ APOSTOLI.
CIƆ. IƆ. XCVII. ANNO ÆTATIS LXXVII.

Cæterum corpori humi condito imminet candidum marmor, quod germani fratres quatuor, viri nobiles amoris & cultus aduersus Canisium & Societatẽ argumentum cum hoc Epithaphio fieri curarunt:

MONV-

MONVMENTVM
VENERANDI PATRIS
NOSTRI
PETRI CANISII
SOC. IESV
THEOLOGI.

NN. NIC. ROCH. GEORG. PET.
FRATRES A DIESBACH
POSS. M. D. XC. VII.

FORMA CORPORIS ET FIGVRA.

Capvt XI.

QVamuis in frõte libri ex deſcripta imagine formam Caniſij expreſſerimus, iuuat tamen eandẽ hic calamo quaſi ſuis depictam colorib⁹ illuſtrare. Statura fuit ex mediocri magis ad procerã accedente, vultu ſemper ad modeſtam & religioſam graui-

grauitatem compoſito, acie oculorum acri, & infinita lectione nunquã hebetata; quamuis læuus nota maculoſus eſſet, fronte porrecta & oblonga, coma quam alebat, nigricãte, & canis etiam in vltima ſenecta admodum raris aſperſa. Sermone vtebatur leni, lentoq́; & benigno, vehementi tamẽ & acri in delinquentes. Habitus geſtuſq́; corporis optimè reſpondebat religioſæ & promiſſæ veſti. Memoria vnico doctrinæ theſauro, viguit adeo felici & fideli, vt non facilè eam vel auctorum copia obrueret, vel rerum cognitarum lectarumq́ue varietas confunderet. Cum primis menſibus ab aduentu Sebaſtiani Veronij victu tectoq́ue vteretur, rogatus ab eodem locum è D. Baſilio, quẽ Veronius meminerat, nec inueſtigando reprẽdere poterat, illicò citra vllũ aliud memorię adminiculum indigetauit, libro ſimul & capite, quo de re quæſita agebatur,

ex-

expreſſo. Mirari poſſis & gratulari hanc illi felicitatem, cum inter tot negociorum tam diuerſorum cauſſas illa non eſt labefactata, quando ſimul prouinciam Sociorum procurauit, ſimul pro ſuggeſtu populo legem Chriſti explicauit, ſimul tot & tam magna volumina cõdidit. Nempe munerum cæleſtium & diuinorũ auctor Devs, pro tanta ſapientia, qua pect⁹ eius inundarat, etiam amplum pro tanto theſauro receptaculum aſſignauit, ex quo velut ex perenni fonte hauriret, quod diceret, ſcriberet, cogitaret, actitaret.

FINIS

Libri Secvndi.

LIBER

DE VITA R.P. PETRI CANISII

LIBER TERTIVS.

CAPVT. I.

PIETAS, ET RELIGIO CANISII.

VTi pleriq; veterum heroum futuræ vel fortitudinis vel claritatis in ipſa prope infantia, aut certè pueritia prodidêre indicia; quemadmodum de Alexandro, Scipione, Hannibale, Iulio, Auguſto (ne de Hercule, Achille, Cyro, quæ fabuloſa videri poſſunt, memorem) narrant ſcriptores; Ita viri ſancti, in tenera iam tum ætate futuræ olim ſanctimoniæ & religionis argumenta præbuere, è quibus ſapientes coniicere poterant, ad quod vitæ genus, quãq;

virtutis, vel eruditionis, vel eloquentiæ laudem quisque esset aspiraturus. Ita ludicra S. Athanasij pueri verterunt in seria: Ita S. Edmundi Archiepiscopi, S. Vincentij, Bernardini, aliorumque initia pietatis, futuræ claritatis indicia cognouimus, cum ipsi adolescentuli puerorum cætus cogerent, & velut iam tum Ecclesiastæ sedilia altiora tanquam suggestum conscenderent, ac de rebus diuinis ad eosdem verba facerent. Ita Canisius puer in ædibus paternis æqualibus suis è sede veluti pro concione viuendi præcepta dedit, quæ primus ipse studiosè obseruauit. Nam & florem corporis illibatum DEO admodum iuuenis consecrauit, & in omnem vitam custodiuit, ne vel minima labe impuritatis aspergeretur. *Maturus eram*, inquit ipse, *puer, cum in templo Nouiomagensi, quod B. Stephano Protomartyri sacrum est, aliquando precarer,*

carer, & tuum sacrosanctum corpus, Domine, prope summum altare supplex adorarem: obliuisci non possum gratiæ, quam tu puero tribuisti mihi. Nam anxiè quidem & non sine lachrimis vt opinor, te inuocabam, & desiderium meum aperiebam præuidens iam tum, nescio quomodo, & mundi vanitates, insaniasque falsas, & vitæ salutisque meæ per multa pericula, & obiectos vndique laqueos venantium, vt hinc pauci effugere possint. Igitur vt periclitanti adesses, orabam, illudque dicere videbar: Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me, quia tu es DEVS Saluator meus. *Ac postea cùm apud aureos Martyres Coloniæ degerem, sensi hoc votum in me sæpius renouari, vt peterem anxius gratia tua duce certum mihique salutiferum vitæ genus demonstrari. Credo certè hunc spiritum timoris, piæque sollicitudinis tu peperisti, tu conseruasti, Domine, vt ætas lubrica, & vltro lasciuiens timorem pædagogum atque custodem haberet, & ego ad vias*

prauas minus dilaberer. Configebas enim timore tuo carnes meas, vt à iudiciis tuis inciperem formidare. *Atq; in hac ipſa ætate ſum expertus, quod haud ſine angelo tuo cuſtode meo factum arbitror, vt rerum ſacrarum imaginibus, ac templorum cærimoniis ſubinde delectarer. Igitur ſacrificantibus aliis, libenter inſeruiebam. Imo ſacerdotis perſonam mihi ſumebam puer; & illius æmulabar officium cantando, ſacrificando, precando. Exprimebam, vt poteram, coram æqualibus ea munia, quæ ſacris operantis ſunt propria. Videantur hæc ſtudia prorſus puerilia, ſed in quibus aliquādo tamen apparet futura mentis indoles & mirabilis prouidentiæ tuæ ratio à ſapientibus cernitur atque comprobatur.* Hæc ipſe de ſe puero Caniſius ſenex in libro confeſſionum, quem è Landſpergenſi domo, cui illum dedicauit, ac-
CIↃ.IↃ. cepi. Anconæ cum Auguſtano Epiſ-
LXVIII. copo Romam petente, moratus, inter vota nouo lumine mentis illuſtratus in ſui cognitione & contemtione

tione mirificè profecit, eamq́ue cælestem gratiam ipse magnoperè prædicauit. Reperio in chartis ipsius manu scriptis legē ab ipsomet sibi dictā, vt ante sacrificium à studiorum quāuis cælestium & diuinorum (nam profana multis annis ante extremū diem nec attigisse quidem videtur) occupatione abstineret; nec eadem postea vltra vnam aut alteram horam continuaret: Quarta pomeridiana penitus missa faceret, vt votis & Deo totum reliquum diei noctisq́ue tempus, quod à quiete vacuum erat, impenderet. Septenas certè quotidie horas, vt ante monui, ad auctoris credo nostræ gentis, Ignatij exemplum, precando traduxit, quibus non pro se tantum Deo supplicabat, sed preces pro omni ferè genere hominum ad Deum allegabat. Singillatim commēdabat Christo nominis Christiani antistites, prouinciarum rectores, & quicunq́;

in periculis & vltimo vitæ diſcrimine verſabantur. Denique titulos ac nomina cauſarum, quas apud Deum ſollicitus & ſanctus orator agebat, legimus ſupra quinquaginta annotata. Inter vota & ſupplicationes, magnam vim lachrimarũ profundebat. Circa anniuerſarias ſanctorum celebritates Friburgi ædem Principẽ S. Nicolai petebat, vbi in ſacrario D. Ioannis veſpertinas laudes, tanto cum ſenſu animi perſoluebat, vti pietate nonnunquam quaſi ſopitis ſenſibus à Deo abſorberetur, quẽ ita nonnunquam deprehenſum Sebaſtianus Veronius (à quo vnicè colebatur) excitauit, quãdo adeo difficulter ad ſe rediit, ac ſi è graui ſoporis veterno expergiſceretur. Deniq; ſolum illud tẽpus rectè impenſum putabat, quod precando tranſmiſiſſet. Reprehendebat ſocordiã noſtram, quod nutus diuinos ac cæleſtes inſtinctus non obſeruaremus, cum per

eos

eos à DEO aſſiduè ad vitæ ſanctioris ſtudium excitemur. Sanctorũ lipſana maximo ſenſu pietatis colebat. Argentorati in æde ſumma per ieiuniorum ſolennia pro concione præcepta ſalutis auditorib⁹ propinabat, quæ multi auidis aurib⁹ bibebãt. Secundũ ferias Paſchales cõciliũ Canonicorũ haud ſpernenda abituro munera cũ nõ modico auri numero obtulit, quæ ille, vti procul ab omni cupiditate pecuniæ aberat, ita procul habuit, omninoq́; repudiauit. Cũq́; demirati porro quærerent, q̃d expeteret? nã vacuũ abire ſe nullo modo paſſuros. Tũ ille ex ſacris Diuorũ cinerib⁹ pign⁹ ſibi gratiſſimũ præoptauit. Duct⁹ in ſacrariũ iuſſus eſt, q̃dq̃d placeret, ſeligere. Mox S. Polycarpi, q̃ S. Ioañis ſectator, nobiliſſimo Martyrij triũpho illuſtris erat, digitũ tulit, quẽ Monachij relictũ, Auguſtanũ poſt Collegiũ accepit. Interim Caniſius Friburgi cõſenuerat, & memor ſui

Polycarpi, articulum de digito reposcebat. Visum Othoni Eisenreichio Prouincię præfecto, totum illi & Collegio Friburgensi, ad nouam illic ædẽ cohonestandam transmittere, tutelam vrbi & contubernio nostro præsidium. Quæ res mirificè Canisium affecit, quod ipse datis ad præsidem Collegij Augustani literis declarauit. Coloniæ dum apud virgines Capitolinas (hoc à Capitolio cognomẽ habent) cõcionaretur, duo è Sodalitate XI. millium capita dono accepta sibi Romam, indeq; in Siciliam transmitti curauit, quæ Messanæ cum ingenti totius ciuitatis concursu & festa celebritate in Societatis ædem illata sunt. Ita obseruatum est, à Sanctissimis quibusque viris, fæminisq;, Ambrosio, Pulcheria, aliisque, Sanctorum exuuias magnoperè quæsitas, repertas, cultasque. Erga candidatos quoque familiæ nostræ, qui Landspergæ Boiorum ad religiosæ

vitæ

vitæ disciplinam instituuntur, suam Canisius pietatem & religionē ostendit, cum sub initium ineuntis cuiusq; anni Xenij loco salutaria quædam ad religiosam perfectionem præcepta ab vsque Friburgo ad eos transmisit. Ex quibus vnicum exempli causa subijciam, ex quo de reliquis iudicium fieri poterit. Cooptantur in Societatis nostræ contubernium nō adolescentes tantum mansuetiorib' literis exculti, sed viri quoque rerum vsu periti, & diuinis ac humanis sapientiæ disciplinis eruditi, qui sępè antè parœciarum curiones egere, aut omnibus Academiarum honoribus sunt perfuncti, quos longè difficilius est à ciuili prudentia & astutia, ad religiosam simplicitatem traducere, vt promti ad omnia maiorum imperia aduolent, nec curiosè in iussa & imperata inquirant. His CIↃ. IↃ. XXCIX. ergo reliquisq; omnibus documenti loco summum Christi paruuli studium

dium obſequendi & ſapientiſſimam ſimplicitatem imitandam propoſuit. Cum enim ex religionis Catholicæ capitibus illud minimè poſtremum ſit, Chriſtũ quamuis infantem, & nondũ etiam ex virginis vtero editum, iam rationis potentem, & quà conſilio, quà prudentia præpollentẽ ſapientia mortaliũ omnium intelligentiã longè ſuperaſſe, nihilominus tamen ſe pro puero geſſiſſe, & à parentib⁹ haberi tractariq́; voluiſſe, ſeſeq́; totũ ad ætatis decorum & captũ infantiæ pueritiæq́; efformaſſe, vti vitâ ſua priori omnibus religioſæ vitæ tironib⁹ norma viuẽdi eſſet: quo candore animi, qua morũ innocentia, vitęq́; ſimplicitate, & judicij quãtumuis ſublimis, acris, & perſpicatis diſſimulatione maiorum imperiis obſequendum eſſet. Quod ipſe imprimis Caniſius non verbis tantũ docuit, ſed factis ipſis, non tiro, ſed veteranus & natu grandi atque ſexaginta

lib. 2. Cap. VI.

ginta annis maior expreſſit, cũ & hebdomatim ſuas ipſe vices obiret, & ad modum tironum, nunc puluerem ſcopis abſtergeret, nunc pauimentum verreret, nunc culinarias à patinis ſordes ablueret, nunc alia pro more domus curaret, tam ſimplici habitu & geſtu corporis, vti nihil in eo quæſitum, aut affectatum deprehendi poſſet, cum vi animi polleret ingenti, & maximis viris, de maximis rebus conſilia rogantibus velut ex oraculo reſponſa ederet.

Rarum hoc etiam, quamuis non vnicum in Societate ſpectaculum, virum à principum, regum, Cæſarum auditorio, à pontificum legationibus, à Sociorũ & Prouinciarũ præfecturis ad puluerẽ ſe abijcere, vt primus inter poſtremos, & poſtremus inter primos ageret. Scribit ad me Ioan. Haſius, quẽ ſupra nõ ſemel teſtẽ certũ laudaui, ſe ante annos admodũ qua-

quadraginta accepiſſe à Seuerino bibliopego id æui puero, Caniſium adoleſcentem Coloniæ. Muſis operantem conſueuiſſe in menſa defuncti caluam iuxtim collocare, vti ſemper aſpectu cranij & de vitæ præſentis fine, & initio ſequentis, ad quã mors duceret, admoneretur, haud ignarus eam cogitationẽ plurimum valere ad mentem à præſentibus auocandam, & ad cæleſtia æternaque conuertendam, quod ſapientis dictum identidem reuocabat: *Memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis.*

PAVPERVM ET PAVPERTATIS STVDIVM.

Capvt II.

IN copioſa, potenti, & conſulari familia Caniſius natus, infimæ tamẽ fortu-

fortunæ & ſortis homunciones minime cõtemſit, aut neglexit, vt hodie ſuperba iuuentus, miſeros tanquam non homines rata, vix aſpectu, nedum affatu dignatur. Caniſius adhuc inter ephebos agens, Coloniæ diſciplinis liberalibus intentus, pecunias à parentibus pro cultu corporis liberaliter ſubmiſſas, partim ad ſubleuandam egentiorum inopiam, partim in libros expendit, ipſe modeſto ornatu contentus, animũ, neglecta cura corporis, ſtuduit virtutibus excolere. Tertium poſt & vigeſimum ingreſſus annum etiam voto paupertatem ſignauit, Deoq́ue omne patrimonium ſuum & fortunas tranſcripſit. Nam Iacobo Patre, anno poſt virginis partum CIↃ. IↃ. XLIII. menſe vltimo ad ſuperos profecto (ſic enim Caniſius à Deo certior factus eſt) Neomagũ vocatus, cum ſorore Wendelina de hæreditate cõuenit, vt illi vltro primas offerret in
bonis

bonis deligendis, ipſe magnam partẽ ſortis ſuæ in cœtus religioſorum, aut ſtipem rogantes liberaliſſimè tribuit, alteram naui impoſitam, ſecumq́; Coloniam deportatam omnẽ in pios vſus conuertit, ſibi nihil omninò retinuit, ſatis opulentum ſe ratus, ſi animum ſupra opes haberet. Quod nouerca Wendelina ſorori cognominis, peręgrè, vti ſupra explicatum eſt, tulit, grauiterq́; cum illo & noſtro Fabro expoſtulauit. Sed ſoror de fratre ſollicita monuit, vt futuri prouidus, in vſus neceſſarios, & caſus vltimos, qui in vita varij poſſent & ſolerent incidere, aliquid opis humanæ conderet; addiditq́; de ſuo ſe illi quotannis triginta aureos adiecturam. Grata fuit Caniſio pietas ſororis, ſed reiectis omnibus reſpondit: nihil ſibi his opus eſſe; ſua ſe ei crediſſe, qui poſſideret omnia, & qui cẽtuplo cõpenſaret in præſenti, & deinceps vitam pręſtaret ſempiternam. proinde

ſe illius beneuolentiæ gratias memi-niſſe; ſibi abundè ſuppeditatũ iri ne-ceſſaria ab eo, cuius obſequio ſe mã-cipaſſet. Rediit in patriam biennio poſt, quã deinceps nõ vidit amplius, niſi poſt duos & viginti annos, cum à Pio IV. miſſus eſt Legatus ad princi-pes Imperij, quãdo Guilielmũ Sicam-brorũ regulũ ſalutauit. Ibi verò cum Neomagi inter ſorores & ſororios, re-liquoſq́; cognatos (quorũ centũ & vi-genti ſuperſtites, omnes proxima vel propinquitate vel affinitate Cani-ſium contingebant) certaretur, qui Caniſium prius domũ ſuam ad lau-tas epulas deduceret, ipſe tam offi-cioſam litem ſuorum admodum ele-ganter & piè compoſuit, hortatus ſin-gulos, vt, qui ſibi gratum vellent a-dornare conuiuium, ſymbolas con-ferrent, ſimulque omnes ad publi-cum vrbis valetudinariũ deferrent, ibi per confeſſionem expiati prius ad cęleſtis agni menſam accũberent,
dein-

tus per Cineralia de rebus diuinis, cum populo frequente egit; secundum Paschales ferias accepta missione, summaque auri non paruâ oblata, nihil omnino admisit. Polycarpi duntaxat digito, quem omnibus thesauris gratiorem habuit, accepto; cum omnium admiratione & abstinentiæ commendatione, recessit. Nuncius pontificis vnico socio contentus, legationem ad principes, sine vllo fastu aut comitatus ambitione obiit, auctoritatem à virtutis & eruditionis laude mutuatus, quam plerique in officiis aulicis, numero comitum & vrbanis elegantiis ponunt. Nec diu nomen & munus retinuit. Nam cognita Pij morte extemplo se dignitate abdicauit.

CVSTODIA SVI.

Caput III.

PRæcipiunt ſcriptores, qui aſcetica tractarunt, vt religioſi viri, qui ſe Deo probare ſtudent, in perpetuis quinque ſenſuum excubiis perſeuerent, quod hoſtis per illos veluti animi clauſtra portaſq; irrumpere ſoleat, & ingentem intus ſtragem virtutum edere. Qua in cura ita peruigilauit Caniſius, vt etiam in publicis itineribus, cum Socij amœna camporũ viridaria, elegantem florum varietatem, ſiluarum opacitates, baccarum vbertates demirarentur, & Caniſium ad tam lætum naturæ, veris & æſtatis ſpectaculum inuitarent, ille tamen hanc oculis ſuis gratiã negaret, quod maioribus à Deo animi oblectamentis paſceretur, præ quibus omnib⁹ illi mundi ornatus ſordebat. Monebat ſuos, cauerent accuratè ſibi ab inſidiatoris artibus, ne ſenſim ſubduceret

ret nobis, quod magno ſudore colle-giſſemus. ſolere eum per cuniculos perrepere ad mentẽ, ac primũ ocu-los, & aures tentare, vt in varia ſpar-gantur, ac per illa cogitationes diſ-ſipentur. dein graſſari vlterius, ob-iicere varias oculis formas, varios au-rib⁹ rumores, fabulaſq́; mox gulę ir-ritamenta, tum ventris ingluuiẽ & a-lia ſenſuum blandimenta, quibus omnes paulatim neruos virtutis eli-dat, ac totum hominẽ crebris aſſulti-bus tentamẽtorũ in exitium trahat. Caniſius proinde pro ſuo vitæ religi-oſæ vſu, & rerum diuinarum cogniti-one, has dæmonis petitiones eluſit, cautiſſimeq́; declinauit, & aurium, oculorum, linguæ, totiuſq́; corporis ſenſum ita in poteſtate continuit, vt adſuetos habenis frænisq́ue peritus aurigator equos; flagris corpus iam ſenio & laboribus fractum nihiloſe-cius multabat, moleſtaque cilicij tu-nica trementes artus cruciabat,

ita vt vir extrema senecta à S. Brunonis cœnobiarcha nouam emendicaret, quam cum veteri sua permutaret. Cibi quoq; tam modici erat, vt sæpe intra octiduum non plus gustaret obsonij, quàm vnus aliquis vno solet capere prandio, aut cæna. Nec raro à prandio pridiano ad prandiũ postriduanũ, ieiunus perdurabat, nihil neq; cibi, neq; potionis admittẽdo. Merũ non attigit, sed aquam vino potius, quàm vinum aquâ temperabat. Carne raro & ea minutim ad moreti formam concisa vescebatur. iuris liquamen sorbillabat, olusculis & ξηροφαγία, seu aridis delectabatur. Cum stomachus iam auersionibus laboraret, sæpius à ministro cubiculi fatigatus, vt significaret quo cibi desiderio teneretur, auiculam tandem nominauit. Prodiit in forum œconomus, nullaq; reperta tristis domũ rediit; cum ecce ad vesperam aperta fenestra cubiculi, auis quasi diuini-

tus

tus immissa, se nullo negotio capiendam, tantũ non vltrò offert. Qua in cænam appositâ, & parua & vnica contentus, nihil prætereà gustauit, ille tamẽ lautè se opipareq́; eo vespere epulatum affirmabat. Inter mensam ad singulas buccellas tacitè vel Deum, vel Sanctum quempiam implorabat, ita mens prorsus alia, dum corpus cibo reficeretur, pertractabat, vt sæpè acetum pro vino bibiturus arriperet. Cum solennes ieiuniorum dies agitarentur, etiam in vltimo morbo, biduo ante mortem à consuetudine reliquorum non recessisset, nisi imperio Rectoris allata gustasset. A familiaribus & ciuibus ad solennes epulas inuitatus, nec à solenni suo desistebat, nec nisi temperatissimè libabat potius dapes, quam edebat. Nec tetricus tamen ac tristis, nec cõtra solutus in risum lętitia gestiebat, religiosæ modestiæ & grauitatis vbique studiosissimus ob-

ſeruator. Nec aliàs vnquam de conſtantia vultus, & morum graui ſuauitate quicquam remiſit.

MIRACVLA CANISIO VIVO, MORTVO PATRATA.

CAPVT IV.

SEmper ex illuſtri capite ſanctitatis emicant radij operum diuinorum, quę modum naturæ excedunt, indices ac teſtes animi innocentis, ac Deo, cælitibuſq; grati, quos & noſtro Caniſio Numinis majeſtas viuo mortuoq; impoſuit.

Primùm de Caniſio etiamnum puero per religioſam matronam ſiue Reineram, ſiue Reinhardam ſeu deniq; Reinoldam; variant enim nomina, inter ſe tamen valde affinia, viduam Arnheimenſem (abeſt autē Arnhemium Nouiomago paſſuum millibus non amplius decem) nos docuit,

it, qui vir esset futurus Canisius, cum vaticinaretur de Societate nostra ad Ecclesiæ in pristinum splendorem restituendæ salutē nascitura, in qua & Canisius esset suam operam locaturus: quo de prodigio ipse Canisius hæc ad Ioannē Busæum cognatum, & ipsum quoq; suis ingenij monumentis notum, perscripsit. *Benedictus Deus, cuius gratia mihi videre licuit, sanctam viduam Arnheimii, qua monente didici, de nouo Sacerdotum ordine ad reformationem Ecclesiæ instituendo, cui & ego adscribendus essem.*

Descripsit hanc viduam Ioannes Busæus literis ad me datis. *Erat*, inquit, *illa vidua cognata ipsius, & vt puto sanctimonialis, de cuius sanctitate meo tempore apud Nouiomagenses, qui tantum duobus milliaribus ab Arnheimensibus distant, opinio. Illam conuenerat P. Canisius, antequam Societatem nosset.* Illustriora de eadem Reinolda siue Reinharda ex literis P. Io. Hasij inter

Socios vti magnæ auctoritatis, ita certæ fidei accepi, qui ex sororis P. Canisij filia, illaq; ex matre didicit; Reinhardam assidue domum Iacobi Canisij, qui Petri parens erat, interuenisse, toti familiæ per familiarem, religiosissimam fuisse matronam, decem & octo annis nihil è macello, nihil è piscina in mensam intulisse; ad cælestem Christi mensam ter in hebdomade accubuisse. Quam ergo pia veraq; fæmina Reinharda, tam hoc non vanum de Canisio vaticinium fuit, cui virgo quoque Aduatica seu Brabantina, teste ipso Petro Canisio, suffragata est. *Fuit*, inquit, *& verè virgo pia & sapiens apud Brabantinos, quæ diuino spiritu erudita commonefecit præter alia meam operam & scriptionem Ecclesiæ suo tempore, profuturam. Deum testor nihil à me fingi, sed veritatem ingenuè affirmari*, hæc ipse Canisius: Nec minus est illustre, quod sequitur. Iacobus, Canisij pater, in grauem morbum, ex quo & de-

An Reinolda fuit vidua, Reinharda virgo? & nomina confusa.

& decessit, inciderat, & Canisium ex se natum ac Coloniæ studiis immersum sæpius euocarat, vt extrema illi mandata ederet, & saluere ac valere postremũ iuberet. Accurrit Nouiomagum Canisius, vt ægro officia præstaret, quæ poterant à filio desiderari. Sed Canisio conclaue Patris ingrediente, pater è vita subito filij aspectu præ gaudio exanimatus migrat. Nec id mirum videri cuiquam debet, cum ex veteri memoria pluribus idem vsu venisse cognoscamus. Sed Canisius morte Patris tã inexpectata vehementer perculsus, & multo magis de salute illius quam vita sollicitus, miris curarum fluctibus æstuabat, quod verebatur, ne parum benè expiatus ad tribunal Christi reus sisteretur. Noctem illam in votis & lacrimis absumpsit, supplicesq; Deo preces strauit, vti pacem veniamque patri impertiretur. Audiit pios filij gemitus pro patre, pater misericor-

diarum Deus, & Canisio aperuit, non patrem tantum, sed matrem etiam (Ægidia illa erat, prima Iacobi vxor) quæ iam pridem decesserat, cælo receptam. Quo diuino responso exhilaratus, quantas potuit mortalis, immortali Deo gratias egit, cũ se nouo Dei beneficio obstrictum grata memoria recognouisset, quod ego ex Dilinganæ Academiæ Rectore Christophoro Grenzingo, ipse ex Theodorico Canisio, Canisij fratre accepit. Nihil enim placet nisi testatissimũ in hac tota narratione collocare. Et erat Canisij pater rerum diuinarũ studiosus, adeo, vt moriturus etiã vestes, quas habebat splẽdidas, & veluti trabeas ad pedes promissas, in sacrũ sacerdotum vsum verti iuberet, & suæ toparchiæ templis dedicari.

Franciscus Costerus à libris & religione notissimus, anno CIↃ.IↃ C, ad conuentum Sociorum publicũ inter alios Romã vocatus, in itinere exposuit,

ſuit, Corneliũ Wiſchouium ciuẽ Louanienſem, operâ Caniſij, nõ ſine diuino nutu, ad Societatẽ noſtram adiunctũ. Petrus Faber ille vnus ex Sociorũ decuria, cum Franciſco Strada id tẽporis cãdidato Societatis, poſtea claro in paucis viro Louanium petebat, cui literas Caniſius ad Corneliũ perferendas dedit, quib⁹ illum in hæc verba cõpellabat: *Corneli amice, habes hic virũ optimũ Petrũ Fabrũ, cuius religionẽ amplectere. Sic enim quã cupis, animi ſalutẽ conſequere.* Sed cum Franciſcus Strada porrectis Cornelio literis, extemplo receſſiſſet, lecta Cornelius Caniſij Epiſtola, requirebat tabellariũ, nec vſquã reperto, ædem S. Dominici adit, vbi ſupplex ad ſanctã iconẽ B. Virginis: *Sancta*, inquit, *Optimi Maximi Dei genitrix, literas accepi, quib⁹ mihi mandatur, vt cum quodam de rebus ad ſalutem meam ſpectantibus agam, neſcio, vbi hominem offendam; index ergo eſto ſancta Domina, & quærenti quos deſidero, oſtende.* Accipit cæle-

cæleſtem vocem Cornelius, & ſecundum cœnobium iubetur dextrũ viæ latus ingredi, tertiæque inde domus ad ſiniſtram fores pulſare. Paruit ductrici Virgini Cornelius, & rectà ad Petri Fabri domicilium delatus, per Franciſcum Stradam ad Fabrum deducitur, à quo officiosè exceptus, noſtræq; vitæ rationes edoctus, mox domo Sociis addicta, ipſe dominum in Societate noſtra ſequutus eſt. *hæc,* inquit, *eſt religio, quam longis votis deſideraui, & lætus tandem impetraui.* Abſoluit Cornelius vitæ curriculum in Societate ſanctè & religiosè, quod ducibus viæ optimis Caniſio & Fabro eſt ingreſſus. Sed pauci ſunt Cornelij, qui Deum tam promtè & obſequenter ſequuntur. Atque hæc ipſa vt certa credas, tabulas en ipſius Frãciſci Coſteri præterito anno ad me miſſas? *Accepi heſterno die, quas R. V. dederat 5. Idus Ianuarij, cum initio vitæ B. Mariæ P. Petri Caniſij quod initium mi-*

Franciſci Coſteri litera.

bi val-

hi valde probatur, estq́ cōforme cum iis, quæ mihi à B. M. P. Cornelio Wischouio narrata fuerunt, eius condiscipulo apud D. Nicolaüm Eschium, qui postea præfuit conuentui Beginarum Bostenii. Addebat bonus P. Cornelius ad se datas ab eo ex Germania (Moguntia, ni fallor) literas per P. Petrum Fabrum, quas ei Louanium adferebat Franciscus Strada tunc adolescens. Cūq́ ei non esset ocium illas statim legendi propter vespertinum officium, ad quod in Ecclesiam S. Petri properabat, post reditum, vt eas aperuit, multa inuenit de nostræ Societatis instituto, quæ ipsum ad illud non mediocriter permouebant: sed cum ab eo Franciscus Strada discessisset, ipseq́ ignoraret, vbinam hi duo in ciuitate hospitium haberent, contulit se postridie in templum fratrum Prædicatorum, vbi ad altare B. Virginis precatus B. Virginem pro auxilio inueniendæ Domus illorū. & tunc diuinitus ei suggestum est, vt portam internæ ciuitatis iuxta Monasterium S. Francisci egressus ad latus sinistram ianuam cuiusdam domus pulsaret, quod vt fecit, inue-

inuenit ibi vtrumq. A P. Fabro de instituto Societatis nostræ instructus, deduxit ambos in domum suam iuxta Parochialem Ecclesiam B. Michaelis, quam Societati donauit, atque ex eo tempore Societas Louanium non deseruit, ad quam concionibus prædicti Francisci Strada necdum Sacerdotis, multorum magna accessio facta est. Hæc ab ipsomet P. Cornelio Wischouio audiui. Vbi typis fuerit excusus liber vitæ B. M. P. Petri Canisij, quæso eius fieri particeps. familiariter eo sum vsus Coloniæ, vbi ipsum concionantem audiui in æde Metropolitana. Vale mi R. Pater. Bruxellis Brabantiæ 24. Ianuarii An. 1613.

Cum vota pro instituendo Monacensi Collegio faceret, promisit illi Deus felicē eius Collegij successum, quod ipse Canisius litteris ad Socios datis cōfirmauit, quas supra cognouisti. Godefrido Tristio Wendelinæ sororis marito fatalem imminere diē absens cum diuinitus præsensisset, dedit ad illū literas, quibus illum acri-

acriter hortatus eſt, vti ſe ad vltimã horã compararet; ſecurim radici admotam mox è vita extirpandæ: proinde videret, vti mox ad tribunal ſupremi dictatoris, à quo nulla ſit prouocatio, ſiſtendus, quomodo cauſam ſuam eſſet defenſurus, rationemque de omni ante acta vita redditurus. Non niſi menſis ab acceptis literis interceſſit, cum Triſtius ad ſupremum iudicem eſt citatus. Nec tacendum, iter facientem ſæpius ex ipſo mortis diſcrimine eſſe ereptum. Quamuis enim pro Sociorum vſu viam nunquam ſolus ingrederetur, nihilominus ex interuallo nonnunquam ſequutus, & ſui ac ſuorum, omniumq; præſentium oblitus, ſoliuſq; Dei memor, iumẽto vehens in auia abripiebatur, & flumina ingreſſus, non niſi per ignotos ſubito comparentes euaneſcentesq; quos cælites fuiſſe non ambigimus, ex mediis periculis ſeruatus,

& in

& in viam reductus est. De quo illustre testimonium extat P. Francisci Roccæ, qui hodieq; Romæ viuit, & Canisij comes erat itineris illi⁹, quod expono. Anno cIↃ. IↃ. LXVII. nondũ præfectura Prouinciæ defunctus Augusta Vindelicorum Oenipontem petebat Canisius, vt Collegij statum pro officio inspiceret, eademq́; opera de regiarum virginum Imperatoris Ferdinandi filiarum parthenone moliendo consilium poneret, qua regia corpora regum regi & Imperatori supremo, Christo desponsa ęternum custodirentur. Itum per alpes, quà ædes sacra est religiosæ familiæ S. Benedicti nomini initiatæ, vbi ab admirandis in supplices beneficiis virgo Ethalensis religiosissimè colitur. Hæret monasterium in edito Penninarum alpium iugo, ad fontes Ambronis, à Boiorum principe & Romanorum Imperatore Ludouico olim à fundamentis excitatum.
Huc

Huc priusquàm Canisius cum Rocca perueniret, Ambronis alueus, nunquam aliàs tam altus, adeò cælestibus aquis intumuerat, vti non riparum tantum crepidines excederet, sed pontis etiam fastigio superfusus, omnia longè lateq; stagnantibus aquis inundaret, geminis duntaxat perticis ab vtroq́ue pontis latere eminentibus, quæ septi loco è ponte vtrinq́ue exurgebant, per quas Canisius procul spectatas transeundum dicebat. Rocca animaduerso periculo nonnihil cunctatus, monet Patrem de præsenti discrimine: sed Canisio (quod illac sæpius transmisisset, & omnia tuta crederet,) vt pergeret vrgente, Rocca Deo & imperantis religione fretus, cœptum iter prosequitur, iamq́; iumentum cui insidebat, aluo tenus mersum propè innatabat, pergit tamen Rocca & pontem ingreditur, quem medium, saxum ingens, sed latens

tegebat, vt ipſo pondere moli aquarũ obſiſteret, ne vi fluminis prorſus conuelleretur; in hunc cùm equus offenderet, ſupinatus in vltimum periculũ vectorẽ coniecit; ſed in primores tandẽ pedes placidè ſubmiſſus, morti Roccã eripuit; qui ſequẽtẽ Caniſiũ monuit, vt ad latus paullũ flecteret. Ita vterq; incolumis, obſtupeſcente toto pago, qui feriatus ad ſpectaculum periclitãtium concurrerat, Patrumq; temeritatem accuſabat, quos tantum non in ipſam mortem incurriſſe, dicebant, quòd ipſi, viarum gnari, nunquam traiicere auſi eſſent. Ventum dein ad ipſum cœnobium, vbi Caniſius ab Antiſtite cum ſingulari beneuolentiæ ſignificatione exceptus, ad quietem & moram dilabentium aquarum humaniſſimè inuitabatur: ſed ille cum vix paullũ reſpiraſſet, eodẽ die in maius diſcrimen properabat, & niſi Cœnobiarcha docuiſſet inuiã eſſe viã, vallem

lem ſequi decem millia paſſuum porrectã, vadis adeo impeditã, vt ex agreſtibus paullo ante equo prǽſtanti vehens, fruſtra tentato tranſitu reuerſus correxerit iter: Proinde moraretur ſaltẽ eam noctẽ, fore vt interim ſe ſtagnantes vndiq; lacus in alueum colligerent, & viam profecturis aperirent. Ægrè impetrauit, (quãuis tot momentis rationũ adductis, à Caniſio prǽfect⁹ Cœnobij, vt illa nocte conquieſceret. qui ne gratis cænaret, ad religioſum illic cætũ de rebus diuinis paræneticũ ante cęnã inſtituit, pro qua illis cæleſtẽ orationẽ propinauit. Poſtera luce cum Patres ſacris operati, ducem itineris eum, ipſum qui pridie altitudinem aquarũ explorarat, accepiſſent, & ex alta Cœnobij rupe in ſubiectam vallẽ deſcẽderẽt, uolebat Rocca Caniſiũ mediũ inter ſe, & itineris ducẽ accipere, ab vtroq; ſi vſus eſſet, ſuccolãdũ m. Sed Caniſius prǽſidens iumẽto quod

præſtabat, illis vt porrò pergerent, præcepit, ſe agmen clauſurum. Vallis vtrinque ſcopulis in cælum eminentibus cingebatur. Ambro flumen per ima decurrens adeo inflatum erat, vt iuſtus alueus à circumfuſis aquis ſecerni non poſſet, nihilq; ſupra, præter montes & cælum; infra præter late ſtagnantes aquas, appareret. Torrentes ex altis rupium cauernis cum ingenti ſtrepitu vndique præcipitabant, ſemitamq; adeò obruerant, vt equi propè innarẽt. Rocca pro Caniſio ſollicitus; identidem reſpectabat, an ſatis ſaluus eſſet. Proceſſum eſt hac ratione per medias aquas millia paſſuum tria quatuórue: Cum de more verſus Rocca, videt Caniſium equo effuſum, ac penè totum aquis merſum, & quod deterrimum erat, altero pede in ſubice pedaneo (quem ſtapedem hodie appellant) periculosè hærentem. Retinebat tamen altera manu habenas,

altera iugum ephippij complexus. Rocca Canisij periculo exanimatus, aduerso monte & flumine regredi ad expediendum Patrem non poterat, & à ductore monebatur, ne se commoueret, paruo momento per impetum aquarum cum ipso equo abripi euertique posse. Desperatis Rocca suppetijs, cælum votis implet, & Canisium conclamatum piæ Numinis prouidentiæ committit. Inter hæc spectat eminus virum statura procerum, pedibus antegressum, nec prius animaduersum; quē inclamans, totaq; manu vocans rogat, vti hærenti & pereunti Patri succursum eat. Adest vocatus & Canisium pedicis explicat, manuque in subiectum monti campum extra vallem ducit; quem sequutus Rocca, & complexum, *Pater*, inquit, *non sic meam vnquam, vt tuam hodie sortem dolui, cum auxilia porrigere non possem. Nunquam aliàs*, inquit Canisius, *tam*

benè habui, paratusq́; ad oppetendum fui. quid enim aliud optem, cupiamuè, quam dissolui, & esse cum Christo? Liberatori dein Canisius; *prandebis*, inquit, *nobiscum, vbi ad hospitem diuertemus, & gratum beneficio munus accipies.* Benè habet, inquit viator, & stratoris vicem functus Canisium in equum tollit, nec progredientem ante destituit, quam in sicco solo (nam & campus exerrantibus innatabat vndis) saluum exponeret, & diuersorium in conspectu haberet, cum repentè videri desiit. haud dubiè Diuus è cælitum classe, tutelæ Canisij destinatus, vt seruaret virum Christianæ Reip. lingua, calamo, exemploque vitæ amplius profuturum. Et verò cum habitu coloni viator apparuisset, & illud genus hominum minimè opulentum, nec mensas soleat recusare, nec honoraria reijcere, imò vltro reposcere, certum est homine quid augustius

gustius fuisse, ex oculis repente subductum. Hæc propè ad verbum ex Epistola Roccæ, ex Italico tralata, ostendunt, quam cordi fuerit Canisius Deo, singularem ad eum seruandum cælitem mittenti. In quam spem nos par est omnes ingredi, qui causam Dei & salutē hominum procuramus. Non reuocabo, quæ supra ex monumentis Augustanis copiosè demonstraui, quomodo illustris matrona Sibylla Fuggera ex Comitum Ebersteiniorum gente orta, oblata Canisij specie per nocturnam quietem fuerit ab errore Lutheri liberata. Nec pulsum Oetingæ dæmonem reuocabo; de quo Martini Eisengreinij volumen legitur. Friburgi Sebastianus Veronius, is quē supra sæpius laudaui, hoc quoque beneficium sibi à Canisio præstitum solet prædicare. Cōtrouersia erat illi cum quibusdam, nescio de quibus nominibus ac debitis, cuius finem nullū cernebat;

Iamq; res in eum locum erat deducta, vt omninò putaret renunciandũ iis, quæ ſibi iure debebantur, ne maiores inde rixarum cauſſę exiſterent. Commendauit rem Caniſio, qui recepit ſe eius patronum apud Deum futurum; cauſſamq; intra diem obtinuit, vt poſtridie præter omnium ſpem & expectationem, olim appellati, Sebaſtiano duplum eius, quod petierat, vltro darent, offerrentque. Adeo nihil ſuis negat clientibus Deus, qui ab humanis auxiliis ad illius tribunal per ſupplicationes prouocant.

IIX. Accepi à Iacobo Kellero Collegij Monacenſis hodie moderatore, & olim Friburgi politioris literaturæ Doctore (vbi cum Caniſio aliquot annis familiariter vixerat, multaq; cùm dicta tùm facta viri ſancti obſeruarat) fuiſſe Caniſio librarium, qui dictata calamo excipiebat, in vulgus poſtea ſpargenda. Hunc cùm vel ſcribendi labor

labor fatigasset, vel præproperum quietis desiderium cepisset, penso, quod Canisius præscripserat, abrupto, domum properauit. rogarat Canisius pauxillam moram, nec impetrarat: Vix pedem ille domo nostra extulerat, cum pœnas suæ peruicaciæ dedit. Ignotus enim nescio quis Mercurius in hunc Sosiam incurrit, colaphoq; tam atroci multauit, vt ignis ex oculis emicaret. Nec deprehendere obiurgatorem ictus, nec videre poterat, à quo tam male acceptus esset. Ita frons effrontis vel inuita erubuit, quæ venerandi Patris vultum noluit reuereri.

Sed vel maximè memorabile est illud, quod Guilielmus Crumenstollius vir domi suæ clarus & Senatorius, ipsaq; canitie & æuo (nam alterũ & septuagesimum agitat) venerabilis, in summi, vti par est, beneficij loco ponit, passimq; apud omnes celebrare non desistit. Is ex Altaripensi

Cœnobio Friburgum equo rediens, haud procul vrbe, vnà cũ equo in altum cœnũ & lutum tanto casu prolabitur, vt iumenti sarcinati moles in pedem eius incũberet, vnde se nullo conatu, quãuis diu luctatus poterat explicare, & quod altæ iam essent tenebrę, nemo iacenti sub tanto onere succurrebat, fatigabat ille cęlũ precibus, surdũ tamen, quoad menti succurrit adhuc in terris degẽs Canisius. Ergo rursus ad Deum versus: *Supreme* inquit, *rerum ac mortalium arbiter Deus, per Canisium ego te nostrum, virum tibi tanta vitæ innocentia* & sanctimonia operantem, seruientemque vltimis votis rogo, quæsoq́; ex hoc me præsenti mortis eripe discrimine. Dictum factum, pedem nullo negotio hęrẽtibus in cloaca ocreis, calcarib⁹, & equo miris modis expedit; mox etiam iumentum sequitur trahentẽ, ipseq́; sartus tectus domum reuertit. Quinto post die alteri⁹ negotij caussa,

ſa, domum noſtram Caniſij conſilium quæſiturus venit, periculi iam immemor, nec certus, vtrum ope Caniſij ex illà nocte & morte eluctatus ſit, cum ad eum Caniſius: *Ecquid ſuperioribus diebus tecum ad S. Antonium actum? Eſt quod erga Deum te gratum præſtes: de me velim omnino taceas:* Tũ verò alter, non ſine confuſo ore & quodam animi ſtupore, quod neminem præter ſe conſcium periculi fuiſſe ſciret, & Caniſium longè etiam diſſita diuinitus cognoſcere videret; *Iam,* inquit, *intelligo, Pater, quo loco ſis apud Deum, & cuius beneficio præſentẽ mortem euaſerim. ipſe qui tibi hoc ſignificauit, antequam ego ingratus vllum verbum facerem, ſempiternis te bonis auctet ditetque.* Tum demum in quanto diſcrimine fuerit verſatus, ac tandem implorato per ipſius memoriã numine, ſalutem ſuã expediuerit, cœpit exponere. Certè radius hic mirificè Caniſiũ noſtrum illuſtrat, & illius cum Deo fami-

familiarem gratiam ostendit. Sed hæc & hisce plura de viuo.

Mortuum haud paullo pauciora commendarunt. Nam altero ab animi è corpore digressu die, vultus, qui macie ante mortem extrema confectus, in ossa recesserat, tam læta coloris purpura suffusus, spectatorē non solum non terrebat, sed ad contemplandū etiam atq; etiam inuitabat; cum defuncti os gratiorem haberet aspectum, quàm habuerat pallor viuentis, *Facies*, inquit Veronius, *Canisii defuncti & læto colore elegans, & clara erat.* ex quo facile de vitæ anteactæ laude morumq; sanctitate existimari poterit, præsertim cum halans ex corpore spiritus, omni florum & aromatū odore gratior circūstantes afflaret; quæ res ita populum affecit, traxitq; vt à sacro Canisij pignore non potuerit auelli, quoad sepulturæ mandaretur. Vnde licet arbitrari, quæ fuerit in cælo triumphantis gloria, cuius

cinis

cinis in terra, iam tum quandam ſpirabat immortalitatem.

Haud diu fuit poſt eius obitum, cum ex ordine Senatorio clariſſimus vir Chriſtophorus Reiffius Sociorum amantiſſimus, excuſſus equo, adeò læſit corpus, vti ſex ipſos menſes fruſtra vulnerarij manum expertus, nil niſi iam ferrum & ignem à chirurgo expectaret. Sed vxor Chriſtophori; femina nobilis Barbara Meſſelonia, vicem mariti dolens, periculumque è ſectione metuens ad notum Friburgenſibus aſylum, tumulum Caniſij confugit, precibuſq; malum omne à viro auertit; domum quippe ex æde reuerſa maritum ignarum voti ſui, habuit obuium inuſitata geſtientem lætitia, & mirificè ſibi gratulantē de receptâ præter ſpē omnem ſanitate, qua iam nunc etiam ſaluus ſanuſque ac gratus, memorque beneficio Caniſij fruitur. Quod vti geſtum eſt, ita publicis Magiſtra-

giſtratus tabulis firmatum quæ in chartophylacio Collegij cuſtodiuntur, merito ad verbum, nullo mutato apice, adſcribendæ.

Sebaſtianus Vero S. T. D, Venerabilis Capituli S. Nicolai in Repub. Friburgenſi Præpoſitus, & vacante ſede Epiſcopali Lauſannenſi in eadem Diœceſi auctoritate Apoſtolica Vicarius Generalis. Certum facimus, cum Reuerendus in Chriſto Pater D. Petrus Caniſius Societatis IESV *Theologus (qui lucubratis operibus Catholicæ fidei multum adiumenti attulit, & vniuerſo Chriſtianiſmo notus) non tam viuendi ratione commendabilis, quam quibuſdam ſupra humanum naturæ curſum dictis & factis admirabilis extiterit, & non ſine certa quadam ſanctitatis opinione ex hac vita diſceſſerit: Cuius proinde memoria in benedictione eſt: Vt poſteritati teſtimonium ſit eorum, quæ in hac vrbe Friburgenſi, vbi vitam clauſit, admirabilia & ſuper naturalia circa ipſum contigerunt. Subſcriptus Notarius iuratus, eiuſdem vr-*

bis

bis Secretarius, nostri dicti Vicarii consensu & permissione, præsentibus testibus infra nominatis, relationem scripto excepit, & in hanc, quæ sequitur, formulam redegit.

Wilhelmus Krumenstoll inter primarios Senatus, ætatis annum septuagesimum primum agens, Qui affirmauit, & per propriæ futuræ salutis spem sanctè testificatus est, dum circa biennium ante obitum eiusdem R. Patris Canisii, in celebre Monasterium Altæripæ vnius horæ itinere ab vrbe distans, R.do D. Abbati coloni cuiusdam sui negotium commendaturus, sese contulisset eques, & in reditu comitem à ponte Glanæ riui rectà domum in villam de Onens tendere iussisset, ipse verò solus circa brumale solstitium pergeret ad vrbem & sacellum S. Antonii propè hospitalis fundum, iam obscura nocte & tenebris circumfusus, attigisset, equum quo vehebatur, non satis validum cœno immersum concidisse, & corruisse, ipsum verò crure ab equo hærente,

hærente, diu luctatum, & frustra diuersa conatum fuisse, quomodo sese inde extricaret. Tandem postquam diuinum implorasset auxilium, & patronorum suorum intercessionem (inter quos prænominatus R. Pater Canisius etiam viuus in honore ipsi habitus) vt omnipotens ipsius Patris Canisii intuitu & meritis, se inde expedire & liberare dignaretur, factum esse, vt ocreis cum calcaribus sub equo remanentibus, & luto immersis, ipse pede liber euaderet, & illæsus equum etiam extraheret, & reliquum itineris sine impedimento conficeret. Post quinque dies verò adiens eundem R. Patrem alias ob caussas, cum nemini eorum, quæ ipsi contigerant, mentionem fecisset, quod ad eiusdem Patris notionem peruenisse potuisset, Patrem Canisium vltro & per se quæsiuisse ab eodem D. Krumestoll, quid ipsi ante hos dies vespere propè Capellam S. Antonii accidisset? Tum ipsum quasi ingratitudinis conuictum, confestim pudore perfusum esse, & gratias eidem R. Patri egisse, quod suis meritis periculum euasisset. Ad quæ Pater illum bono animo esse,

esse, & suprà narrata seruare secreta iussit. Interfuere præsentes huic relationi Dominus Pancratius Python, olim tercentenarius dux in Belgio, & Vlricus Burgkhnecht, hospitalis maioris D. Virginis scriba, vterque ciuis Friburgensis, die Mercurij, quæ erat vltima Martij Anno à salutifero partu M. D. X C I X. sequenti die primo Aprilis eiusdem anni testibus expressè vocatis, Petro Perret Notario, & Ioachimo Schnell Organista veteri, etiam ciuibus ibidem, nobilis & honesta matrona Barbara Misselo, Domini Christophori Reiff Senatoris Friburgensis & Domini in Mides Vilarsel, & Mesiere, vxor ætatis circiter quinquagesimum annum agens, sanctè affirmauit, & bona fide, dum eius maritus in vico, cui paruus paradisus est, equo in terram prolapsus, hoc casu ingentes dolores per sex menses perpessus esset, vt quandoq; integros dies decumberet, aliàs verò dum negotia curaret, difficulter respirare posset; & quidquid hoc dimidiati anni spacio tentasset, diuersis medicamentis nihil profecisset, & anxia esset, ne

R pro-

propter offensas intrinsecas partes, ad alia extrema secationis remedia recurrendum esset, accidisse paucis diebus postquam R. P. Canisius sepulturæ mandatus esset, vt ante ipsius fossam genibus prouoluta, Dei opem pro marito ægro efflagitaret, meritis & intercessioni incolumitatem eius commendaret; postea domum ex templo reuersa, Maritus hilaris & gratulabundus statim eam colloquutam, omnes dolores sedatos, seq; integræ valetudini restitutũ, amplius difficultates priores nequaquam sentiret. Ex quo ipsam certo cognouisse, & credere, siquidem Maritus ipso tempore imploratæ opis boni Patris sine vlla apparente naturali caussa conualuisset, quod ope & suffragiis eiusdem R. Patris hoc tantum beneficium à Deo impetrasset. In quorum omnium fidem & robur nos prædictus Vicarius, sigilli nostræ Præpositurae appositione, hæc præcedentia fide digna testimonia iuxta Notarij Chirographũ confirmauimus.

Antonius à Montenach.

Vidua

VIdua ingenuis orta natalibus olim à mariti, (qui cum non amplius ſex menſes vixerat) morte caſtimoniam Deo conſecrauit, & vſa Caniſio à confeſſione ; conſtanter decem & octo annos ſeruarat, cum defuncto Caniſio ac veluti cuſtode caſtitatis remoto, à pluribꝰ in matrimoniũ enixiſſimè peteretur, quamuis omnium vota petitioneſq́; fortiter reiecerit, cœpit tamen ex ea re mira cogitationũ turba agitari quatiq́;, adeo vt nullum tanti mali exitũ reperiret, præſertim cum proci ſemꝑ inſtarẽt, & Penelopes nouę cõſtantiã quotidianis ſollicitationibus & oppugnarent, & vehementer etiam fatigarent. Tandẽ illa inops cõſilij, auxilium à Caniſij tumba poſtulauit, & ſubitò impetrauit, vt non ſolum ambientiũ poſtulationes facillimè vinceret, ſed omni etiam animi vexatione liberararetur. Eadem graui morbo XIII.

Caſtimonia aſilum Caniſiu.

propter offensas intrinsecas partes, ad alia extrema secationis remedia recurrendum esset, accidisse paucis diebus postquam R. P. Canisius sepulturæ mandatus esset, vt ante ipsius fossam genibus prouoluta, Dei opem pro marito ægro efflagitaret, meritis & intercessioni incolumitatem eius commendaret; postea domum ex templo reuersa, Maritus hilaris & gratulabundus statim eam colloquutam, omnes dolores sedatos, seq; integræ valetudini restitutũ, amplius difficultates priores nequaquam sentiret. Ex quo ipsam certo cognouisse, & credere, siquidem Maritus ipso tempore imploratæ opis boni Patris sine vlla apparente naturali caussa conualuisset, quod ope & suffragiis eiusdem R. Patris hoc tantum beneficium à Deo impetrasset. In quorum omnium fidem & robur nos prædictus Vicarius, sigilli nostræ Præpositure appositione, hæc præcedentia fide digna testimonia iuxta Notarij Chirographũ confirmauimus.

Antonius à Montenach.

Vidua

VIdua ingenuis orta natalibus olim à mariti, (qui cum non amplius ſex menſes vixerat) morte caſtimoniam Deo conſecrauit, & vſa Caniſio à confeſſione; conſtanter decem & octo annos ſeruarat, cum defuncto Caniſio ac veluti cuſtode caſtitatis remoto, à pluribꝰ in matrimoniũ enixiſſimè peteretur, quamuis omnium vota petitioneſq́; fortiter reiecerit, cœpit tamen ex ea re mira cogitationũ turba agitari quatiq́;, adeo vt nullum tanti mali exitũ reperiret, præſertim cum proci ſemꝑ inſtarẽt, & Penelopes nouę cõſtantiã quotidianis ſollicitationibus & oppugnarent, & vehementer etiam fatigarent. Tandẽ illa inops cõſilij, auxilium à Caniſij tumba poſtulauit, & ſubitò impetrauit, vt non ſolum ambientiũ poſtulationes facillimè vinceret, ſed omni etiam animi vexatione liberararetur. Eadem graui morbo XIII.

Caſtimonia aſylum Caniſiu.

implicita, artibus medentium frustra tentatis ab animi & corporis sui medico præsentem opem impetrauit. Eidem in faucibus hæserat fragmen ossis, & diu solaque in ædibus cruciata, implorato familiari auxiliatore, os ex ore expuit, & assiduis patrem laudibus coluit. Alia etiam Epilepsiâ ad tumulum Canisij liberata est.

XVIII. *partu leuata.* Honestæ matronæ biduum parturientis, & iam de fœtu enitendo desperantis, corona B. V. Canisij ori & collo admotà partum conclamatum, paullo post viuum explicauit.

Rosarium Canisij medicum. Et hæc beneficia hodie Friburgi dicuntur propè quotidiana. Seruatur ad eum vsum Canisij Rosariolum pyxide clausum; & ad laborantes petitum transmittitur. Multum potest pietas credentium, quam sæpè spectat Deus, ne quid nobis fortassè plus æquo, arrogemus.

Ante bienniũ cIↃ. inquam IↃC. XII. sexto

ſexto Idus Iunij ancillabatur puella nobili matronæ Beremannæ viduæ, prætoriis olim nuptiis claræ; hæc, graſſante clam per vrbem peſtilitate, morbo contacta ſenſit ead. ſe lue, qua olim etiam laborarat, infectam. Ad capitis enim & pectoris dolores vlceroſa quoque vomica eruperat, certa peſtilentiæ nota. Incerta vitæ neque negligens ſalutis rogat familiares ancillas vti ſibi ſacerdotem curent accerſiri, cui noxas aperiat, priuſquam decedat. Neglexere tamen famulæ preces ægræ, veritæ ne domus infamia mortis notaretur. Sed quæ decumbebat (cunctante curione, quod vocatus non eſſet) ne ante noctem inexpiata vitâ pelleretur metuens, venit in memoriam Patris, qui ad D. Nicolai ſepultus (cuius nomen ignorabat) dubiis temporibus ſoleret in auxiliũ vocari. Huic commodè vouet preces ad tumulum ipſius, ſi efficeret, ne ante noctem abſq;

peccatorum confeſſione exſpiraret. vix conceperat votum, & pulſis omnibus corporis malis ſurgit è lecto, & quotidiana cum reliquis in familia opera exequitur, ludantibus domeſticis quaſi inualetudinem ex ignauia ſimulaſſet. Sed & ipſa quoque infelix oblita voti cœpit dubitare, an à Caniſio eſſet curata. Enimvero extemplo in eandem relapſa morbũ, nihil habuit prius quam vt ad Caniſij conditorium properaret, votoq; ſe exſolueret. accurrit, apprecata eſt: & ſalua domum abſterſo etiam infami tubere rediit. Ita rem hanc Collegij Friburgẽſis præſes Barptolemæus VVeldenſis publica Magiſtratus auctoritate ſignatam, ad me perſcripſit.

LVCVBRATIONES CANISII.

Capvt

CAPVT V.

Eloquentia ad omnem vitæ vsum & studia necessaria.

CAnisius bene latinè doctus, Eloquentiæ puer magnam operam posuit, quæ postea res diuinas tractanti magno subsidio fuit. Vt enim corpus quamuis elegãs & venustum, si tamen apto cultu amictuq́; careat, dignitatem amittit; Ita disciplinæ grauiores, nisi cultu orationis & maiestate compositionis excolantur, multũ de dignitatis auctoritate perdunt. Et quamuis Canisius pigmenta Rhetorũ, & lenocinia verborũ neglexerit, vsus tamen est non incõmodo barbaroue genere dicẽdi, (quale id ętatis passim per Theolgos grassabatur) sed cõmodo, & reb⁹, quas tractabat, accommodato, vt in ipso neglectu curiosę elegãtię honest⁹ quidã orationis habit⁹ cultusq́; appareret. In libris porrò cõdendis scribẽdisq́; tantũ studiũ adhibuit, vt manum de tabula vix posset tollere, adeo nullũ emendandi & recognoscendi finem

Diligentia Canisij

faciebat, etiam tum, cum formis æneis subiecti libri sub prelis gemebāt, fatigabat subinde operas aliis atque aliis verbis identidem subiectis; vti propè per vim scripta illi fuerint extorquenda, quod nunquam sibi satisfacere videretur, vt vsu venit iis, qui non vt populo placeant, condūt fabulas, sed vt orbem terrarum vel à prauis erroribus mentis expediāt, vel peruersos populi mores emendent, allaborant. Applicauerunt illum parentes Iuris prudentiæ; propendebat Canisius ad sacrarum litterarum cognitionem, quo illum diuinior mens trahebat. Vt patri tamen obtemperaret, & leges apertè perdiscebat & clam rerum cęlestium studiis vacabat, in quibus tantoperè profecit, vt facile ęquales omnes superaret. Statim enim à patris morte se sanctioribus Theologiæ disciplinis totum emancipauit. Et quia semper Musis Virginibus cum Venere

malè

malè conuenit, pudoris quoque florem æterno voto consignauit, neq; lęsit vnquam. Cęleste quoq; Numen in purã & sanctã mentẽ pleno se flumine infudit, quod postea p calamũ & vocẽ in omnes ꝓpe gẽtes effudit. Cõposuit enim volumina non pauca inter ingentes negotiorũ moles. Primũ omniũ S. Cyrilli põtificis Alexandrini vigilias duobus voluminibus distinctas ex Melchioris Nouesiani formis edidit, quas ego tamẽ non vidi. Sed ita narrant Acta Collegij nostri Coloniensis. *Anno* CIↃ.IↃ.XLV. *Canisius deinde reuersus Coloniam Theologicis studiis se totum immersit, formatusq́; Baccalaureus, Cyrilli Alexandrini opera duobus tomis distincta ex officina Melchioris Nouesiani eleganti typo edidit, quorum alterum Archiepiscopo Sebastiano Moguntino; alterum Theologiæ studiosis condiscipulis suis dedicauit. Hoc adieci, quod in syllabo lucubrationum Canisii, Cyrillus fuerit præteritus. S. quoque Leonis Põtificis ope-*

ra omnia, emendauit in Vbijs. Deinde viennæ *Summam doctrinæ Christianæ*, siue *Catechismum*, breuem quidem illũ, sed præclarissimum, & qui copiosæ bibliothecæ instar sit conscripsit: quem Petrus Busæus nostrę Societatis Theolog⁹ pereruditus locupletauit, explicatis, & integrè ad verbũ adductis sanctorũ Patrum testimoniis, quæ Canisius extra ordinẽ versuum ad oram indicauerat, & in angustum coaceruauerat, quasi digitum in fontes intendens.

Scripsit etiam aduersus Magdeburgenses Centuriatores Cōmentariorum *de verbi Dei corruptelis*.

Tomos II. quorum prior est

De venerando Christi Domini præcursore Ioanne Baptista. Posterior.

De sanctissima Virgine Maria Deipara; ingens atq; spissum opus in sex libros diuisum: in quo quidquid impij mẽtiuntur, & ad deprauandas scripturas, & præcursoris, & Dei Matris glori-

gloriam obſcurandam adferunt, luculenter, grauiter, eruditeq́; cõfutat. Scripſit Faſtos Sanctorum ad modũ Romanum, Adonis, Bedæ, & aliorũ.

Concionum Tomos II. ſeu *Notas aureas* in Euangelia Dominicarũ, & Feſtorum per totum annũ, ſenecta iam ætate.

Et duos alios libellos aureos, *Exercitamenta Christianæ pietatis*, & *Manuale Catholicorũ*: Et hæc quidem latina voce, noſtrate verò Germ. ſcripſit, *Conciones* in quatuor Dominicas aduentus, & in Natalem Domini.

Librum precationum.

Librum de confeſsione & communione.

Vitas SS. Fridolini, Mauritij, & Sociorũ Thebæorum. D. Nicolai Eremitæ.

Deniq́; euulgauit & latinè.

Selectas à ſe D. Hieronymi Epiſtolas.

Parabat & volumen de Chriſto, & alterũ de S. Petro, quemadmodũ de Beata virgine, & Ioanne Baptiſta confecerat, ſed conatus tantos vires deſtituêre. Apponerẽ huc Alphonſi

Sal-

Salmeronis Epiſtolam ad Caniſium olim datam, qua viri eruditio & virtus mirificè illuſtratur. Sed quia longior eſt, quam vt huc transferatur, & in Salmeronis operibus legitur, poterit lector illã inde, ſi volet, petere.

ELOGIA IVDICIAQVE VARIORVM DE CANISIO.

Capvt. VI.

CAniſio, neſcio quo pacto contra ferè morem ſæculorum vſuuenit, vti viuus plurimum celebraretur, & mortuus amplius coleretur; præſertim vbi ſacrũ eius pignus corporis apud Heluetios cum ſumma veneratione cuſtoditur. Virum admirabantur Pontifices, venerabãtur Cæſares, Cardinales, Principesq́ue officioſiſſimè complectebantur; antagoniſtæ formidabant, inferorum Principes refugiebant, tanta de viuẽtis virtute fama longè lateq́ue differebatur. Ferdinandus Imperator tuendæ

endæ pietatis & Catholicæ doctrinæ per omne imperium Romanum defendendæ ac propagandæ studiosissimus, Canisium in edicto suo pro illius catechesi præposito appellat *honorabilem, religiosum, deuotum, sibi dilectum.* Albertus Boiorum princeps illud columen Germaniæ, secundum Deum, Canisio & Hoffæo religionē Catholicam, & salutem gentis suæ defensam & retentam in acceptis retulit, solitus de vtroque dicere: *Petrus Apostolus, & Paulus doctor gentium, ipsi nos docuerunt legem tuam Domine.* Ex annalibus Academiæ Ingolstadianæ, cui cum summa potestate præfuit, hoc factum de illo iudicium huc putaui transcribendum.

Alberti Principis Boiorum iudicium de Canisio & Hoffæo.

Anno Domini CIↃ.IↃ. L. *die XVIII. Octobris Rector CXLIIX. Petrus Canisius Doctor, Theologus, & professor Societatis* IESV *Collega. De hoc Magnifico Domino Rectore nescio certe quid scribam. Nam si tantum eius ponam nomen, multis & præstantis-*

Ex Academia Ingolstadiana Annalibus.

ſtantiſsimis illius viri, & de Catholica Eccleſia optimè promeriti virtutibus ſit iniuria: Si Encomiaſticon inſtituam, luci intulero tenebras. Quid igitur faciam in eo, qui laudari neque à me, neque à diſertiſsimo quoq́; poteſt condignè? Remitto lectorem ad illius opera, & diſertè, & eruditè, & Catholicè hactenus edita. Si quis meliora & maiora, quam ego poſſum, ſe præſtare confidit, is viderit, quomodo de tanto heroe, tam pio viro, tam forti Eccleſiæ Catholicæ Athleta benè poſsit dicere. Ego vnum dixero: Lumen eſt noſtro tempore inter Doctores Eccleſiæ. Viuat ſibi, viuat Eccleſiæ, & religioni Catholicæ.

Addamus & alterum ex eiusdem Academiæ monumentis.

Sed ad propoſitum, & incomparabilem virum Petrum Caniſium diuerto, cui tamen Encomiaſticum minimè polliceor, ſed id tantum præſtiturum, vt eum ab obliuione apud poſteros vindicem, & qualemcunq́; inter Theologos poſsit habere locum. Dicam

tamen

tamen quod sentio: vir est diuini propemodum ingenij, & eruditionis incomparabilis, Philosophus eximius, quod illi penè cum omnibus Patribus de Societate commune est; Theologus profundus, & lectionis infinitæ, quod cum plurimis; sed quod illi neque omninò cum multis, neque omninò paucis est commune, Orator valde eloquens, Ecclesiastes pariter grauis, & iucundus.

Canisius Orator, Concionator, Philosophus, Theologus

Probauit & eruditionem suam & eloquentiam, & in dicendo prudentiam (namque eloquentia sine prudentia & eruditione est inanis garrulitas) sæpius Illustrissimo Duci Bauariæ Alberto Quinto, cui iure & merito fuit gratissimus; tum etiam multis annis Ecclesiæ & vrbi Augustanæ, vnde discedens tanquam sui amoris quoddā pignus reliquit Dominum Gregorium Rosessium. Deus Opt. Max. tantum virum, tam fortem Ecclesiæ suæ propugnatorem, tam bene de religione meritum, lumen denique Doctorū Ecclesiasticorū amplissimū & clarissimū quàm diutissimè seruet incolumē, Et post hāc vitā

pro

pro exantlatis eius in Ecclesiæ & religionis incolumitatem & incrementum laboribus, æternam ibi æternæ vitæ coronam benignè largiri dignetur.

Ex Patrũ Academicorum, Et Academiæ ipsius iudicio de Canisio.

Hæc de viuo Canisio Annales Ingolstad. Posuit eidem mortuo Academia Theologica hoc elogium.

Petrus Canisius Neomagensis ex Geldria, S. Theologiæ D. primus è Germanis Societatis IESV Religiosus verè Germanus, ac deinde eidem Societati in Germania primus Prouincialis Præpositus, ab ipso B. Patre IGNATIO ob insignem animi moderationem, constantiam, prudentiam, à summis ad summa non rarò missus, vocatus, postulatus: à GVILIELMO IV. vtriusq; Bauariæ Duce ad hãc Academiã, in qua professoris Theologi, Procancellarii & Rectoris munere functus; ab Othone Cardinali, Episcopo Augustano ad S. Conciliũ Tridentinum à* CAROLO V. Imperatore in Causa Religionis Wormatiam

** Ferdinando.*

matiam; ab Imperatore Ferdinando Auguſtam, atq; ad Epiſcopatum Viennenſem, quem recuſauit. à Pio IV. Pont. Max. ad fidem in Germania ac Polonia propugnandam, propagandam, &c. Dum & ſacris concionibus, etiam apud Imperatores & Duces aſſiduè habitis, & variis libris pro fide, pro pietate editis, rem Catholicam mirificè iuuiſſet, promouiſſet, & perpetuam vitæ innocentiam, & ſummam in omni virtute præſtantiam, admirabilem ſanctitatis opinionem conſecutus eſſet, tandem Friburgi Heluetiorum ſanctam animam Deo reddidit die feſto S. Thomæ Apoſtoli. Anno CIↃ. IↃ. XCVII. Vixit annos LXXVI. Menſes VII. dies XIII.

Guilielmus Eiſengreinius in Catalogo teſtium veritatis. *Petrus Caniſius, ſacræ paginæ Doctor, Societatis* IESV, *vir cùm eloquentia, tum multarum rerum peritia & mirabili ingenii flumine præſtan-*

tißimus, philosophus clarus, Orator facundus, Theologus sacrarum legum exercitatissimus, Catechismum Christianum perfecit. Sacra quatuor Euangelia, & Epistolas Pauli commentariis illustrauit doctißimis, Martyrologium siue de Sanctis Ecclesiæ scripsit.

Cornelij Loos. Iuuat & Cornelij Loos Callidij tabulas adducere ex libro de illustribus Germaniæ scriptoribus.

Petrus Canisius Nouiomagi Geldriæ Belgij prouinciæ principe oppido, ex honesta familia Patre consule progenitus. Quum rei literariæ felicem operam nauasset, vtraque lingua d[illegible]s; quo maiore commoditate sacris studiis posset incumbere (vt de eo quidam scribit) ordinem Societatis ingressus est. Qui sacræ professionis sublimi purpura donatus, Ingolstadij Dilingæ, & in aliis Gymnasiis, & Germaniæ locis diuinas literas professione prælegit; simul alia pietatis officia strenuè exequens. Quumque præter eruditionem insi-

insigni facundia præemineret, Augustæ Vindelicorum Ecclesiastes quondam ab Othone Cardinale Augustano constituitur. Quam functionem cùm magno Catholicæ religionis zelo exequeretur, vt ipsum aduersus profanas hæreseon nouitates assereret, & comprobaret, nominis celebritate passim omnibus innotuit, adeo vt sui ordinis columen facilè haberetur.

Nec Ioannes Cochlæus tacuit Canisium Epistola ad Hieronymū Verallum Archiepiscopum Rossanensem, postea Cardinalem, & Nuntium Apostolicum ad S. C. M. Eystadio (anno CIƆ. IƆ. XLV. Wormatiam reor) missa, qua primos nostræ familiæ Patres vocat *integerrimos, doctissimosque viros, piissimos in Societate nominis* IESV *Christi fratres, M. Nicolaum Bobadillam Hispanum, & M. Claudium Iaium Allobrogem, ac M. Petrum Canisium*

Sicambrum, qui, inquit, *cum Reuerendissima Dominatione tua familiarissimè conuersantur, ac Deo & proximo omni pietatis & charitatis officio famulantur.*

Baronij Annali primo. Illustre quoq; de Canisio iudicium est Baronij Cardinalis. *Interim,* inquit, *his fruere, quæ venerandus P. Canisius, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias, non minus piè quàm ornatè atque eruditè suo more scripsit.* Eiusdem leges de Canisio elogium A. XXXI. *Licet ad illos imperitiæ, dementiæ, ac vt vno verbo dicam, nequitiæ redarguendos summo iure non defuerit vigilans studium eruditissimi ac maximè pii viri Petri Canisii, ad quem, qui tanta cupit, amandamus.*

Bonhomij Episcopi Vercellensis. Quid de Ioanne Francisco Bonhomio antistite Vercellensi dicam, qui Canisium Senatui populoq; Friburgensi primùm sistens: *En,* inquit, *habetis virum non secus ac pignus quoddam sacrum, singulari venerationis cultu prosequendum, custodiendumq́;.* adeò religiosè de Canisio minimè malus pietatis arbiter sensit.

Riba-

Ribadeneira in syllabo scriptorũ Societatis hæc de Canisio tradit: *Petrus Canisius natione Belga, patria Nouiomagensis, à puero se dedit studio pietatis. Cum nata nondum esset Societas, fœmina quædam opinione sanctitatis vulgò nobilis, matrem eius admonuit, vt magna Petrum cura educaret, quod breui Religio quædam Clericorum instituenda foret, quæ eximias Dei Ecclesiæ vtilitates esset allatura; in quam Religionem filius eius adscriptus vir apprimè insignis haberetur. Vaticinium seu præsensionem feminæ rei probauit euentus. Nam paulò pòst Societas instituta est, in eamq́ Petrus anno salutis* CIↃ.IↃ.XLIII. *P. Petri Fabri opera primus omnium Transalpinorum cooptatus, illam exemplo, doctrina, præstantis ingenii monumentis recens natam mirum in modum illustrauit. Germaniam superiorem Præpositus Prouincialis rexit, concionibus auxit, Hæreticos disputationibus repressit, Catholicos confirmauit. Ex quo hæretici Canisium* CANEM AVSTRIACVM *per ignominiam, ap-* Ribadeneira.

pellabant, quod in Austria plurimum versaretur: Sed haud canem mutum, aut non valentem latrare, sed qui latratu ac morsu lupos paßim grassantes ab ouili Christi arceret. Episcopatum Viennensem à Ferdinando Romanorum Rege, sibi oblatum constanter repudiauit. Rursum: Porrò de Canisii candore animi, puritate, humilitate, deuotione, orandi studio perfecta omnium humanorum affectuum mortificatione, ardore fidei, animarum Zelo, indefesso labore, & perpetua contentione, qua religionem Catholicã semper tueri, ornare, amplificare nõ destitit, cæterisq; eius ornamẽtis virtutũ, multa possent dici, quæ iustum volumen desiderant.

RVBERTI MYRÆI IVDICIVM DE CANISIO, ET ENcomium.

ABsoluam hoc caput vbi nouas Myræi tabulas pro honore Canisij explicaro. Sic enim ille in Elogiis Belgij scriptorum: *Vt magnum illud Ecclesiæ lumen Augustinus olim in Affrica*

ca Manichæos, Donatistas, & Pelagianos; sic nostra ætate Lutheranos, Caluinistas, & Anabaptistas in Germania strenuè Canisius oppugnauit. Is Neomagi, quod vetustũ ac celebre Sugambrorũ, (Ducatus hodie Geldrici oppidũ est, ad Vahalim fluuium) Patre consulari natus anno CIↃ.IↃ.XXIV. (errat in añis Myræus) adolescens ob varias ingenii dotes, Mogũtiæ celebris fuit. Eo tũ fortè Colonia Agrippina Petrus Faber Allobrox vnus ex decẽ primis Ignatii Loiolæ sociis veniens, Petrum morum innocentia & doctrina singulari sibi charũ in Societatẽ IESV adoptauit. Post in Italiã missus, Primus sociorũ Rhetoricã in Sicilia docuit; Ciceronẽ quotannis assiduè legẽs: Vnde eã sibi eloquentiã graui Theologo dignã comparauit, vt sæculi sui Hieronymus audiret. Inde euocatus ab Ignatio mittitur ad Guilielmum Bauariæ Ducem, Ingolstadii scholasticam quam vocant, Theologiam professurus, Alphonso Salmerone & Claudio Iaio collegis. Sed & alias Germaniæ Academias, in eis Viennensem Austriorũ, Pragensem Bohemorũ,

CIↃ.IↃ.XXI natus est non XXIV

Canisius sæculi sui Hieronymus.

Dilinganam Sueuorum, Coloniensem Vbiorum, Friburgensem Heluetiorum docendo illustrauit. Concionibus autem (nam & Germanica lingua disertus erat) in aulis Ferdinandi & Maximiliani Imp. Guilielmi & Alberti Bauariæ Ducum, Othonis Truchsesii Cardinalis Augustani, aliorumq́; principum valuit. Ferdinando Cæsari inprimis charus erat acceptusq́;, cuius etiam auctoritate ac iussu Catechismum verè aureum bono publico conscripsit: quem ciuis eius ac propinquus Petrus Busæus Societatis eiusdem Theologus, citatis è SS. Patribus integrè locis, mirificè illustrauit. Eiusdem quoq; Imperatoris auspiciis Pragæ primus Collegii Societatis fundamenta posuit, quo Hussitarum, & Wiclefitarum hæreses infringerentur. Et mox Ignatius Germaniæ Prouincialē præfectum instituit. Cumq́; ea ferè tempestate Ministri Magdeburgenses sumtibus protestantium in Germania Principum, Centurias hoc est, mendaciorum plaustra euulgassent, primus ferè Canisius pro Deipara virgine & Christi Domini præcursore pugnauit,

uit; edito ingenti de corruptelis verbi Dei *volumine, quo petulanter atq; impiè Diuis insultantium hæreticorum calumnias dissipauit. Annis iam plurimis docendi concionandiq; munere consumtis, quæ cogitata primum, rectèq; obseruata de SS. Apostolorum dictis factisq; contra sectarios in aduersaria retulisset, quæq; in Euangelia anni totius legendo pieq; meditando notasset, literarum monumentis disertè consignauit; vocauitq;* NOTAS ET MEDITATIONES EVANGELIORVM, *festorumq; anni dierum. Eis sanè perutiles qui de superiore loco cum spiritu fructuq; de verbo* Dei *disserere, ad populumq; verba facere in tanta Homiliarum copia student. Apud Heluetios ad extremam vsq; ætatem degens, adeo carus fuit, vt eripi sibi innocentissimum virum minimè paterentur. Naturæ concessit non sine opinione sanctitatis Friburgi in Heluetiis,* CIↃ. IↃ. XCVII. *senex quidem & ætate defecta, qui tamen propter excellentem doctrinam ac virtutem videbatur omnino mori non debuisse.* Hæc Myræus

 quasi

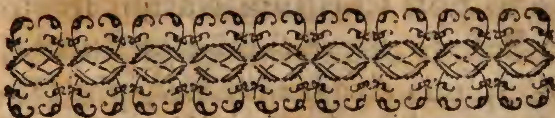
quaſi panegyrica Caniſio condens, tetraſtico concluſit:

Quis fidei expediet myſteria! Petrus opella
Exigua fidei grande recludet opus.
Petrus, quem coluit felix Germania Patrem
Quem ſtupuêre olim curia, templa, ſcholæ.

Sed literæ & eruditio & præcepta viuendi libris tradita tum demum proſunt auctori, nec minus lectori, cum rationes vitę à doctrina non diſſentiunt, quod vt faceret Caniſius, omni ope contendit, vti tribus ſane libris iam oſtenſum eſt.

Iam aduerſariorum opinio de virtute & eruditione Caniſij non minor erat apud pleroſq; omnes, quam noſtrates, quos ſupra ad teſtimonium citaui, cum oſtendi illum vel auctorem Societatis vniuerſæ exiſtimatum, vel certè eiuſdem inſtauratorem.

DE

DE VITA ET MORTE R. P. THEODORICI CANISII, QVI FVIT PETRI EX PATRE FRATER.

IDEM AVCTOR.

Antiſæ loco complectar paucis, quę partim ex ipſo Theodorico cognoui, partim ex familiaribus eius accepi. Nec enim meo quidem animo multum Petro in religionis ſtudio conceſſit, quamuis virtutem omnibus modis tegere ſolitus ſit, cum eſſe, quàm haberi ſanctus mallet.

Natus & hic, vti Petrus Neomagi Sicambrorũ, eodẽ Patre, diuerſa matre

anno poſt Chriſtum Natum ſeſqui milleſimo altero ſuper triceſimum, diſciplinis elegantioribus, philoſophicis,& Theologicis adeo celeriter excultus, vt altero & viceſimo humanam & diuinam ſapientiam profeſſus publicè, ſupremis Academiarũ honoribus ornatus ſit. Moribus erat tam honeſtis & pudicis, vt florem ætatis nulla vnquam labe ſordéue cupidinis aſperſiſſe putetur. Vbi verò cœpit cogitare, quod genus vitæ ſequeretur, ingentibus curarum æſtibus iactatus, nullam animo quietis partem capiebat, quoad decreuit ſuum inter Socios nomen ſe profeſſurum; extemploq́; vt ipſe mihi coram faſſus eſt, cogitationum fluctus ſedere, omneſq́; turbinum ac turbarum procellæ poſuêre, vti tanquam in ſereno tranquilloq́; mari, portum ſibi ſecundis ventis ſubiſſe videretur. Cũ deinde Petro Caniſio fratri, Sociis pręfecto votũ coram expoſuiſſet, petiſſetq́;

tiſſetq́; , vt illud ratū ſanctūq́; vellet, & ſe in Societatis familiā cooptaret, Petrus eius conſtantiā (non minus ac B. Staniſlai Koskæ) haud paucis experimētis explorauit, iuſſitq́; longo itinere Romā petere, & ab ipſo Ignatio impetrare, quod à ſe efflagitaſſet. Properauit ergò Romā Theodoricus anno Christi cIↃ.IↃ.LIV. cum alterum & viceſimum ageret ipſe, atq́; ab ipſo B. P. Ignatio gentis noſtræ conditore in familiam Societatis adſcitus eſt, adeoq́; poſt aliquot menſes, in ipſius contubernium admiſſus, vt ipſi Socius à cubiculo eſſet, quo poſt biennium ad cælitum Societatē euocato, Theodoricus in Germaniam miſſus, tribus Collegiis cum Rectoris aūctoritate præfuit annis omninò triginta; Monacenſi aliquot, Dilingano ipſos viginti, reliquos Ingolſtadiano, quæ tria nobiliſſima ſunt & frequentiſſima Prouinciæ noſtrę domicilia. Eo demùm onere leuatus,

Lucer-

Lucernam Heluetiorum miſſus (mirificè enim illam gentẽ propter ſingulare ſtudium pietatis cõplectebatur) operã ſuam tum Sociis domi, tũ exteris in templo vtilẽ locauit. Sed cũ Ingolſtadij, vbi domeſtica potiſſimũ eaq́; frequens Societatis iuuẽtus ad maiores diſciplinas eruditur, Rector deſideraretur; quod is magno rerũ eſſet vſu; & auctoritate ob virtutis & ſapientiæ exiſtimationem plurimum polleret, denuò ad gubernacula Academici Collegij Lucerna Ingolſtadium, natus tertium & ſexageſimum annum euocatus eſt. Enimverò cum tanta ætas tot laboribus victa, moli negotiorũ ſuccumberet, Medentium cõſilio curis grauiorib⁹ exoneratus rediit Lucernam, anno Chriſti c I Ↄ. I Ↄ. X C V I I. quo Petrus Friburgi deceſſit, cuius mors cum Lucernæ inter menſam cum virtutũ eius encomio nuntiaretur, Theodoricus illico neruorũ ſtupore obriguit apo-

apoplexia tactus. qui casus adeo Patrem afflixit, vt omnem illi memoriã literarũ, adeoq́; nominis sui, vt olim Messalę, & Alberto M. aliisq́; eriperet, linguæq́; vsum penitus tolleret, nisi quod duo salutis nomina Iesvm & Mariam expeditè semper pronunciaret, sat doctus sibi & cælo. sed hoc singulare & memorabile est, cum vsu linguæ & memoria careret, neutra tamen destitutus videbatúr, quod quamuis ipse neq́; legere posset, neq́; ab aliis lecta pronunciare, legentes tamen intelligeret; ita vt ab aliis pronuntiata vel affirmaret, si vera nosset; aut abnueret, si falsa crederet. Poterat & verba formare, sed non ea, quæ maximè vellet, aliis atq́; aliis linguam subeuntibus, prȩsertim cum sua certis locis ac personis nomina edere conaretur. Hoc inusitatum morbi genus illi Petrus Canisius; cum ad eum reuisendum Theodoricus Friburgum venisset, per

amba-

ambages quasdam denunciarat; *Theodorice*, inquit, *mortis meæ nuntius vide quid tibi allaturus sit*. Exposuit hoc postea Theodoricus familiari, antequam vlla inualetudine tentaretur. Amplius inde septennio, malo hoc immedicabili laborauit, & nonnunquam in vltima iam vitæ linea stare videbatur, præsertim cùm ex Heluetia Augustam deportatus esset. Inunctus tamen oleo sacro, & sensum & vocem quoquo modo recuperauit, circumstantiq; Patrum coronæ, vt abirent, imperauit; obeundi tempus nondum adesse. Simulq; petita Virginis Dei genitricis imagine lecti-cæ obuertenda, dulce cum Dei parente colloquium instituit. Saluti tunc creditur fuisse B.P.N. Ignatij pileus ægrotanti impositus. Hoc molestissimum patientissimo videri poterat, quod intra tot annos velut in Solitudine positus, cum nullo communicare animi sensa posset (quod maximum

Ignatij pileus in Augustano Collegio seruatur.

ximum ſolet ægris adferre ſolatium, cum per ſermonis communicationẽ dolorum ſuorum quaſi partem aliquam in aliorum humeros exonerant, quos ſua cauſa dolere animaduertunt) conſcientiam tamen ita aperiebat ſemper, vt nihil deſiderare poſſet, qui illum audiebat, ipſeq́ue ſi quid à ſe offenſum putaret, vel patrẽ quæreret, vel ſi æger non poſſet, accerſiri iuberet. Pari modo cum ſuperiore ſeriò acturus, verbis vtcunque dixit inſtructus. Cum verò & ab exteris, ijſq́; principibus viris ſubinde conueniretur, ſuam infantiam cauſſatus, ipſo deinde ſilentio & religioſa corporis compoſitione ſatis abundè locutus cenſebatur. Verùm quantacunq́; in eo fuerit ad loquendum cõfuſa verborum dictio, gemina tamen illa nomina IESVS & MARIA, ceu ſacrę militiæ teſſeram tam pertinaciter retinuit, ediditq́;, quoties voluit, vt reliquorum verborum iacturam

T facili-

facilius ferret: cordi proculdubio ista insculpta hærebant: valenti namq; & ægrotanti, sedenti & stanti in ore sine errore versabantur. Maximè verò molesta illi fuit à sacrificiorum liturgiis & horarum Canonicarum recitatione cessatio. qua de re seriò cum suo Socio egit; cogitaret (si qua ratio esset) velle se de integro literas, & earum elementa discere, cum frustra se velle animaduertit, grandiusculo charactere inscribi voluit libello suo precario dicta gemina atque maximè salutaria nomina IESVS MARIA, quæ vti sola affari sine discrimine, ita legere sine errore potuit. Quamuis autem alia legere ipse nesciret, promtissimas tamen legentibus aures præbuit, & facilè assecutus est; seque interdum & lectorem salubriter adhortabatur, vsque dum vltimo biennio Ingolstadij (nam eo Augusta commigrarat) prælegentem ampli-

us

us non caperet. Circa res diuinas, quas nunquam non reuerenter etiam æger habuit, tantum quidem fuit illius ſtudium, vt ſacram Euchariſtiam ſuſcepturus noctem maiore ſollicitudine, quàm fractæ ferrent vires, non ſine periculo grauioris mali, traduceret. Frequentes eius erant querelæ, nulla quod in re vſui nobis eſſe poſſet, & tamen nihilominus tam benignè haberetur. Nec ſuus geſtui omni ereptus ad pietatē erat vſus: nam ea manus, quæ in aliis officiis, & corporis miniſterio ferè deerrauit, in cruce formanda admodum erat docta, & verò etiam ſalutaris. Fuit ſiquidem, qui tum aliàs ſæpè & amanter ad patrem viſeret, tum etiam cum ſe grauioris valetudinis tentari ſenſit initiis, certus de valetudine, ſi Patris Caniſij ſe dextræ ſubieciſſet, qua ille à ſe abeuntes piâ quadam conſuetudine in crucem formandam exercita proſeque-

ſequebatur. Hæc illi per ſeptennium & amplius vita fuit, quam optimus quiſq; veluti duram ſortem miſeratus, ille patientia ſuperauit. Sæpè cogitantem ſubiit mirari, quæ tandem cauſa diuturni mali Theodorico fuiſſe potuerit? tandem venit in mentem hanc illi à Petro pro piacularib9 flammis expiatricem leuium culparum, quibus pleriq; omnes obnoxij ſumus, moleſtiam impetratam, vt hîc per diuturnam patientiã ibi plenam conſequeretur indulgentiam, niſi fortè (quod præterita illius vita & virtus iubent credere) ad augendum immortalitatis decus & coronã hanc illi ſummus Agonotheta materiam tolerantiæ obiecit. Quid enim toto ſeptennio non eſt paſſus! cum nec petere quidem poſſet, ſi quid vel deeſſet, vel deſideraret; & quamuis nutu conaretur exprimere, quod optabat, ſæpè tamen adminiſter illius non aſſequebatur, quod volebat,

ſæpè

ſæpè & contrarium porrigebat: cui rei vnicum exponam factum, ex quo de pluribus poterit exiſtimari. Fauces Patris grauis dolor occuparat, quod ille digito ori admoto docere volebat, vt intelligeret, qui illius curam habebat. Sed hic ratus illi dentes condolere, vocato chirurgo eximi iuſſit, à quo torqueri patrem exiſtimabat. Is genuinum fregit. Riſum mouebit hic famuli error legentibus, ſed miſero patri auxit dolorem; quem tamen (vt iam pridem didicerat fortiter eſſe miſer) conſtanter tulit, donec tandem animaduerſum eſt, in faucibus malum hærere. Iudicij bonam partem retinuit: cætera infanti ſimilior, maximè ſub finem. Hunc cum præſentiorem ipſe iuxta alios aduerteret, ſacro oleo inunctꝰ, ad Cælum, ad Cælum, quanta potuit voce proclamauit: dehinc ad ſua ſalutis Symbola (Iesvm inquam, & Mariam) reuerſus nunquam illa non

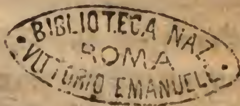
reuoluit,& cum iam ad vtrumq́; amplius non ſufficeret,alterutrum effatus eſt,linguâq́; magis hebetata, cum integrè MARIAM non poſſet,inchoato nomine verbum tertiabat, dum elinguis deficeret : dextra interim cruces effingebat , huic itidem obrigeſcenti ſiniſtra ſubiit,ſed ipſa officij huius inſolentia in ipſo conatu elanguit. Tandem vt decenter occumberet,compoſito geſtu & admodum religioſo premortuo penè reliquo corpore ſine voce & motu dormienti ſimilis , horis amplius viginti ægrum ſoloq́; in pectore ſubſilientem ſpiritum leni tractu ductum , ſub crepuſculum cum ſole è noſtro orbe digrediente ad lucem perpetuam v. Cal. Octob. Ingolſtadij emiſit, omine ſcilicet non inani, cum à pleriſq́; ob vitæ innocentiam Angelus appellaretur , Angelorum ferias poſtera luce celebrandas,ipſe apud ſuperos acturus.Ea porrò facies erat extincti, vt

igno-

ignorares an viuus mortuo, vel mortuus viuo eſſet ſimilior. Funeratus eſt in templo S. Crucis domeſtico, ſui nempè laboris domicilio, & quaſi Mauſoleo, ad aram omnium Sanctorum, cum quibus in Cælo æternas celebrat triumphos.

SYMBOLVM THEODORICI, IESVS MARIA.

Ingenium triſtis deleuit nobile caſus,
Et rapuit quicquid legerat antè labor;
Nomina bina tamen, morbus quæ ſalua reliquit,
Plus potuere, omnes quam docuere ſcholæ.

INDEX
IN R.P. PETRI CANISII VITAM.

A.

B.

C.

D.

preces

Nicol.

CORRECTA.

Pag. 42. l. 5. à fine, *Pauli*. 84. l. 7. à fine, *Cracouiæ*. 91 l. 13. *ignoraret*. 105 l. 11. *eximiè*. 112 l. 5. *patricium*. 116. l. 8. *ad*. 187 l. 9. à fine, *diuinis*. 193 l. 8. à fine, *Canisius*. 196. l 3. à fine, *sacrificare*. 218. l. 5. à fine, *perspicacis*. 123. l. 12. *Viginti* 76. in margine, *ad Albertum*: 262. l. 5. *ludentibus*. l 9 à fine capitis, *eumdem*. l. 3. à fine, *Barptolomaus*. 263. l. 9. à fine *Theologos*.

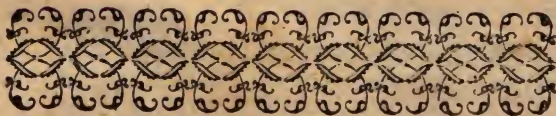
FINIS.

MONACHII,
EX FORMIS BERGIA-
NIS, APVD ANNAM
VIDVAM.

ANNO

CIↃ. IↃC. XIV.

IHS